

FORUM

UNIVERZITA KARLOVA
V PRAZE

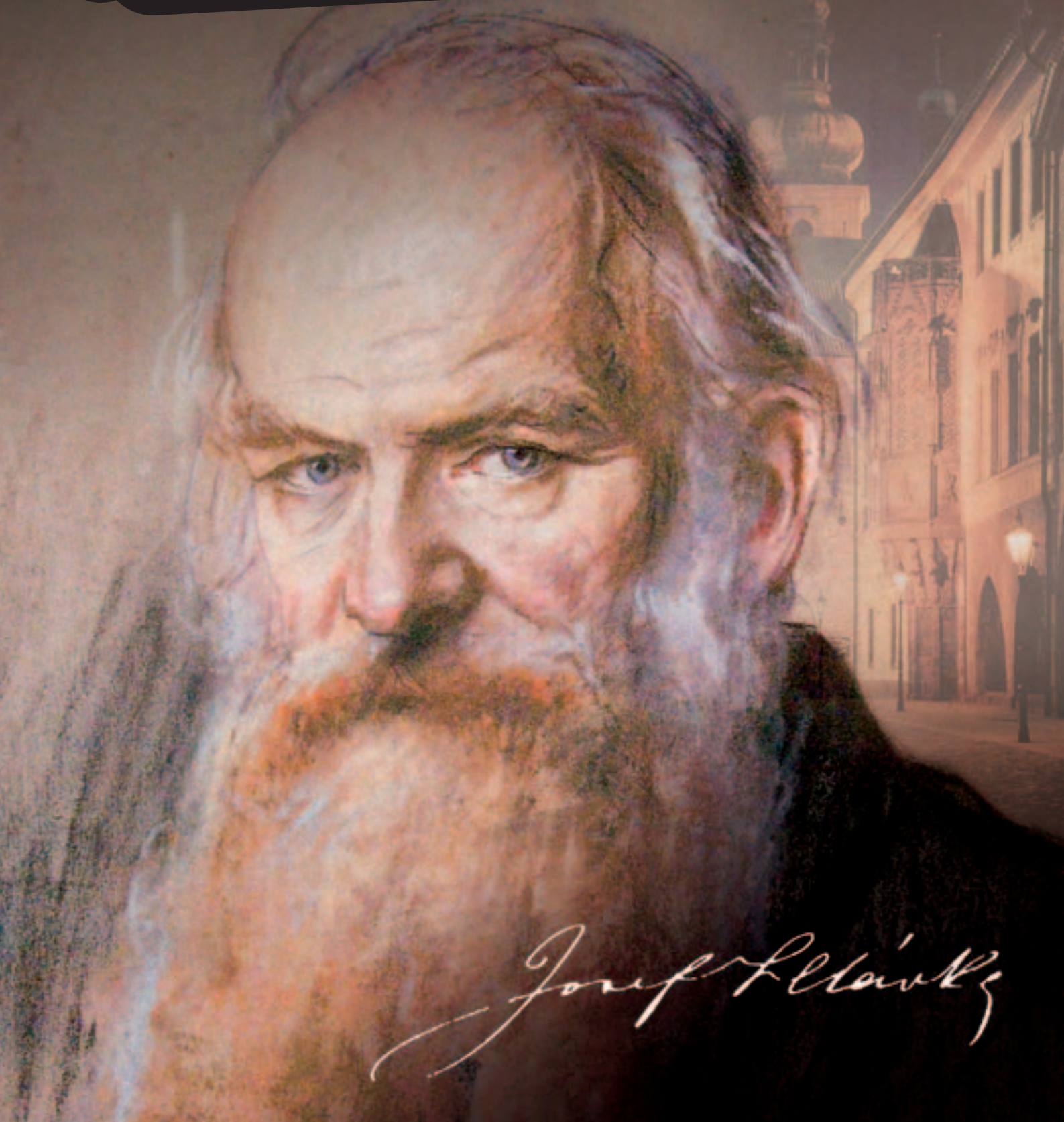
10

Časopis Univerzity Karlovy v Praze

1
/
08

MECENÁŠI, SPONZOŘI

A 660 LET **UNIVERZITY KARLOVY**

VYBRANÉ PUBLIKACE NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM

Buchvaldek, Miroslav; Lippert, Andreas; Košnar, Lubomír:
Archeologický atlas pravěké Evropy
Praha, Karolinum 2007, váz., 724 str.,
1. vydání, cena 1500 Kč.

Výjimečný projekt, který inicioval Miroslav Buchvaldek. Spolupracovali na něm odborníci z Ústavů pro pravěk a ranou dobu dějinnou filozofických fakult univerzit v Praze a Vídni a materiály dodávali odborníci z celé Evropy v průběhu let 1995–2003. Atlas podává přehled vývoje, trvání a významu jednotlivých kultur a nalezišť po celé Evropě. Je strukturován do dvou částí – první obsahuje 27 velkých, barevných a skládacích map s rozšířením kultur v Evropě, jež jsou děleny na časové úseky podle kalibrovaných dat C14 od paleolitu po dobu laténskou. Druhá část obsahuje přes osm set malých map s rozšířením kultur a významnými nalezišti v jednotlivých zemích Evropy, které jsou abecedně členěny. Čtenáři zde také naleznou hlavní principy datování, rejstříky názvů kultur a nalezišť a zejména velmi cenný kompletní seznam odkazů na literaturu k jednotlivým lokalitám. Obsáhlý atlas je určený pro odborníky, vysokoškolské studenty i zájemce o archeologii z řad širší veřejnosti.

ISBN 978-80-246-0774-0

Burke, Peter:
Společnost a vědění
Praha, Karolinum 2007, brož., 200 str.,
1. vydání, cena 230 Kč.

Kniha renomovaného cambridgeského historika, předního představitele vlny „nové historie“, se zabývá změnami statutu vědění a poznání v rané moderní době. Vychází nejen ze sociologických tendencí v americké historii vědy, ale především z přístupů ovlivněných podstatnými změnami v teorii a historii vědeckého poznání v průběhu 60. let 20. století – objevem „konkrétního myšlení“, diskursivní a institucionální povahou vědění, strukturou vědeckých „revolucí“, realitou jako „sociálním konstruktem“ – a dále ze sociální antropologie Émila Durkheima a ze sociologie Karla Mannheim. Navazuje též na novější teorie („kulturní kapitál“ aj. Pierra Bourdieua) nebo dějiny pravdy jako společenského konstrukt (Steven Shapin). Burke si všímá proměn tradičních kategorií vědění – „umění“ (ars) a věda (scientia) – a ukazuje, že v moderní době nešlo jednoduše o kumulativní růst poznání a vědění, nýbrž o spojení pokroku a regrese v jednotlivých sférách vědění. Obraz „plurality vědění“ v knize dotvářejí odkazy k ústně tradovaným vědomostem, teoreticky nezpracovaným oblastem vědění (vaření, lov atd.), muzejním sbírkám, encyklopedickým projektům atd. Jednotlivé kapitoly se soustřeďují na sociologii, geografii a antropologii vědění, dále na jeho politické a ekonomické aspekty, úlohu čtenáře a otázky důvěryhodnosti vědeckého poznání.

ISBN 978-80-246-1319-2

Ong, Walter:
Technologizace slova
Praha, Karolinum 2006, brož., 238 str.,
1. vydání, cena 190 Kč.

Ačkoliv poprvé vyšla v roce 1982, tato kniha dodnes neztratila nic ze své originality a intelektuální pronikavosti. Jejím ústředním tématem je zásadní rozdílnost mezi kulturou založenou na mluveném slově a kulturou psanou, mezi písemným vyjadřováním a oralitou. Ong analyzuje především způsoby, jakými literárnost a oralita ovlivňují naše užívání jazyka i vnímání světa. Vedle „primární orality“ předliterárních společností autor značnou pozornost věnuje rovněž tzv. „sekundární orality“, jejíž rozvoj v našem století podnítila nová elektronická média – rozhlas, telefon a televize. Kniha *Technologizace slova* překračuje hranice jednotlivých humanitních disciplin a v odborném světě dnes patří mezi klasické literárněvědné, mediálně teoretické i psychologické texty.

ISBN 80-246-1124-4

Smetana, Vít:
In the Shadow of Munich. British Policy towards Czechoslovakia from 1938 to 1942
Praha, Karolinum 2007, brož., 360 str.,
1. vydání, cena 350 Kč.

Kniha sleduje rozdílné přístupy a postupně proměňování britské politiky vůči Československu v době od mnichovské konference v září 1938 do britského prohlášení ze srpna 1942, že Mnichovská dohoda nebude mít žádný vliv na budoucí teritoriální uspořádání. Klíčovým tématem práce je přítomnost vlivu Mnichova na britskou politickou scénu a na následnou britskou politiku vůči Československu ve středoevropském kontextu a také jeho rezonance v jednáních s československými exilovými představiteli. Práce je výsledkem autorova mnohaletého výzkumu zejména v britských archivech, doplněného o materiály z archivů českých, a rovněž reflexí rozsáhlého množství pramenných edic, deníků a memoárové a odborné literatury. Snaží se přitom rozptýlit řadu mýtů a stereotypů, v jejichž zajetí zůstává dosavadní česká a zčásti též anglofonní historiografie při interpretaci britské politiky vůči Československu bezprostředně před 2. světovou válkou a v jejím průběhu.

ISBN 978-80-246-1373-4

Pacner, Karel; Koubská, Libuše; Houdek, František:
Čeští vědci v exilu
Praha, Karolinum 2007, brož., 360 str.,
1. vydání, cena 290 Kč.

Čeští vědci v exilu jsou fascinující příběhy třiceti českých vědců, kteří ve 20. století za různých okolností odešli do zahraničí a tam se proslavili. Většina z nich utekla před komunistickým systémem, protože v něm nemohli svobodně rozvíjet svůj talent. A tak byla naše země ochuzena o vynikající počítačové specialisty, historiky, chemiky, fyziky, matematiky, astronomy, geochemiky, lékaře. Všichni už zapustili kořeny

jinde, ale občas se vracejí, aby doma aspoň pomáhali tyto obory dál rozvíjet.

ISBN 978-80-246-1412-0

Čermák, František a kol.:
Frekvenční slovník mluvené češtiny
Praha, Karolinum 2007, váz., 514 str.,
1. vydání, cena 490 Kč.

Frekvenční slovník mluvené češtiny je vůbec první slovník svého druhu, představující autentickou mluvenou češtinu, která tu stojí v protikladu, často příkrém, k češtině spisovné a psané. Ukazuje, jak lidé mluví skutečně, tj. bez kodifikačních zásahů a deformací. Slovník vychází z Pražského mluveného korpusu, založeného na sociolingvisticky reprezentativních nahrávkách rozhovorů. Materiál byl jednak bohatě anotován (slovnědruhově, gramaticky, valenčně a stylisticky), jednak lemmatizován včetně lexémů víceslovných atd. Slovník doprovází obslužný program na připojeném CD, kde si uživatel může podle zájmu vyhledávat mnoho dalšího, a to především v autentickém kontextu, v němž se daný výraz skutečně užívá. Nabízí se tu takto mimořádná možnost studia autentického mluveného jazyka v kontextu včetně jeho statistického vyhodnocení, což až dosud nebylo k dispozici pro vědecké ani například pedagogické účely.

ISBN 978-80-246-1425-0

Čermák, František:
Frazeologie a idiomatika česká a obecná. Czech and General Phraseology.
Praha, Karolinum 2007, váz., 720 str.,
1. vydání, cena 600 Kč.

Kniha podává první ucelený a systematický přehled po celé oblasti frazeologie a idiomatiky v širším lingvistickém rámci. Vedle základní teorie frazeologie nabízí i řadu studií o hlavních aspektech disciplíny, často dosud nestudovaných, základy teorie popisu frazeologie (frazeografie) a plný popis celé oblasti české frazeologie z hlediska lexikologického, především v návaznosti na *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. Kniha je psána česky a anglicky, vždy s resumé v druhém z obou jazyků.

ISBN 978-80-246-1371-0

Raidl, Aleš; Horák, Jiří:
Hydrodynamická stabilita atmosféry a nelineární problémy geofyzikální hydrodynamiky
Praha, Karolinum 2007, váz., 386 str.,
1. vydání, cena 390 Kč.

Kniha čtenáře seznamuje s technikami vyšetření stability hydrodynamického proudění jak v lineárním, tak nelineárním přiblížení. Druhá část knihy pojednává o obecnějších problémech nelineární geofyzikální hydrodynamiky a netradičních postupech při studiu proudění tekutin. Kniha je určena zájemcům o mechaniku tekutin a nelineární dynamiku v geofyzikální hydrodynamice. Zároveň slouží i jako studijní materiál k přednáškám Vybrané partie geofyzikální hydrodynamiky a Vlnové pohyby a energetika atmosféry konaným na MFF UK.

ISBN 978-80-246-1278-2

Chitnis, Rajendra Anand:
Vladislav Vančura, the Heart of the Czech Avant-garde
Praha, Karolinum 2007, brož., 174 str.,
1. vydání, cena 240 Kč.

Ojedinelá monografie je čtivým úvodem do díla Vladislava Vančury pro anglofonní kulturní veřejnost a zároveň literárněvědným příspěvkem inspirativním i pro české bohemisty. Autor podrobně prostudoval a promyslel celé Vančurovo dílo, uplatnil znalost rozsáhlé vančurovské literatury i českých realii a kultury. Vančurův paradoxní postoj k rozporům, které se zároveň snaží překonávat a zachovávat, je použit jako klíč k pochopení jeho tvorby a jejího často ambivalentního přijetí kritiky. Vančurova hlavní díla jsou prozkoumána v kontextu umění a medicíny, poetického a proletářského umění, Bergsona a Marx, kolektivismu a nonkonformismu, odsouzení a odpuštění a renesančního a současného člověka. Chitnis netradičním srovnáním dvojic knih, které spolu tematicky, žánrově či myšlenkově souvisejí, docílil originálních příčných řezů nejen Vančurovým dílem, ale i českou meziválečnou literaturou. Autor působí jako slavista v britském Bristolu.

ISBN 978-80-246-1456-4

V minulém čísle jste se mohli dočíst o kontextech mezi vysokoškolskými ratingy a Univerzitou Karlovou.

Elektronickou podobu čísla ve formátu PDF můžete najít na adrese:
<http://forum.cuni.cz/IFORUM-4623.html>.

FORUM 1/2008, sešit 10, Časopis Univerzity Karlovy v Praze

Vydává: UK. Redakce: I 16 36 Praha 1, Ovocný trh 3,
Odbor vnějších vztahů

Redakci řídí:
doc. M. Šobr, prorektor pro vnější vztahy

Odpovědní redaktoři:
I. Dostál, V. Hájek, K. Hamanová, K. Kadlecová,
O. Sysel

Telefon: 224 491 248, fax: 224 491 309,
e-mail: forum@cuni.cz

Grafická úprava:
L. Doležel

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.
Redakce si vyhrazuje právo na úpravu
autorských příspěvků a jejich krácení.
Forum UK je rozšiřováno zdarma
na akademické půdě. Vychází čtvrtletně.

Toto číslo vyšlo v březnu 2008.
Registrace MK ČR 72 79.
Tisková verze: ISSN 1211-1724.

Vážení čtenáři,

vítám vás na stránkách časopisu FORUM Univerzity Karlovy, který se tentokrát věnuje především tématu financování činnosti vysokých škol ze soukromých zdrojů a na základě dobročinnosti.

Poté, co se předchozí čísla Fora zabývala tématy tak bytostně akademickými, jako jsou vědecká činnost a výzkum (č. 2/07), publikační aktivita (č. 1/07) či mezinárodní žebříčky univerzit (č. 3/07), může se zdát téma mecenášství a sponzoringu nečekané. Přitom však finance z alternativních zdrojů patří u řady významných univerzit světa k velmi významným až zásadním. V našich podmínkách ovšem tato tradice nebyla masová nikdy a skoro půlstoletí socialistické „rovnosti v chudobě“ a potlačení občanské společnosti ji spolehlivě „dorazilo“.

Léta po odstranění komunistické nesvobody byla vyplněna postupným odstraňováním ekonomické zaostalosti za vyspělou Evropou, a tak nebylo překvapivé, že případné přebytky financí byly reinvestovány do ekonomicky bezprostředně výnosných aktivit. Dnes lze konstatovat, že Česká republika již patří mezi prosperující země světa; diskuse o výraznějším oživení altruistické podpory institucí s tak celospolečensky prospěšným dosahem jako univerzity se stává navýsost aktuální. To, že českým občanům a firmám není tento způsob myšlení cizí, dokládají často úctyhodné sumy, které se nasbírají na pomoc obětem živelních pohrom (povodně, tsunami) nebo pacientům s nákladně léčitelnými chorobami. Inspirací pro tematické zaměření tohoto FORA je stoleté výročí úmrtí architekta Josefa Hlávky, osobnosti, která mimořádně ilustruje dosah mecenášství právě v oblasti vědy a vzdělanosti. Kromě mnoha praktických aspektů dodnes trvajících vlivu Hlávkovy štedrnosti, které jsou předmětem několika článků tohoto čísla, je nápadná i symbolika skutečnosti, že to byla právě Hlávková kolej pro nadané studenty UK a ČVUT, která se 17. listopadu 1939 stala terčem zločinného útoku nacistické okupační moci. Připomínka výročí této tragédie o 50 let později přímo vedla k pádu komunistické

nesvobody. Souhrou historických okolností je tak Hlávково jméno spojeno s historickými mezníky našich novodobých dějin.

A ještě jedno nepřehlédnutelné „kulaté“ výročí připomíná toto FORUM. Dne 7. dubna 2008 uplyne 660 let od vydání listiny, kterou Karel IV. založil pražskou univerzitu, jež nese jeho jméno. Po většinu jejích dlouhých dějin nebylo výročí založení tak významným dnem jako výročí úmrtí jejího zakladatele. I to je letos kulaté – 29. listopadu 2008 od něj uplyne 630 roků. U tak úctyhodné instituce, jako je naše univerzita, jistě není každé desetiletí existence důvodem pro velkolepé a okázalé oslavy. Je však užitečné je připomenout – jako inspiraci pro zamyšlení nad kořeny současnosti a směřování v budoucnosti.

Kolegyně a kolegové, vážení přátelé, přeji vám příjemné, zajímavé a užitečné počtení a všechno dobré v jubilejním roce Univerzity Karlovy a jejího štedrého mecenáše Josefa Hlávky.

prof. RNDr. Václav Hampl, DrSc.
rektor Univerzity Karlovy v Praze

TITULNÍ STRANA ON THE COVER

Portrét Josefa Hlávky a Karolinum / The Portrait of Josef Hlávka And Carolinum

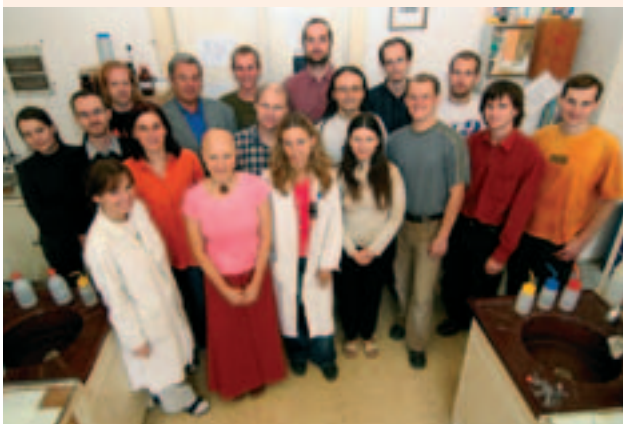
EDITORIAL

STALO SE NEWS

Dění na Univerzitě Karlově / Recent Months at CU 4

VĚDA PRO PRAXI RESEARCH IN PRACTICE

Lidské tělo v centru zájmu vědců z UK / Human Body in the Center of Interest of the Charles University Scientists 8

ZDROJE UNIVERZIT V KONTEXTU UNIVERSITY FINANCIAL SOURCES IN CONTEXT

Milan Žák: Vysoké školství a peníze, peníze, peníze / Universities And Money, Money, Money 10

Antonie Doležalová: Postavení české vědy a školství mezi státním a nestátním sektorem, mezi minulostí a budoucností / Czech Science and Education Between the State and Non-State Sectors, Between the Past and the Future 13

Jan Škrha: Alternativní financování vysokých škol v zahraničí / Alternative Financing of the Universities Abroad 16

100. VÝROČÍ ÚMRTÍ MECENÁŠE HLÁVKY 100TH ANNIVERSARY OF THE MAECENAS HLÁVKA

Rozhovor / Interview

Václav Pavlíček: Vzdělání je věc veřejná / The Education Is Public Matter 18

Mojmír Horyna: Josef Hlávka – architekt, tvůrce, podnikatel / Josef Hlávka – Architect, Artist, Businessman 22

Marie Karfíková: Hlávková nadace a další nadační fondy v ČR / Hlávka's Foundation and the Other Endowment Funds in Czech Republic 24

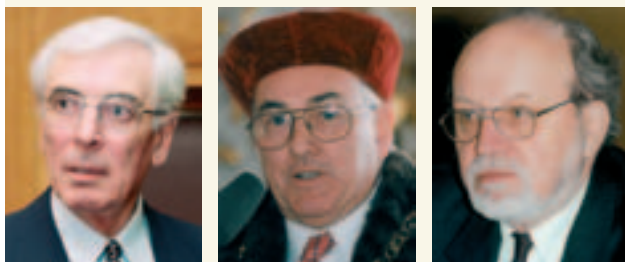
OBSAH / CONTENTS

- Veřejná soutěž o získání nadačních příspěvků
Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky v roce 2008 /
The Public Competition – Getting the Funding from
Josef Hlávka Institute of Economic and Social Studies 28
- Jaroslav Kos: Vzpomínky na život v Hlávkových kolejích /
Memories on Life in Hlávka's Dormitory 29
- Miroslav Kudláček: Hlávková kolej jako výborná škola života /
Hlávka's Dormitory – Excellent School of Life 31
- Anketa / Inquiry 33

**HISTORIE ALTERNATIVNÍHO FINANCOVÁNÍ
HISTORY OF THE ALTERNATIVE FINANCING**

- Esej / Essay**
Antonie Doležalová: Býtí mecenášem... /
To Be a Maecenas 35

- Ludmila Hlaváčková: Mecenáš
studentů a lékařů / Maecenas
of Students And Doctors 37

**660. VÝROČÍ ZALOŽENÍ UK
660TH ANNIVERSARY OF CU'S FUNDING**

- Rektorské trio / The Presidents' Trio 39
- Václav Hampl: Vivat, crescat, floreat Universitas Carolina
Pragensis! 42
- Bohuslav Gaš: České země a výzkum / Czech Lands And the
Research 45
- Zdeněk Pousta: Jubilejní slavnosti let 1848 a 1948 / Jubilee
Celebrations 1848 And 1948 47
- Marek Ďurčanský: Od krakovských výstav k jubileím středoev-
ropských univerzit (2005–2009) / From Cracow Exhibitions To
Anniversaries of Central European Universities 52

**STUDENTI
STUDENTS**

- Jan Zápál: Znat příčinu věcí / Knowing the Cause of Things 54
- Jiřina Potočná: Peníze studentům / Money to the Students 56
- Zuzana Vašáková: Podpora zájmové činnosti studentů:
Studentský klub v Celetné 20 / The Support of the Students'
Pastimes: The Students' Club in Celetná Street 20 59
- Fotosoutěž / Photo Competition 60
- Bolzanova a Iberoamerická cena / Bolzano's And Iberoamerican
Award 63

**KVÍZ
QUIZ 64****SAP UK
ALUMNI**

- Spolek absolventů a přátel Univerzity Karlovy
v Praze – Carolinum / Association of Graduates
and Friends of Charles University – Carolinum 66

AS UK

- Bronislav Kračmar: Zasedání akademického senátu / Meeting
of the Academic Senate 68

● 20. prosince 2007 BIOCEV

Univerzita Karlova a pět ústavů Akademie věd ČR podepsaly zakladatelskou smlouvu zřizující zájmové sdružení právnických osob pod názvem BIOCEV. Tento akt je prvním krokem k uskutečnění společného projektu v rámci operačního programu VaVpl a k výstavbě Biotechnologického a biomedicínského centra AV ČR a UK v obci Vestec ve Středočeském kraji. Fyziologický ústav AV ČR, Mikrobiologický ústav AV ČR, Ústav experimentální medicíny AV ČR, Ústav makromolekulární chemie AV ČR, Ústav molekulární genetiky AV ČR a Univerzita

Karlova tak budou společně uskutečňovat základní výzkum v oblasti buněčné biologie a imunologie v kombinaci s výzkumem metod a postupů používaných v molekulárních biotechnologiích a tkáňovém inženýrství. Sdružení ústavů AV ČR s UK v projektu BIOCEV pak umožní přípravu doktorandů v nejmodernějších biotechnologických technikách ve společné doktorské škole a výchovu špičkových odborníků pro potřeby výzkumu i vznikajícího sektoru high-tech biotechnologického průmyslu ČR. Účast UK odpovídá prioritám jejího dlouhodobého záměru a je dalším krokem k naplňování vize UK jako výzkumné univerzity. Do projektu se plně zapojily PŘF a I. LF.

● 18. října 2007

Centrum sportovních aktivit zdravotně postižených studentů UK

Centrum sportovních aktivit zdravotně postižených studentů UK oslavilo třetí výročí založení setkáním zdravotně postižených, doprovodu a přátel sportu zdravotně postižených. Přítomní byli seznámeni s průběhem akcí v minulém akademickém roce a se sporty, které postižení zkusili poprvé, např. vodním lyžováním vozíčkářů. Dr. Karel Kovařovic seznámil přítomné se zkušenostmi s výukou plavání zrakově postižených začátečníků a s tréninkem našich paralympijských reprezentantů. Všechny akce byly prezentovány fotodokumentací na panelech v loděnici.

● 24. a 25. října 2007

Třetí ročník mezinárodní Konference mladých slavistů

Filozofická fakulta UK hostila již třetí ročník Konference mladých slavistů, kterého se zúčastnilo 41 referentů z 12 zemí (Česko, Polsko, Ukrajina, Rusko, Litva, Srbsko, Německo, Chorvatsko, Slovensko, Maďarsko, Černá Hora, Rakousko). Organizační tým tvoří studenti a doktorandi Ústavu slavistických a východoevropských studií FF UK. Účelem setkání bylo poskytnout mladé generaci badatelů prostor pro prezentaci výsledků odborné činnosti a výměnu názorů. Konferenční jednání probíhalo v rámci sedmi tematických sekcí: Jazyková politika slovanského areálu; Evropa

FOTO: MAREK PŘÍHODA

v zrcadle ruské kultury; Slovanské literatury mezi tradicí a nihilismem; České téma ve slovanských literaturách 19. a 20. století; Bilingvismus a diglosie u slovanských obyvatel Evropy; Role dialektů při utváření spisovných slovanských jazyků;

Stereotypy v národním vědomí slovanských etnik. Jednacímí jazyky byly všechny slovanské jazyky (zazněly příspěvky v češtině, chorvatštině, ruštině, polštině, ukrajinštině, srbštině, běloruštině, bulharštině, slovenštině, kašubštině). Tematická šíře a jazyková pestrost konference byla dána snahou hlavních organizátorů Hany Vaňkové a Marka Příhody konfrontovat přístupy badatelů různých specializací i zemí a přispět k hledání nové tváře slavistiky. Součástí akce byla prezentace výsledků odborných aktivit pražských slavistických pracovišť za roky 2006–2007, zorganizovaná ve spolupráci se Slovanskou knihovnou NK ČR. V současné době je připravován recenzovaný sborník příspěvků pod názvem *Slavistika v moderním světě (Konference mladých slavistů III)*, s jehož vydáním se počítá během roku 2008. Více informací lze nalézt na internetové stránce www.slavkonf.com.

● 25. října 2007

Zemřel profesor Petr Eben

Profesor Eben od roku 1955 pedagogicky působil na katedře dějin hudby FF UK (téměř nepřetržitě až do léta 1990). Od září 1990 do srpna 1994 vyučoval jako profesor skladby na hudební fakultě Akademie múzických umění v Praze. 18. 1. 1994 mu UK udělila čestný doktorát doktora honoris causa pedagogických věd „za vynikající výsledky na poli hudební skladby i hudební pedagogiky, jimiž ve světě mimořádně proslavil jak český národ, tak i Univerzitu Karlovu“. Mezi současnými českými skladateli vážné hudby se řadil k nejvýznamnějším a i v cizině k nejhranějším a velmi ceněným osobnostem. Zemřel doma krátce před půlnocí na následky dlouhé nemoci.

● 1. listopadu 2007

Polární rok: Arktida – Vysoké Sudety – Antarktida

Na pražském Albertově byla slavnostně zahájena výstava Polární rok: Arktida – Vysoké Sudety – Antarktida, jejímiž pořadateli jsou Geografická knihovna PŘF UK s Krkonošským muzeem při Správě KRMAP, Vrchlabí, a s Českou geologickou službou. Na vernisáži promluvili mimo jiné doc. Josef Sekyra, první Čech, jenž stanul na jižním pólu, a předseda polární sekce České geografické společnosti RNDr. Michal Janouch. O tradici polárních výzkumů na PŘF UK promluvili prof. Jan Jeník a proděkan doc. Vít Vilímek.

● 14. listopadu 2007

Centrum pro přenos poznatků a technologií

Centrum pro přenos poznatků a technologií (CPPT UK) zahájilo svou činnost jako samostatná součást univerzity. Jeho posláním je systematicky mapovat poznatky a technologie, které vznikají na fakultách a pracovištích UK a mají komerční potenciál. Založení nové součásti univerzity navazuje na předcházející projekt CPPT UK, realizovaný za významné finanční podpory ze Strukturálních fondů EU (JPD 2). V rámci tohoto projektu bylo v průběhu přibližně dvou let úspěšně realizováno devět pilotních projektů komercializace konkrétních poznatků a technologií vytvořených nebo vyvinutých na pracovištích UK. Výsledné produkty pocházejí z přírodovědných, lékařských, farmaceutických i společenských oborů. UK prokázala schopnost efektivně využít finanční zdroje ze strukturálních fondů, jejichž čerpání umožnil vstup ČR do EU.

● 16.–18. listopadu 2007

Sportovní hry Univerzity Karlovy 2007

K 18. výročí svátku studentů – 17. listopadu – byl uspořádán 1. ročník Sportovních her UK. Hry se konaly ve Sportovním centru v Hostivaři; zúčastnili se jich studenti pražských fakult naší školy a smyslem akce bylo uspořádat sportovní soutěže pro studenty všech výkonnostních skupin u individuálních sportů a turnaje reprezentačních družstev jednotlivých fakult v kolektivních sportech. Snahou je založit novou tradici sportovního klání, které by umožnilo zahrát si a zasoutěžit se studenty jiných fakult – nejen s vrcholovými, ale i rekreačními sportovci.

● 26. listopadu 2007

Profesor Miroslav Verner získal cenu ministra školství za výzkum

V oblasti institucionální podpory vědy a výzkumu byl jedním ze dvou oceněných prof. Miroslav Verner z Českého egyptologického ústavu FF UK v Praze, konkrétně za publikace *Abusir IX.* a *Abusir X.* Jakkoliv se jedná o cenu udělenou za dva konkrétní publikační výstupy, jde především o ocenění kontinuální kvalitní práce prof. Vernerova a celé české egyptologie. Mezi oceněnými převažovaly obory blízké aplikovanému výzkumu a technologiím. I proto je mimořádně cenné, že se pozornosti ministerstva dostalo i výzkumu v oblasti humanitních věd. Cena navíc přichází předtím, než Český egyptologický ústav FF UK v Praze oslaví padesáté výročí své existence (podzim 2008).

● 29. listopadu 2007

Evropské diskusní fórum: Výzvy kulturní Evropy

V rámci Evropského diskusního fóra proběhla přednáška na téma Výzvy kulturní Evropy. Hlavním řečníkem byl Jérôme Clément, předseda kulturního televizního kanálu Arte France. Clément nejprve popsal snahy o kulturní výměny v době, kdy byla Evropa rozdělena – 80. a 90. léta byla plná nadšení a očekávání z nově nabyté svobody ve sjednocené Evropě. Po patnácti letech od těchto událostí však podle Clémenta zažíváme v otázkách kultury stagnaci, někdy i kroky zpět. V otázkách financí a obchodu jsme se dostali daleko, ale v kultuře jsme pozadu. Velkou chybou je nevyužívání možnosti výměn mezi jednotlivými státy Evropy, a to i přes příležitosti, které nám skýtá internet a jiná media. Kulturní rozvoj není pro současnou Evropu jen výzvou, ale hlavně šancí si zachovat svoji jedinečnou tvář.

● 29. listopadu – 1. prosince

Mladá evropská věda v Hradci Králové

Studium v doktorských postgraduálních programech je preferovanou oblastí rozvoje všech našich lékařských fakult. Jeho cílem je vychovávat nové generace výzkumných a vědeckých pracovníků, motivovat mladé lékaře, ale i např. přírodovědce a farmaceuty k získávání nových poznatků a posouvat tak lékařskou vědu kupředu. Snaha podpořit tyto aktivity vedla Lékařskou fakultu UK v Hradci Králové k uspořádání 4. ročníku mezinárodní konference s názvem 4th International Conference of Postgraduate Medical Students, nad kterou převzal záštitu rektor UK prof. Václav Hampl.

● 3. prosince 2007

Zavádění nového stravovacího systému v Kolejích a menzách

V menze Arnošta z Pardubic a v menze Právnická byl spuštěn nový stravovací software a na základě vyhodnocení poznatků z provozu bude postupně použit i v ostatních stravovacích střediscích. Plný provoz ve všech menzách je plánován k začátku letního semestru. Nový systém bude zaveden i u prodeje doplňkového sortimentu ve vrátnicích kolejí UK. Zavedení systému řízení menz zvýší komfort obsluhy pro strážníky, zlepší skladbu jídel a efektivní řízení stravovacích provozů. Systém umožní zavedení bezlimitního způ-

sobu normování stravy a objednávkový nebo bezobjednávkový způsob jejího výdeje. Tento způsob výdeje lze realizovat pouze prostřednictvím studentských a zaměstnaneckých karet (ISIC, ITIC a dalších karet vydaných Informačně-poradenským centrem UK). Výhodou pro strážníky bude jednotný identifikační systém, využívající průkaz studenta a zaměstnance shodný pro všechny menzy a bufety. Od zavedení nového systému si Koleje a menzy slibují odstranění front na nákup stravenek a urychlení odbavení při výdeji stravy.

● 13. prosince 2007

Cena Siemens

Cena Siemens byla v kategorii diplomová práce udělena studentce Matematicko-fyzikální fakulty UK Ditě Wagnerové za práci *Metabolický profil lidského mozku in vivo v obraze a spektru*.

● 17. prosince 2007

Slavnostní podpis nové meziuniverzitní dohody

Za účasti zástupců všech pěti lékařských fakult UK proběhl slavnostní podpis nové meziuniverzitní dohody mezi Lékařskou univerzitou Vídeň (Medizinische Universität Wien) a Univerzitou Karlovou v Praze. Dohodu podepsali rektor LU Vídeň prof. Wolfgang Schütz a rektor UK prof. Václav Hampl. LU Vídeň je nejstarší a největší rakouskou lékařskou institucí. Již v září roku 2006 uzavřela UK meziuniverzitní dohodu s Medizinische Universität Graz a v současné době se připravuje dohoda i s Medizinische Universität Innsbruck.

● 18. prosince 2007

Založení společnosti AB PHARMA s. r. o.

Byla uzavřena společenská smlouva o založení společnosti s ručním omezením – AB PHARMA s. r. o., která bude poskytovat služby v oblasti vývoje a vypracování testů léčiv, která mají být

zaregistrována před uvedením na trh. Firma bude využívat výsledků výzkumu a vývoje katedry analytické chemie a katedry biochemie FaF a zkušeností jejích vedoucích pracovníků. Vznikla jako jeden z výstupů projektu CPPT UK – Centrum pro přenos poznatků a technologií Univerzity Karlovy.

● 3. ledna 2008

Jubilejní rok Josefa Hlávky 1908–2008

V budově AV ČR proběhla tisková konference, na které byl představen plán akcí ke 100. výročí úmrtí Josefa Hlávky. Při příležitosti zahájení roku Josefa Hlávky byl představen i nový kalendář a pamětní medaile, která má být oceněním pro ty, kteří se podíleli na uskutečňování Hlávkovy odkazu. Tato medaile je dílem medailéra Michala Vitanovského. Spolupráce na celém projektu přesahuje hranice republiky, stejně jako je přesahuje význam Josefa Hlávky.

● 8. ledna 2008

Další krok Pedagogické fakulty UK k modernímu vzdělávání studentů

Za přítomnosti všech členů vedení UK i PedF UK byla slavnostně přestřižena páska rektorem UK prof. V. Hampl a děkanem PedF UK prof. P. Benešem v nově zrekonstruované budově PedF v Myslíkově ulici. Přestřižením pásky tak byl oficiálně zahájen provoz v prostorách, které již po rekonstrukci volaly velmi dlouho a které se nyní pyšní nejen citlivým architektonickým řešením respektujícím historický kontext budovy z roku 1907, ale především špičkovým technickým a technologickým vybavením učeben. Jedinečným pracovištěm i v rámci ostatních pedagogických fakult v republice je nově vybudovaná psychologická laboratoř. Studentům fakulty tak přibyl další vzdělávací prostor, který bude napomáhat ke zvyšování kompetencí nejen v jejich oborových studii, ale i v oblasti využívání ICT – tedy v kompetencích, které jsou dnes nezbytné pro uplatnění absolventů v praxi.

● 8. ledna 2008

Seminář o hrozbě epidemií a současné možnosti surveillance

Hrozí světu pandemie ptačí chřipky nebo epidemie jiného infekčního onemocnění? Takovou otázku si položili účastníci semináře Hrozba epidemií a současné možnosti surveillance, který spolupřehledal Výbor pro zdravotní a sociální politiku Senátu PČR a I. lékařská fakulta UK. Seminář s příspěvky špičky české epide-

miologie a příbuzných oborů proběhl u příležitosti dvaceti let od úmrtí významného československého epidemiologa prof. MUDr. Karla Rašky, DrSc., a třiceti let od posledního přirozeného případu pravých neštovic.

● 14. ledna 2008

Vystoupení prof. RNDr. Ladislava Roba, DrSc., v cyklu Strouhalovské přednášky

Prof. Rob prezentoval strouhalovskou přednášku, která má na MFF UK velkou tradici. První přednesl 13. ledna 1908 samotný prof. Čeněk Strouhal u příležitosti slavnostního otevření prvního českého Fyzikálního ústavu tehdy ještě Karlo-Ferdinandovy university, o jehož vybudování se rozhodující měrou zasloužil. Po Strouhalovi je rovněž pojmenovaná posluchárna, ve které letos Rob sto let po Strouhalovi seznámil posluchače s objevy zdrojů kosmického záření a experimentem Hess. Že je Země vystavena záření, zjistil V. F. Hess téměř před sto lety, a prof. Rob v experimentu Hess a v oblasti kosmického záření vůbec v posledních letech pokračuje.

● 16. ledna 2008

Uctění památky Jana Palacha na FF UK

FF UK uctila tradiční výročí smrti studenta Jana Palacha. Na tiskové konferenci byl představen plán akcí na rok 2009, kdy tomu bude 40 let, co se Jan Palach upálil na protest proti tehdejšímu stavu společnosti. Při pietní akci, která byla završena položením věnců a minutou ticha u pomníku Jana Palacha, promluvili rektor UK prof. Václav Hampl a děkan FF UK PhDr. Michal Stehlík. Palachův čin byl jedním z těch, které vedly k naší dnešní svobodě, řekl prof. Hampl. Dr. Stehlík zdůraznil, že naše nynější svoboda není ničím samozřejmým a že je o ni nutné stále bojovat.

● 24. ledna 2008

Prezentace Archeologického atlasu pravěké Evropy

Atlas vznikl v rámci partnerského projektu Ústavů pro pravěk a ranou dobu dějinnou filozofických fakult v Praze a Vídni a navazuje na předchozí spolupráci prehistorických ústavů univerzit v Praze a Krakově. Dvoudílná publikace doplněná CD vychází ve čtyřech jazycích a na jejím vzniku se podílelo více než 80 přispěvatelů prakticky ze všech zemí Evropy. Podává přehled vývoje, trvání a významu jednotlivých kultur a nalezišť po celé Evropě. První část atlasu obsahuje 27 velkých, barevných a skládacích map s rozšířením kultur v Evropě od paleolitu po dobu laténskou. Druhá část obsahuje přes osm set malých map s rozšířením kultur a významnými nalezišti v jednotlivých zemích Evropy.

Editory tohoto díla jsou doc. Lubomír Košnar a prof. Andreas Lippert.

● 25. ledna 2008

Slavnostní podpis nové meziuniverzitní dohody

Za účasti zástupců čtyř lékařských fakult UK (1. LF, 2. LF, 3. LF a LF Plzeň) byla podepsána nová meziuniverzitní dohoda mezi Paracelsus Medizinische Privatuniversität Salzburg a UK v Praze. Dohodu podepsali rektor salzburské lékařské univerzity prof. Dr. Herbert Resch a prorektor pro zahraniční styky UK prof. MUDr. Jan Škrha.

Před podpisem dohody rakouští hosté navštívili na pozvání prof. MUDr. Evy Sykové Ústav experimentální medicíny AV ČR. Salcburská lékařská univerzita je nejmladší rakouskou lékařskou institucí a druhou evropskou soukromou lékařskou univerzitou.

● 28. ledna 2008

Univerzita Karlova předala dva čestné doktoráty

FOTO NA TĚTO DVĚTRANEARCHIV UK

Čestnou vědeckou hodnost doktora honoris causa převzali prof. Suad Efendic, M.D., Ph.D., profesor endokrinologie a molekulární medicíny Karolinska Institute, Stockholm, za svůj přínos v oblasti fyziologie sekrece inzulínu a gastrointestinálních hormonů ve vztahu k diabetu, a prof. Dr. Herbert Ehringer, emeritní profesor angiologie AKH Vídeň, za významný přínos a celoživotní zásluhy v oblasti angiologie a podporu vzdělávání studentů medicíny a za spolupráci s českými lékaři, kterou se podílí na zlepšování bilaterálních vztahů s Rakouskem.

● 1. února 2008

Předání pamětní stříbrné medaile posluchačům U3V

Děkan FF UK PhDr. Michal Stehlík dnes předal RNDr. Marii Kubíkové a Karlu Váňovi, posluchačům U3V, pamětní stříbrné medaile. Marie Kubíková (nar. 1911) je posluchačkou Univerzity třetího věku na FF UK téměř od založení a navštěvovala přednášky z oboru filozofie, kapitoly z dějin hudby, historie a pravěké archeologie. Karel Váňa (nar. 1914) absolvoval přednášky z oboru egyptologie a české historie a své znalosti z historie prokázal během slavnostního přijetí i krátkou přednáškou o Ďáblově bibli. Děkan Stehlík popřál oběma studentům mnoho studijních úspěchů do dalších let.

● 4. února 2008

Radim Palouš doktorem honoris causa Univerzity Pardubice

Rektor Univerzity Pardubice prof. Jiří Málek udělil v Aule Arnošta z Pardubic v univerzitním kampusu prof. Paloušovi čestnou akademicko-vědeckou hodnost. Navrhly to vědecké rady univerzity, Fakulty filozofické a Fakulty chemicko-technologické jako ocenění dlouholeté spolupráce a za zásluhy o rozvoj vzdělanosti, vědy a vědeckého poznání.

Připraveno ve spolupráci s iforum.cuni.cz.

LIDSKÉ TĚLO V CENTRU ZÁJMU VĚDCŮ Z UK

Špičková věda z UK může už brzo pomoci i vám. Tentokrát se FORUM soustředí na výzkumné projekty, které se točí kolem nejdokonalějšího biomechanického stroje, lidského těla. Zkoumají je nejen vědci z Fakulty tělesné výchovy a sportu UK, ale taky z Přírodovědecké fakulty UK a z plzeňské medicíny.

● Chemici z PŘF vaří šetrnější kontrastní látky pro tomografii magnetické rezonance

Ročně proběhne na světě přes sto milionů vyšetření s použitím tomografie magnetické rezonance. Při více než 35 % těchto vyšetření použijí lékaři pro zlepšení obrazu kontrastní látku. Jedna pětigramová dávka stojí v průměru 2 500 korun. „Z počtu vyšetření a množství potřebné kontrastní látky si asi každý spočítá, jak velký 'kšeft' reprezentuje uvedená oblast farmaceutického průmyslu. Je evidentní, že výzkum a vývoj nových kontrastních látek není soustředěn jen na akademická pracoviště,

ale stejně zde rozhodují znalosti a zkušenosti lidí,“ říká Ivan Lukeš, v jehož týmu pracuje střídavě kolem patnácti až dvaceti lidí. Pět pedagogů, pět doktorandů a pak vždy několik diplomantů nebo leckdy i bakalářů. „Diplomanti a zvláště doktorandi jsou pro práci klíčoví, to oni provádí většinu práce svými rukama,“ říká profesor Lukeš. Nějakou dobu pracuje každý doktorand na svém projektu taky v zahraničí, disertační práce jsou pod dvojím vedením. Právě mezinárodní ocenění za doktorské práce jeho studentů jsou pro Ivana Lukeše největší odměna. „V prestižní soutěži organizované Francouzským velvyslanectvím získala Petra Lebdušková v roce 2006 1. místo. Ale

Za nákup chemikálií, rozpouštědel a drobných laboratorních zařízení utratí tým hledající šetrnější kontrastní látky pro rentgeny měsíčně asi 100 tisíc Kč.

viště,“ říká profesor Ivan Lukeš z Katedry anorganické chemie Přírodovědecké fakulty UK. Právě jeho tým už několik let pracuje na výzkumu nových látek, které by byly nejen levnější, ale hlavně šetrnější k pacientům. Cílem je syntetizovat velmi stabilní komplexy s ionty gadolinia, které by měly daleko vyšší účinnost. Čím nižší dávka účinnější látky, tím menší zatížení pro pacienta. „Je to jako s nějakým strojem, který se musí vymyslet a pak vyrobit. Jen v té chemii to děláme na molekulární úrovni. K tomu konstrukčnímu návrhu nám mohou pomoci také počíta-

te, ale stejně zde rozhodují znalosti a zkušenosti lidí,“ říká Ivan Lukeš, v jehož týmu pracuje střídavě kolem patnácti až dvaceti lidí. Pět pedagogů, pět doktorandů a pak vždy několik diplomantů nebo leckdy i bakalářů. „Diplomanti a zvláště doktorandi jsou pro práci klíčoví, to oni provádí většinu práce svými rukama,“ říká profesor Lukeš. Nějakou dobu pracuje každý doktorand na svém projektu taky v zahraničí, disertační práce jsou pod dvojím vedením. Právě mezinárodní ocenění za doktorské práce jeho studentů jsou pro Ivana Lukeše největší odměna. „V prestižní soutěži organizované Francouzským velvyslanectvím získala Petra Lebdušková v roce 2006 1. místo. Ale

i v předcházejících dvou letech, sportovně vyjádřeno, vždy někdo od nás stál na bedně,“ říká chemik Ivan Lukeš. Se základním přístrojovým vybavením na UK je spokojený. „Bohužel vybavení drahými přístroji silně pokulhává za vybavením v zahraničí. Relaxivity, tedy hodnoty, které charakterizují účinnost kontrastních látek, jezdíme měřit do Belgie, Švýcarska nebo Itálie. Uvedený přístroj stojí asi šest milionů korun, které však nemáme,“ popisuje Lukeš. Problém začíná být taky v laboratorním prostoru – počet míst v laboratořích pro studenty se už dlouho nezvýšil.

FOTO: PŘF UK

Zavedení nové kontrastní látky do klinické praxe stojí obrovské peníze. Jen velké firmy si mohou dovolit financovat klinické zkoušky a další náklady,

které jsou se zavedením nových látek spojené. Světový patent látky má smysl, jen když máte finančně silného partnera, který má o realizaci zájem. „S tím máme své zkušenosti; ještě před rokem 2000 byly patentovány výsledky naší spolupráce s jednou švýcarskou firmou. Ale na univerzitě o to tehdy nikdo neměl zájem,“ říká Ivan Lukeš. „Jsem rád, že se zde hodně změnilo.“

Více o výzkumu účinnějších kontrastních látek najdete na <http://www.natur.cuni.cz/anorchem/19/index.htm>

● Jak při autonehodě zachránit dětský život?

Sedadla pro své nové modely testuje ve špičkové laboratoři FTVS UK i mladoboleslavská škodovka.

Bezpečnější autosedačky pro děti, zdravá křesla pro sedavá zaměstnání a kvalitnější ochranné přilby pro sjezdaře. Na Fakultě tělesné výchovy a sportu nezískávají vyšší vzdělání jen fyzioterapeuti a trenéři budoucích olympioniků. Vědci ve špičkově vybavené Laboratoři biomechaniky extrémní zátěže (BEZ) zkoumají a testují, jak ochránit nejdokonalejší „stroj“ na světě – lidské tělo. „Zabýváme se teoretickou a experimentální analýzou zátěžových situací lidského organismu z pozic biomechaniky, tedy oboru, který studuje mechanické vlastnosti a chování organismu a jeho mechanické interakce,“ popisuje profesor Stanislav Otáhal z laboratoře BEZ, Katedry anatomie a biomechaniky FTVS.

Výsledky experimentů nezůstávají jen na papíře v zaprášených šanonech. Laboratoř BEZ čile spolupracuje s výrobními podniky. Se Škodou Auto vědci z UK ve spolupráci s ČVUT zkoumají vliv monotónní zátěže, sedadla a jízdního režimu na schopnosti řidiče. V laboratoři BEZ se testují různé typy sedadel, ale i vliv léků a potravinových doplňků na kvalitu kloubních spojení.

„Bezprostřední využití našich výzkumů se nabízí třeba v použití sedacího nábytku pro pracovníky dlouhodobě fixované ve vynucené poloze, třeba operátory nebo řidiče,“ říká docent Karel Jelen, vedoucí Katedry anatomie a biomechaniky. Vědci z laboratoře BEZ se svými výzkumy rovněž podílejí na zlepšování chirurgických nástrojů a umělých náhrad pohybového aparátu člověka.

Kromě drahých a složitých zařízení, která od roku 2000 systematicky nakupují, pracují v BEZ také s přístroji vlastní konstrukce. V roce 2006 vyvinuli například zařízení pro reologii (vědu zabývající se studiem deformací hmoty) tkáňových vzorků „μ tester“, který měří jejich napětově deformační charakteristiky. Velmi efektivní při analýze nárazových zátěží je rychloběžná kamera, která dokáže snímat frekvencí 100 000 obrázků za sekundu.

„Bez univerzitních peněz by se nám v roce 2004 laboratoř spustit nepovedlo,“ děkuje profesor Otáhal. „Teď bychom však přivítali změnu přidělování financí, třeba za obhájené doktorské práce. Hodila by se nám podpora akceptující objektivní kritéria uznatelných výkonů konkrétního pracoviště, bez přerozdělovacích mechanismů fakulty,“ říká Stanislav Otáhal.

Výsledky Laboratoře biomechaniky extrémní zátěže drží krok se světovým výzkumem. Laboratoř je členem Národního uzlu pro neuroinformatiku, který je sesterskou organizací Global Science Forum OECD. Pracovní tým tvoří učitelé katedry, diplomanti FTVS UK a FS ČVUT a hlavně studenti doktorského studia biomechaniky.

● Chirurgové z LF Plzeň léčí játra na etapy

Chirurgové z plzeňské lékařské fakulty jako první v Česku dokáží vypálením zničit rakovinové metastázy v játrech. Radiofrekvenční ablace, tedy postup, při kterém se nádorová tkáň zničí pomocí vysokofrekvenčního střídavého proudu, je nejnovější chirurgická technika, která dokáže výrazně prodloužit a zkvalitnit život pacienta se zhoubným nádorem.

ČR má největší procento výskytu rakoviny tlustého střeva na světě. Nejčastější metastázy tohoto karcinomu se vyskytují právě na játrech. Plzeňští specialisté teď díky novým postupům dávají pacientům šanci na lepší a delší život. „Naprostě nejlepší výsledky mají pacienti, u nichž dokážeme metastázy uříznout s centimetrovým lemlem zdravé jaterní tkáně. Ti mají šanci na pětileté přežití okolo 45 %, ale téměř 75 % z nich se dožije deseti let, a lze je tedy považovat za vyléčené,“ říká docent Tomáš Skalický z Chirurgické kliniky LF Plzeň.

Díky nejnovějším přístrojům a rychlým operatérským technikám ztratí pacient při jedné operaci jater jen asi 200 až 300 mililitrů krve.

Jeden cyklus „vypalování“ metastázy trvá asi dvanáct minut. Nejvíce jich při jedné operaci lékaři odstraní šest. Zákrok dokáží v Plzni provést také laparoskopicky, nebo dokonce jen pomocí jednoho vpichu jehlou do nemocné tkáně. „Pokud vynechám téměř zanedbatelné mzdy lékařů

a sálových sester, vlastní sonda na jedno použití stojí od 30 do 60 tisíc korun. Dalších pět tisícovek platí pojišťovna za anestetika a šicí materiál,“ počítá cenu zákroku Tomáš Skalický.

Novou naději dostávají díky zkušeným operatérům z LF UK v Plzni i pacienti, kteří dříve na operaci neměli šanci. Plzeňští lékaři ve své technice víceetapového odstranění metastáz využívají obrovské regenerativní schopnosti jater. Nejdříve od metastáz vyčistí jeden jaterní lalok. „Radiolog ve druhé etapě uzavře pomocí lepidla větve vrátnicové žíly. Už odoperovaná část jater zvětší svůj objem a výkonnost, čímž nám umožní práci na druhém postiženém laloku,“ zjednodušeně popisuje operatérský postup chirurg Skalický. Operační tým u zákroku za sto tisíc korun tvoří většinou tři lékaři, neobejde se však bez „dobré týmové spolupráce sester a odborníků z jiných oddělení, která je v naší fakultní nemocnici na excelentní úrovni a zaručuje dobré výsledky pro nemocné“, říká docent Skalický.

Univerzita Karlova je podle něj uznávána po celém světě, a prezentace výsledků na mezinárodních kongresech je proto o kousek snazší. „Další důležitou věcí pro naši výzkumnou práci je perfektně vybavené pracoviště pro experimentální chirurgii při LF UK,“ pochvaluje si Skalický. Nezanedbatelná je podle něj i podpora výzkumné činnosti z děkanátu Lékařské fakulty v Plzni a vedení Fakultní nemocnice.

Autor: redakce

VYSOKÉ ŠKOLSTVÍ A PENÍZE, PENÍZE, PENÍZE

Milan Žák

Debaty o financování vysokého školství se v současné době odvíjejí od modelu vícezdrojového financování. Rozumíme tím, že kromě zdrojů získaných od státu mohou vysoké školy získávat i zdroje od soukromých subjektů a od studentů. Pro veřejné vysoké školy jsou zdroje od studentů, jejichž nejznámější formou je školné, zatím tabu, pro soukromé vysoké školy jsou naopak tabu peníze z veřejných zdrojů, peníze od státu. Taková je realita stavící veřejné a soukromé vysoké školy do zcela odlišného postavení. Jedni čerpají veřejné peníze, druzí soukromé peníze. I když jaký je rozdíl mezi soukromými a veřejnými penězi? Nejsou veřejné peníze nakonec jen dobře „převlečené“ peníze soukromé?

Je vzdělání veřejným statkem?

Peníze určené na financování veřejných vysokých škol jsou z převážné části čerpány z veřejných rozpočtů. Ty přerozdělují v současné době neuvěřitelně velké až obrovské sumy peněz – jen v ČR činí roční veřejné výdaje téměř polovinu vytvořeného HDP ve stejném období. Veřejné rozpočty jsou ekonomickou kategorií; jsou centralizovaným fondem, ve kterém se soustředí peněžní zdroje získané od občanů a nenávratně se přerozdělují podle zákonem stanovených pravidel. Tvorba těchto pravidel, jejich výklad i konečné přerozdělení jsou nikoli ekonomickou, ale politickou záležitostí. Tím se neutrální ekonomická kategorie stává součástí politického boje se všemi klady a zápory tohoto procesu, nevyjímaje prosazování požadavků rozličných zájmových skupin. Vyjednávání o rozpočtu je prostorem pro prosazování zájmů jak legálním lobbiováním, tak nelegálními korupcemi. Veřejné rozpočty mají příjmovou a výdajovou stranu a jsou to právě veřejné výdaje, které jako politický proces na základě společenského konsensu zabezpečují společnosti veřejné statky. Z pohledu ekonomické teorie můžeme považovat za veřejné statky v čisté podobě ty statky, jež soukromý sektor nedokáže zajistit. Nejznámějšími rysy veřejných statků jsou nerivalita, tj. fakt, že pokud je statek nabízen jedné osobě, lze jej nabídnout i jiné bez vynaložení dalších nákladů, a nevylučitelnost ze spotřeby, tedy že statek je poskytován obecně a nelze nikomu zabránit v jeho používání (využívání). Typickým příkladem takto

Pražská soukromá vysoká škola Anglo-American College byla založena roku 1990. Sídlí ve stejné budově jako velvyslanectví Svrchovaného řádu Maltézských rytířů.

definovaných veřejných statků je například obrana státu proti vnějšímu ohrožení, ale v žádném případě se to netýká poskytování vzdělání. To, že je školství vnímáno i uspokojováno jako veřejný statek, má vysvětlení mimo ekonomii, v politických vztazích. Z hlediska politického se totiž dají za veřejné statky považovat ty, na nichž se veřejnost (voliči) dohodnou, že veřejným statkem jsou. Toto vysvětlení má logiku, v případě výdajů na školství podpořenou dlouhodobým institucionálním vývojem od zavedení povinné školní docházky na základních školách až po současný stav financování i vysokého školství z veřejných zdrojů. To vše je založeno přijetím

předpokladu, že vzdělání je statkem veřejným. Je tomu ale opravdu tak?

Milton Friedman, jeden z nositelů Nobelovy ceny za ekonomii, napsal například: „Investice do lidského kapitálu je přesnou analogií investování do strojů, budov a ostatních forem jiného než lidského kapitálu. Jejím účelem je zvýšit ekonomickou produktivitu lidí.“ Nebo také: „Jestliže vyšší vzdělání zvyšuje produktivitu jednotlivců, pak se tímto zlepšením dosáhne vyšších výdělků v budoucnosti. Jednotlivci jsou tak motivováni, aby získali vyšší kvalifikaci. Neviditelná ruka trhu Adama Smithe tak nutí soukromé zájmy, aby sloužily zájmům společnosti.“ Další zamlžující skutečností je fakt, že

právo na vzdělání je chápáno jako jedno ze základních lidských práv a jako takové je právně kodifikováno i v základních dokumentech demokratických společností. Z pohledu liberální doktríny existují však jako základní lidská práva ta práva, která jsou negativně vymezena, což znamená, že já jako svobodný jedinec nechci, aby mě někdo ohrožoval na životě, nepřeji si, aby někdo omezoval moje rozhodnutí ohledně svobodné volby povolání, a nemám zájem, aby někdo jiný než já disponoval mým majetkem. Jakákoliv jiná práva nejsou právy přirozenými a mají konsensuální charakter, což v případě vzdělání znamená skutečnost, že je uzavřena mezigenerační smlouva o poskytování veřejných prostředků na vzdělávání, ale neříká to nic o tom, že školství a zejména školství vysoké je veřejným statkem. A ono také není, což nás může vést k jednoduchému, ale velmi důležitému dílčímu závěru: Vzdělání není typickým veřejným statkem; čím vyšší je jeho forma, tím více se profiluje jako statek soukromý. Za všechny další argumenty jen jeden, ekonomický, svědčící o postavení vzdělaných lidí na trhu práce: plat občana ČR s vysokoškolským diplomem je téměř dvojnásobný než příjem středoškoláka. Navíc celý „rozpočtový proces“ je procesem byrokratickým se všemi neduhy, které z toho vyplývají, ať se jedná o tzv. alokační neefektivnost, kde absentuje ztotožnění úředníka s cílem, pokud za cílovou funkci nepovažujeme maximalizaci vlastního užitku, a o technickou neefektivnost, která vyplývá z nekonkurenčnosti v byrokratickém prostředí. Neexistuje-li trh manažerů, ztrácí se tlak na odpovědné rozhodování a z toho vyplývá nižší hospodárnost při rozhodování a menší možnost její kontroly. Zjednodušeně je možno nakládání s veřejnými penězi označit jako nejhorší z možných řešení ze známého schématu, který přinesla do ekonomie chicagská škola. Toto „schéma o utrácení“ dělí peníze podle vlastníka na MOJE (vlastní) a CIZÍ a podle účelu jejich vynakládání na PRO SEBE a PRO CIZÍ. Z možných kombinací je právě kombinace přidělování cizích peněz pro cizí účely vedena nejmenší odpovědností a racionální.

Tabulka č. 1 – Vývoj počtu soukromých vysokých škol (dále jen SVŠ) a počtu studentů na SVŠ v letech 2002–2007

Akademický rok	2002/3	2003/4	2004/5	2005/6	2006/7
Počet SVŠ	27	34	37	40	43
Počet studentů	8 392	14 134	17 662	23 830	31 755

Pramen: MŠMT

Soukromé a veřejné vysoké školy

Soukromé vysoké školy čerpají jen soukromé prostředky a nemají přístup k financování z veřejných zdrojů. Přitom tempo rozvoje těchto škol je jednou z nejdynamičtější stránek vzdělávání. Přispívá k tomu samozřejmě skutečnost, že na vysoké školy se hlásí silné populační ročníky a že veřejné školy nejsou schopny uspokojit všechny zájemce, ale rozhodujícím faktorem je poptávka po kvalifikované pracovní síle. Požadavky trhu práce vedou řadu lidí k poznání, že vysokoškolské vzdělání je soukromým statkem a že investice do vzdělání se vyplatí. Tabulka v horní části této strany, dokumentující prudký nárůst studentů na soukromých VŠ, to jen ilustruje.

Celkový počet soukromých VŠ (43) již dnes převyšuje počet VŠ veřejných a státních (státní školy jsou na našem území dvě: Univerzita obrany v Brně a Policejní akademie ČR v Praze), kterých je celkem 28. V počtu studentů představují soukromé VŠ dnes již téměř 10 % všech studentů – 31 755 studentů soukromých VŠ z celkového počtu 323 765 vysokoškolských studentů v akademickém roce 2006/7. Při výše uvedené dynamice se dá předpokládat, že již v letošním akademickém roce počet studentů na soukromých VŠ desetiprocentní hranici překročí.

Bez zajímavosti není ani zaměření studijních programů soukromých VŠ. To totiž ukazuje, jakým směrem se vyvíjí poptávka na trhu práce. V tomto pomyslném žebříčku vedou na ekonomii zaměřené programy (29 SVŠ) následované programy humanitními (25). Na informatiku jsou zaměřeny čtyři studijní programy, na právo, zdravotnictví a umění po třech a na aplikovanou ekologii jeden.

Příjmy ze školného, které tvoří rozhodující část příjmů soukromých VŠ, se odvíjejí z výše školného, která se pohybuje od 14 000 Kč/rok na Soukromé vysoké škole ekonomické ve Znojmě až do 137 000 Kč/rok na University of New York in

Prague. Připomeňme v této souvislosti, že u školného na veřejných vysokých školách navrhovaného současnou vládou by při maximální navrhované výši 8 000 Kč ročně činil příspěvek vysokým školám ze školného cca 2 mld. Kč, což je přesně částka, kterou v letošním akademickém roce vysoké školy požadovaly jako rozpočtové navýšení. Z hlediska financování tak zdánlivě soukromé vysoké školy na rozdíl od veřejných nemají problém s financováním. Výše školného se řídí jak náklady a výnosy, tak postavením na trhu. Přesto se soukromé vysoké školy zcela logicky snaží o získání prostředků z veřejných zdrojů. Nejlépe si můžeme tuto skutečnost ilustrovat na požadavcích nově vzniklé Komory zakladatelů soukromých vysokých škol, která v zápise z ustavujícího jednání formuluje své požadavky v oblasti financování takto:

- V souladu s vládním programem prosadit právo každého studenta na rovnocenný státní příspěvek na vzdělání, bez ohledu na zakladatele a právní postavení zvolené vysoké školy, uskutečňující akreditovaný či jiný státem uznaný studijní program.
- Prosadit pro soukromé vysoké školy právo na srovnatelné financování vědecké, výzkumné, vývojové a další tvůrčí činnosti ze státního rozpočtu, mít rovnocenný přístup ke všem fondům a vypisovaným grantům.

Celkově můžeme výše popsanou situaci shrnout následovně: veřejné prostředky jen pro veřejné školy, soukromé prostředky (ve formě školného) jen pro soukromé školy. Kromě těchto zdrojů je možno do zdrojů financování vysokých škol zahrnout zdroje od soukromých subjektů, zejména od firem a společností, a také zdroje od nadací. Při zmínce o těchto zdrojích si musíme uvědomit, že se v souvislostech financování škol z těchto soukromých zdrojů těžko rozlišují prostředky investované přímo do

Tabulka č. 2 – Vývoj počtu nadací a nadačních fondů v letech 1998–2007

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nadace	97	276	309	330	352	362	375	384	392	405
Nad. fondy	124	698	780	840	883	918	954	987	1015	1098

Pramen: www.justice.cz

vzdělání od prostředků investovaných do vědy a výzkumu na vysokých školách a od prostředků vynaložených na realizaci výsledků výzkumu. Zejména v oblasti realizace výsledků výzkumu působí velmi silný, v podstatě rizikový, soukromý kapitál. Jako důkaz úspěšnosti můžeme zmínit firmy Microsoft, Google či Skype. Problém je v tom, že nejen v České republice, ale ani v celé EU nejsou vytvořeny dostatečné institucionální podmínky pro vznik a fungování tohoto kapitálu ve srovnání s USA a Japonskem, což je jedním z cílů Lisabonské strategie EU. Cílem EU, a tím i ČR, je financovat vědu a výzkum do roku 2010 třemi procenty z HDP s tím, že nejméně třetinu výdajů by měl přinést soukromý sektor. Dnes, v roce 2008, je možno jen konstatovat, že tento úkol se prozatím nedaří plnit.

Nadační peníze pro všechny

Posledním zdrojem jsou peníze od nadací. Jakkoliv je rozvoj nadační činnosti dynamický (viz tabulku č. 2), prostředky nadací jsou omezené. V současné době více než čtyři stovky nadací a více než tisíc nadačních fondů vynakládá ročně více než 700 milionů korun, z nichž připadá na vzdělání přibližně 7 % přímo a odhadem dalších 7 % zprostředkovaně přes jiné účely (sociální a humanitární účely, děti a mládež, rozvoj regionů apod.).

Jednou z nadací, které působí v oblasti vzdělávání, je i Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových. V probíhající jubilejnímu roce Josefa Hlávkovy (od jeho úmrtí uplyne letos 100 let), který je zařazen mezi světová kulturní výročí, nelze tuto nadaci nezmínit – už jen proto, že část svého volného času věnuje práci v Národohospodářském ústavu Josefa Hlávkovy (NÚJH). Správa Nadání obnovila v roce 1994 činnost tohoto ústavu jako jednu z forem svého nadačního působení. Posláním NÚJH je stimulovat a podporovat samostatnou badatelskou činnost v oblasti českého národního hospodářství a jeho vývoje v kontextu širších celospo-

FOTO: KATEŘINA KADLECOVÁ

Za těmito dveřmi se rozhoduje o osudech českých vysokých škol. Vedou do budovy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na pražské Malé Straně.

lečenských souvislostí historických, legislativních, politických, kulturních, sociologických a filozofických. NÚJH neprovádí vlastní vědecký výzkum.

Výkonným orgánem ústavu je rada, která rozhoduje o poskytování nadačních příspěvků ve formě stipendií na základě posouzení přihlášky žadatelů zpravidla jednou v roce. NÚJH považuje za ústřední téma své činnosti studium aspektů národního hospodářství, jež ležely na srdci zakladateli Nadání Josefu Hlávkovi a které dosud neztratily svůj význam, a to bez ohledu na míru pozornosti, jaká je jim věnována oficiálními institucemi. V dnešní situaci jde o podporu studia českého národního hospodářství v návaznosti na civilizační a kulturní potřeby a výzvy moderní společnosti v prostředí českého státu, a to v jeho historických a sociálních souvislostech. Národní zájmy, na něž Josef Hlávka kladl důraz, nelze vyčlenit z dlouhodobých historicko-ekonomických trendů vývoje českých zemí a z jejich evropských a světových ekonomických souvislostí. Zvláštní pozornost věnuje rada NÚJH studiím, které překonávají hranice jednotlivých vědních oborů a zaměřují se na místo jednotlivce ve společnosti. Rada

NÚJH vyhlásila jako dlouhodobé hlavní téma veřejné soutěže téma Češi v Evropě, a to s platností do roku 2010. Za třináct let své činnosti udělil NÚJH více než 150 stipendií v částce vyšší než 8 mil. Kč. Počet žadatelů přesahoval 300. V edici Studie NÚJH vyšlo do konce roku přes 80 původních českých vědeckých pojednání podporovaných ústavem. Závěrem mi dovoluji konstatovat, že to není jen činnost Národohospodářského ústavu Josefa Hlávkovy, která může být příkladem toho, jak efektivně podporovat vzdělání a vědu. Existuje mnoho dalších nadací působících v této oblasti a jen znalost fungování NÚJH mě vedla k použití tohoto příkladu. Je to potěšitelné, zejména ve století, které Gary S. Becker, rovněž nositel Nobelovy ceny za ekonomii, nazval stoletím lidského kapitálu. Nadační činnost je záslužná a následovánihodná. Rozvoj české občanské společnosti je i rozvojem nadační činnosti a lze si jen přát, aby se podmínky pro činnost nadací staly jednou z priorit politiky. Nadace si to zaslouží. A zaslouží si to i vysoké školy, ať soukromé, či veřejné. Vzdělávání by neměla být odpírána jakákoliv možnost získávat peníze, zvláště když jsou, jak bylo řečeno na začátku, stejně všechny peníze penězi soukromými.

Prof. Ing. Milan Žák, CSc.

Autor tohoto článku působí jako rektor Vysoké školy ekonomie a managementu v Praze. Zabývá se politicko-ekonomickými aspekty ekonomického vývoje, zejména s ohledem na kvalitu veřejné správy, a rozhodovacími procesy ovlivňovanými zájmovými skupinami a byrokracií. Je členem vědeckých rad FSV UK, ESF MU, VÚPSV, správní rady Transparency International a redakční rady časopisů Politická ekonomie a Prague Economic Papers. Působí v radě Národohospodářského ústavu Josefa Hlávkovy a ve výkonném výboru České společnosti ekonomické.

V prostorách Akademie věd ČR proběhla dne 21. ledna 2008 konference s názvem **Financování vědy a budoucnost českých nadací**. Uspořádala ji Grantová agentura ČR a Národohospodářský ústav Josefa Hlávky ve spolupráci s Fórem dárců. V devítihodinovém programu představilo své příspěvky 24 mluvčích – mj. předseda GA ČR prof. Josef Syka, předseda Nadání Hlávkových prof. Václav Pavlíček nebo místopředseda AV ČR prof. Jaroslav Pánek, ale i studenti, zástupci soukromých firem či nadací. Přednášky a referáty se týkaly zejména financování vědy a grantových projektů a získávání prostředků na výzkum z nadací i od soukromých firem.

Odpolední blok týkající se problematiky financování neziskového sektoru (nadací) otevírala svým příspěvkem dr. Antonie Doležalová z pražské Vysoké školy ekonomické. Právě z této své přednášky čerpala při psaní prvního ze svých dvou článků pro toto monotematické číslo FORA, v němž se v nebyvalé míře setkávají příspěvky autorů z Univerzity Karlovy s materiály napsanými členy akademických obcí jiných českých univerzit, které rovněž ovlivnil Josef Hlávka, kteří chtějí blahopřát Univerzitě Karlově k 660. výročí jejího založení nebo prostě přinášejí jiný pohled, z jiné země, pod jiným úhlem.

POSTAVENÍ ČESKÉ VĚDY A ŠKOLSTVÍ MEZI STÁTNÍM A NESTÁTNÍM SEKTOREM, MEZI MINULOSTÍ A BUDOUCNOSTÍ

Antonie Doležalová

Ne každá škola je soukromá, ale všechny školy jsou koneckonců placeny ze soukromých prostředků. Tato zdánlivě nesmyslná věta vyjadřuje všechny stávající potíže financování (nejen) českého školství. Jak jsou české školství a věda financovány, jaký je poměr mezi soukromými a státními zdroji vkládanými do těchto oblastí a jaké jsou vyhlídky do budoucna? Aniž bychom zde chtěli podávat fundovaný výklad reformy českého školství, pozastavme se nad alternativami, které se nabízejí.

I když rozdělení na státní a soukromé zdroje pokulhává, poslouží nám k lepšímu přehledu o způsobech, jakými je možné vědu a výzkum podporovat. Na straně státních zdrojů se objeví prostředky přerozdělované do vědy a výzkumu skrze ministerstva, státní, samosprávné i nadnárodní instituce. Na straně soukromých zdrojů je teoreticky situace stejně pestrá: vědu a výzkum mohou podporovat jednotlivci a korporace, kteří mohou zakládat nadace či nadační fondy, mohou se sdružovat do obecně prospěšných společností či občanských sdružení. Všechny tyto organizace zahrnujeme pod pojem neziskový či třetí sektor. Z řady otázek, které se v souvislosti s neziskovým sektorem vynořují, nás bude zajímat především

vztah mezi třetím sektorem a tržní ekonomikou a mezi ním a státem. Podíváme se také, jakými cestami se ubírá (a ubíral) jeho vývoj, a konečně na poměr státních a soukromých aktivit ve vzdělávací oblasti. První část názvu příspěvku je tak poněkud zavádějící – je zřejmé, že dnes se česká věda nepohybuje mezi státním a soukromým sektorem. Ale druhá část názvu uvádí věci na pravou míru: nebylo tomu tak vždy a nemusí tomu tak být ani v budoucnu.

Význam vzdělání a vědy roste ve společnosti stejnou měrou, jakou roste role lidského kapitálu. Vzdělání se stále silněji chápe jako forma investice do lidského kapitálu a ten se stává silnějším hráčem než jiné kapitálové formy. Vzdělávací a vědecké instituce jsou pojímány jako specifické firmy se specifickým produktem, pohybující se na trhu vzdělávání. Ostatně do 20. století sehrávaly zásadní roli na poli vzdělávání právě soukromé aktivity, buď jednotlivců nebo skupin obyvatelstva, které se s tímto cílem sdružovalo. Mluvíme o nadacích nebo různých typech spolkových organizací. Ještě dříve však v oblasti vzdělávání pracoval humanismus, odvolávající se na tradici sahající až k platónské akademii – vzdělanci se spojovali do akademií a učených společ-

ností (tzv. sodalit). V Čechách existoval kolem poloviny 16. století nefornální, ale rozsáhlý okruh humanistických básníků kolem šlechtického mecenáše **Jana staršího Hodějovského z Hodějova**.

Osvícenství a jeho sociální optimismus s sebou přinesl mohutný rozvoj asociálního hnutí. Spolky sice navazovaly na starší formy, ale už obsahovaly poselství o potřebě pracovat pro obecný prospěch a především snahy o povznesení hmotného i duchovního stavu lidstva, všeobecnou důvěru v pokrok a schopnost lidského poznání, význam lidské vzdělanosti. Tyto myšlenky zakotvily v řadě učených společností – v českých zemích vznikla první osvětská učená společnost v roce 1747 v Olomouci (Societas incognitorum – Společnost neznámých), zvaná též Petraschova společnost podle osobnosti **Josefa svobodného pána Petrasche**. Na začátku 70. let byla v Praze založena soukromá Učená společnost, předchůdkyně Královské české společnosti nauk. Pokud se angažoval v těchto aktivitách také stát, potom jeho podpora mířila do té oblasti výzkumu a vzdělanosti, která mohla podpořit zemědělskou výrobu.

Společovací tendence úzce souvisely s ekonomickou a politickou emancipací měšťanské společnosti a budou s ní

i napříště úzce svázány, především ve druhé polovině 19. století potom také s národním hnutím. Nesmíme však pominout jeden pro české země podstatný fenomén druhé poloviny 19. století, a to družstevnictví jako svépomocné hnutí, díky kterému jsou spolčovací aktivity ve vzdělávací oblasti zakotveny v tom mezi-
stupni, který tvoří samospráva. Samospráva jako podstatný prvek státoprávního uspořádání rakouského státu a typický projev rodící se liberální společnosti, která vtrhla na pole práva na vzdělání ve vlastním jazyce. Liberalismus umožnil dvojkolejnost veřejné správy a za existence minimální míry přerozdělovacích procesů dovolil samosprávě ubírat se vlastní cestou. Tím sice mohlo docházet k vytváření třecích ploch mezi centrální a samosprávnou mocí, ale z pohledu námi zkoumané otázky takové státoprávní uspořádání a existence liberální občanské společnosti v rámci jednotlivých zemí rakousko-uherské monarchie umožňovalo i bez existence národnostního státu vytvářet své vlastní instituce k prosazování vlastních cílů. A protože občanská společnost musela být gramotná, je přirozené a pochopitelné, že hlavní oblastí, do které se bohatí, tedy šlechta, ale i noví bohatí, tedy národnostně čeští mešťané, vrhali, bylo vzdělání a učení.

Bouřlivý rozvoj spolkového života ve druhé polovině 19. století vyvolal potřebu legislativních změn: v roce 1843 vyšel Dekret dvorské kanceláře, mající charakter spolkového zákona, roku 1849 vyšel zatímní spolkový zákon a r. 1852 spolkový zákon s konečnou platností. Tento zákon umožňoval vznik a práci spolků s dobrovolným členstvím a byl novelizován v roce 1867, po rakousko-uherském vyrovnání, a zůstal v platnosti až do roku 1951. Přežil nejen konec mocnářství, ale i První republiku, její konec a nástup komunismu. Byl nahrazen teprve v roce 1951 zákonem č. 68/1951 Sb., „O dobrovolných organizacích a shromážděních. Ten v podstatě zmocnil stát k striktnímu dozoru nad tím, aby masové organizace pracovaly „v souladu se zásadami lidové demokracie a demokratického centralismu“, a odstranil jakékoli projevy způsobu života bývalé buržoazie a maloburžoazie. K novému

Lednová hlávkovská konference: Prof. Ing. Milan Žák, CSc., rektor VŠEM a místopředseda NUJH (vlevo), a prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc., místopředseda AV ČR a bývalý prorektor UK.

rozvoji spolkového života tak znovu došlo až po roce 1990 – zákon o občanských organizacích byl jedním z prvních, které byly přijaty po listopadu 1989 (zákon o sdružování občanů č. 83/1990 Sb.).

Aby stát mohl začít zasahovat do vzdělávacího procesu, potřeboval nejprve získat trvalý zdroj příjmů (státní rozpočet se začal formovat do dnešní podoby někdy na přelomu 17. a 18. století); byl chápán jako peněžní fond, ke kterému byly postupně připojovány tzv. účelové fondy. Nejvýznamnější z nich navázaly na reformy Marie Terezie a Josefa II. Tehdy si poprvé stát dal úkoly, na jejichž zajištění shromažďoval prostředky právě do fondů. Ty pro školské účely byly mezi prvními. Povinná školní docházka však neznamenala nutnost existence pouze státních škol. Role státu při financování výdajů na školství se začala v Čechách radikálně proměňovat v době První republiky. Výdaje na školství zvyšoval především tehdejší několikanásobný ministr financí Karel Engliš; šlo však především o výdaje na nejrůznější tzv. drahotní příplatky učitelům jakožto státním zaměstnancům a výdaje na vědu a výzkum jako součást rozpočtu ministerstva školství byly naprosto zanedbatelné. Důležitým státním zásahem bylo rušení soukromých škol – ještě před vznikem komunistického režimu se stalo školství doménou státu. Ale na vyšší stupně vzdělání si studenti

museli připlácet s výjimkou těch, kteří pocházeli ze sociálně slabších rodin. Postupem let byly veškeré soukromé iniciativy z oblasti školství a vědy zcela vytěsňeny.

Jakou šanci mají dnes tzv. neziskové organizace zapojit se do této oblasti, kterou opanoval stát? Neziskový sektor sleduje stejně jako státní instituce tzv. veřejný prospěch. Ale v dalších okolnostech se neziskové organizace výrazně odlišují: jsou dobrovolné, nikdo nemůže být nucen, aby byl jejich členem či aby na jejich činnost přispíval, a jsou vystaveny konkurenci jiných neziskových organizací v boji o omezené finanční prostředky. Školy zřizované státem jsou státem také financovány, i když jistě nejsou těmito prostředky plně saturovány. Všechny tyto prostředky získává stát od daňových poplatníků a přerozděluje je. Jakým způsobem však získávají prostředky pro svou činnost neziskové organizace? Každá z nich volí určitou fundraisingovou strategii, při níž využívá svých znalostí specifického školského problému stejně jako znalosti prostředí, ve kterém rozvíjí svou činnost, a konečně i cílových skupin – jak těch, kterým poskytuje služby, tak těch, od nichž chce získat prostředky. V ČR má neziskový sektor k dispozici tři oblasti, do kterých může „sáhnout“ pro finanční zdroje:

1) vlastní: výnosy z prodeje zboží a služeb, které poskytují;

2) **státní:** rozpočet ministerstev, krajů a obcí, strukturální fondy;

3) **soukromé:** právnické (nadace, korporace) a fyzické osoby.

Co se týče státních zdrojů, přichází v úvahu státní rozpočet, který přiděluje prostředky danému ministerstvu, kraji nebo obci. Z úrovně ministerstev však nepatří školství k nejvíce podporovaným oblastem – řadí se za sociální služby a rozvoj sportu a tělovýchovy. Dalším zdrojem, jenž má povahu zdroje státního, protože jej tvoří prostředky získané od daňových poplatníků, jsou strukturální fondy EU. Jsou spravovány ve spolupráci s ministerstvy či kraji a míří nejčastěji do oblasti sociální, rozvoje regionů, konkurenceschopnosti, odstranění diskriminace či do oblasti životního prostředí. V téměř všech těchto kategoriích se však mohou prostředky na školství a výzkum uplatnit. Existují čtyři typy strukturálních fondů:

- **Operační programy pro regiony ČR;**

- **Operační program Praha** (revitalizace a rozvoj regionu, rozvoj konkurenceschopnosti a prosperita);

- **Iniciativy Společenství** (*Interreg* zaměřený na překonání nevýhod plynoucích z příhraniční spolupráce, *Equal* určený na překonávání nerovnosti a diskriminace na trhu práce, *Urban, Leader*);

- **Fond soudržnosti.**

V letech 2007–2013 má být v této skupině zdrojů alokováno 26,7 miliard euro. Soukromé zdroje mají především podobu darů, ať už jednorázových, či dlouhodobých a pravidelných. V poslední době dochází k rychlému rozvoji nových nástrojů korporátního dárcovství, jakými jsou *matchingový fond* (zaměstnanci mohou ze své mzdy věnovat určitou částku na dobročinné aktivity firmy) a dárcovství prostřednictvím výplatních pásek (*payroll giving*, kdy firma pouze organizačně zajišťuje přesun prostředků na konkrétní účel podle výběru zaměstnance). Silnou pozici v českém prostředí mají veřejné sbírky (DMS, kasička, pouliční prodej). Zvláštní status mají loterie, kasina, sázkové a jiné hazardní hry; představují zdroje ze soukromého sektoru, ale ne dobrovolné. Nejedná se o dar, ale podíl

na výtěžku. Použití odvodu je v kompetenci provozovatelů, ale ministerstvo financí nad ním vykonává dohled.

Soukromé a státní zdroje se navzájem liší v mnoha ohledech; podstatný rozdíl leží v rovině obecné: pokud neziskové organizace využívají státních zdrojů, stále se podílí na přerozdělovací funkci státu. Teprve když využívají pouze soukromých zdrojů, můžeme hovořit např. o soukromém školství. Realita financování neziskového sektoru v ČR je však taková, že se neziskové organizace až na výjimky bez státních prostředků neobejdou. Další rozdíly hovoří někdy ve prospěch státních zdrojů (jsou dlouhodobé), v mnoha dalších ohledech však ve prospěch soukromých (jsou pružné, rozmanité, nabízejí znalost prostředí), jejichž nevýhodou je jejich roztržitost. Pole pro neziskový sektor ve vzdělávání je v ČR otevřené a jistě podnikatelsky neobjevené: např. v USA je 46 % všech vysokých škol a univerzit, 87 % všech knihoven a informačních center, 86 % všech muzeí a botanických a zoologických zahrad v rukou organizací třetího sektoru. Ostatně Ottův slovník naučný z roku 1893 pod heslem *filanthropie* popisuje, že toto lidumilství vyznačující se jakousi „etičností“ a láskou k lidstvu se soustředí na opravné snahy pedagogické: „Jméno F. odtud se vede, že usilováno o vychování povaze lidské přiměřenější. V tom předchůdci byli Rousseau a dříve již Locke a Komenský.“ Není i po více než století věda tím pravým polem pro filantropii? Do zorného úhlu naší pozornosti by se přitom měly dostat dnes zcela přehlížené lokální nadační aktivity, protože ty by mohly sehrát klíčovou roli nejen v projektované reformě školství, ale zároveň i v procesu znovuvytváření občanské společnosti. Soukromá charita, dobročinnost, filantropie znamená, že relativně bohatí lidé jsou ochotni dobrovolně darovat své peníze, aby pomohli druhým. Je to nikoli doplněk, nýbrž nesmírně životaschopná alternativa ke státní péči. Nabízí-li stát byrokratický aparát oddaný disciplíně a proceduře, mohou neziskové organizace nabídnout empaticky založené odborníky. I neziskové organizace mohou trpět stejnou neefektivitou a problémy jako pomoc státní (nadace, občanské společnosti či

obecně prospěšné společnosti jako instituce soukromého sektoru jsou vybaveny samosprávou a ta může být světem sama pro sebe stejně jako jednotlivá ministerstva). Ale je zde podstatný rozdíl – zatímco samosprávné orgány nadací rozhodují o finančních prostředcích svého zakladatele a donátora a neefektivnost se dříve či později projeví, ministerstva rozhodují o nedobrovolných příspěvcích jednotlivých občanů bez existence kritéria efektivní alokace. Nadace se pohybují v tržním prostředí, jsou vystaveny konkurenci jiných nadačních subjektů, ucházejí se o omezené prostředky a přičemž omezené skupiny donátorů. To je nutí nakládat se svěřenými prostředky efektivně. Ministerstva (či stát) mají na výkon svých funkcí monopol a neexistuje žádný nástroj pro měření jejich efektivnosti. Zatímco soukromá charita musí mít v sobě zakódovanou schopnost učení se z chyb a změny svých postojů, stát nikoli – ten naprosto postrádá mechanismus vylučování neefektivních subjektů.

Jsou-li česká věda, výzkum a školství na špici mezinárodních statistik a státní rozpočet disponuje dostatečným množstvím prostředků pro jejich rozvoj, není třeba nic měnit. Pokud některá z výše uvedených podmínek neplatí, pak návrat k individuální odpovědnosti a možnosti individuálního rozhodování se mezi nabízenými variantami je jednou z cest, které bychom neměli přehlédnout.

Poznámka redakce: Tento článek je zkrácenou verzí autorčina příspěvku z konference Financování vědy a budoucnost českých nadací (2008). Pro bližší informace o tématu a delší verzi článku vizte stejnojmenný sborník z této konference (v tisku 06/2008).

PhDr. Ing. Antonie Doležalová, PhD.

Autorka článku je členkou Katedry institucionální ekonomie Národohospodářské fakulty Vysoké školy ekonomické v Praze, kde přednáší zejména o dějinách hospodářské politiky českých zemí, filantropii a altruismu.

ALTERNATIVNÍ FINANCOVÁNÍ VYSOKÝCH ŠKOL V ZAHRANIČÍ

Jan Škrha

Posláním univerzit je především vychovávat novou generaci, která má zajišťovat kontinuitu šíření vzdělání, ale také rozvíjet vědní disciplíny a tedy výzkum. Z tohoto pohledu se často rozlišují univerzity na tzv. vyučující (*teaching*) a výzkumné (*research*). Přísné odlišení nemusí být vždy absolutní, jde spíše o vyjádření převahy a zaměření dané univerzity. Univerzita jako škola poskytující zázemí učitelům a vědcům potřebuje ke své existenci finanční prostředky, které neznamenají jen krytí stávajícího personálu a hmotného vybavení, ale mají zajistit obnovu a především i další rozvoj.

Soukromá Stanfordská univerzita v Kalifornii (druhá nejlepší univerzita světa podle loňského šanghajského žebříčku) měla pro loňský akademický rok rozpočet 3,2 miliardy dolarů (55 miliard Kč). Z nich hned 23 % pochází z darů, 17 % z poplatků od studentů, 4 % z investic školy a 11 % vydělají zdravotnická zařízení (jako např. livermorská laboratoř – na snímku) provozovaná univerzitou.

Byl by velmi zjednodušený pohled na financování univerzity, pokud by se počítalo jen s tím, kolik má být na platy učitelů a co stojí výchova jednoho studenta pokrývající pedagogické poslání univerzity, a vedle toho se financoval výzkum čistě prostřednictvím institucionálních podpor, grantů ap.

Z poslání univerzit vyplývá, že nejde o pouhou reprodukci hodnot, ale předpokládá se i vytváření přidané hodnoty, jejímž prostřednictvím univerzita rozvíjí také kulturní dědictví. Postupně si tak škola vytváří v zemi určité postavení, ale současně má zájem, aby se její úloha promítla i do mezinárodního povědomí. To klade zvyšující se nároky na její financování. Mezinárodní meziuniverzitní spolupráce a výměny studentů i akademických pracovníků přispívají k dalšímu posilování a rozvoji univerzit jsou jen jedním z příkladů, jimiž může univerzita zvyšovat svou mezinárodní prestiž. Právě mezinárodní aktivity univerzity nelze poměřovat financemi odvozenými od výchovy domácího studenta, nelze je vyjádřit „čistými náklady“ vynaloženými na tuto výchovu.

Požadavkem jsou tudíž další zdroje, které musí univerzita získávat.

Při setkáních představitelů zahraničních univerzit, ať již v rámci oficiálních konferencí různých společenství univerzit, nebo při individuálním jednání, se nastolují otázky spojené s financováním. Je již překonaným názorem, že základní financování z jednoho zdroje, obvykle státního, stačí. Proto univerzity hledají další cesty, jak rozšířit finanční zdroje pro zajištění činnosti. Zatímco v minulosti převládaly státní zdroje jako naprosto převažující přísun finančních prostředků a další dotace byly spíše výjimečné a znamenaly jisté „přilepšení“, u řady předních univerzit v Evropě i ve světě se stávají právě různé další zdroje hlavním podílem finančního zajištění, který převyšuje 50 % z jejich celkového financování.

Peníze od města i od absolventů

Každá země má určité tradice, které se obvykle promítají i do způsobu financování, do alokace finančních zdrojů. Financování z regionů, krajů, kantonů a měst bývá často další finanční podporou univerzit zejména v souvislosti s chápá-

ním prestiže, kterou univerzita dané oblasti či městu přináší. Městům či krajům se prestiž univerzity obvykle vyplácí, neboť se může stát významným symbolem, který posiluje kulturní pozici oblasti, ale i její ekonomiku. Proto se část finančních prostředků jdoucích z měst či krajů stává pravidlem. Tyto zdroje jsou obvyklé u řady evropských univerzit (typicky v Rakousku, Německu), ale také v zámoří. Přesto tvoří jen část finančních zdrojů, takže se hledají další možnosti.

Některé univerzity si uvědomují význam svých absolventů (tzv. alumni), jejichž postavení se může zhodnotit ve prospěch univerzity, např. k dalšímu rozvoji její prestiže. Může se však stát i základem pro vytvoření nezávislých nadací, fondů ap., které jsou určeny pro některé činnosti či univerzitní aktivity posilující její další růst. Nejde přitom jen o podporu jednotlivými absolventy; s nimi mohou přicházet další prostředky z jejich působnosti. U některých univerzit se dokonce staly takto vytvořené nadace významným zdrojem finančních prostředků. Jde i o velmi známé univerzity v západní Evropě (Cambridge) a USA (Harvard). Opět jde o obou-

stranně prospěšné aktivity, neboť univerzita je nejen příjemcem významné podpory, ale současně i příslibem dalších kvalitních absolventů pro renomovaný podnik či firmu. Tím se financování posouvá k dalšímu zdroji.

Benefit pro obě strany – spolupráce s firmami

Jde o symbiózu univerzit a firem představující samostatnou oblast. Na některých univerzitách se vytvářejí podmínky či zázemí pro přímou spolupráci, např. v rámci společného výzkumu (v chemii, farmácii ap.), což pak firma zhodnocuje i formou podpory univerzity. Někdy se vytváří přímo úzký „most“ mezi univerzitou a firmou. Univerzita může poskytovat své vědecké kapacity i laboratorní provozy k výzkumu, který slouží současně spolupracující firmě. Samozřejmě opakovaně vyvstává otázka čistoty akademické činnosti či zvyklostí, ale i to se na řadě univerzit vyřešilo. Sepětí s renomovanými firmami se pak může stát i velmi významnou podporou pro univerzitu, pro její další rozvoj v oblasti výzkumu a současně i pro uplatnění výsledků výzkumu v praxi včetně následného zhodnocení, které se univerzity „vrátí“. Nejde jen o oblast vědecko-výzkumné činnosti, pro niž by nebyl dostatek prostředků např. z grantů. Perspektivní absolventi univerzity jsou pro firmu též velmi atraktivní, takže jejich podpora je motivujícím faktorem. Je jasné, že z uvedených vztahů mohou profitovat především ty univerzity, jejichž obory a zaměření pokrývají oblast působení firem zvolených ke spolupráci. V řadě významných univerzit se spolupráce s firmami široce rozvíjí, ale samozřejmým předpokladem jsou zcela transparentní vztahy a často utvořené samostatné nadace či fondy, aby se vyloučila protekce či další negativní jevy. Podobně může vyznívat i spolupráce univerzit s bankovním sektorem, zejména je-li škola ekonomicky zaměřená, což ale není podmínkou. Podpora mezinárodních aktivit zahrnujících např. letní školy pořádané univerzitami je pak vizitkou nejen univerzity, ale i podporujícího donátora. Právě mezinárodní charakter některých aktivit univerzit může být atraktivní pro sponzory

FOTO NA TĚTO DVOLUSTRANĚ: KATEŘINA KADLECOVÁ

Americké univerzity netěží jen z finančních darů svých absolventů, ale zveřejňují seznamy slavných alumnů i proto, aby na ně padl odlesk jejich společenského postavení a věhlasu. Po princetonském kampusu a ve zdech Staré koleje (na obrázku) se procházel Albert Einstein i nositelka Nobelovy ceny za literaturu Toni Morrison.

v této oblasti. I když se vesměs jedná o doplňkovou činnost univerzity, může se stát velmi významnou aktivitou, která posunuje postavení univerzity a její povědomí na mezinárodním fóru. Na první pohled okrajová činnost může univerzity přinést další zhodnocení. Řada zahraničních škol proto usiluje o získávání podpor, které jim umožní organizaci podobných kurzů.

Je tedy patrné, že vedle základního financování vycházejícího ze státního a regionálního sektoru se v zahraničí realizují další finanční zdroje založené na různých formách spolupráce univerzit s jinými subjekty. V tom sehrávají důležitou úlohu jednotlivci, a to nejen bývalí absolventi, ale i podniky či firmy. Tyto vztahy se pěstují ku prospěchu obou stran. Pro univerzitu je důležitým předpokladem, aby zhodnotila svůj potenciál a orientovala se na takové zdroje od subjektů, které jsou perspektivou nejen pro její růst, ale současně i vhodným příjemcem výsledků jejího působení.

Alternativní financování univerzit či vysokých škol je dlouhodobým procesem, jehož výsledky a úspěšnost závisí na akti-

vité školy. Nejsou ničím povinným, ale škola, která do nich investuje především čas, má naději, že získá něco navíc, co jí umožní další rozvoj. Jde jen o to, aby škola správně zhodnotila, na jaké zdroje se má orientovat. Zaměření oborů jednotlivých fakult pak vesměs pomůže ke správnému rozhodnutí.

Zahraniční zkušenosti by se tudíž měly stát příkladem pro financování našich univerzit či vysokých škol, pokud k obdobným závěrům již nedospěly. Mohou se stát významnou silou pro další rozvoj našeho vysokého školství.

prof. MUDr. Jan Škrha,
DrSc., MBA

Autor článku je prorektorem pro zahraniční styky a mobilitu a pracuje rovněž jako vedoucí metabolické jednotky III. interní kliniky I. LF UK a VFN. Specializoval se ve vnitřním lékařství a jeho hlavní odborná orientace zahrnuje diabetologii a endokrinologii se zaměřením na biochemii cévních komplikací diabetu a hypoglykemické stavy.

VZDĚLÁNÍ JE VĚC VEŘEJNÁ

Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových je neznámější česká nadace zaměřená na podporu vzdělání, vědy a umění. V letech 1991–2006 nadace přiznala cestovní stipendium 1996 výborným vysokoškolským studentům, mladým vědeckým pracovníkům a umělcům, a vyplatila jim celkem 20,8 milionů korun. V témže období získalo 596 vysokoškoláků Cenu Josefa Hlávkovy, což reprezentuje částku téměř 12 milionů korun. Od roku 1999 bylo v Hlávkově koleji s podporou Nadání ubytováno přes 400 studentů. Vzhledem k letošnímu hlávkovskému jubileu se dozvíte na následujících stránkách FORA o Nadání ještě více. Třeba z rozhovoru s prof. Václavem Pavlíčkem, předsedou Hlávkova nadání.

FOTO: VLADIMÍR ŠIGUT

Přinesl rok 2007 nějaké význačné události pro Nadání a v jeho rámci?

Pokračovali jsme ve své pravidelné a plánované činnosti – poskytovali jsme stipendia studentům i vědeckým pracovníkům a udíleli jsme ceny J. Hlávkovy, čímž jsme naplňovali Hlávkův odkaz. Také jsme pokročili v uvádění majetku Nadání do stavu, v jakém by měl být. V areálu zámku v Lužanech, kde Hlávka bydlíval, byly dokončeny restaurátorské práce na takzvaném altánku Akademie věd, v němž kdysi Hlávka s přáteli připravoval statut Akademie věd, a v Zeyerově památníku, kam se navrátila busta Julia Zeyera odstraněná za války – tedy byla zhotovena a insta-

lována její kopie. Pokračovali jsme v odstraňování škod z povodní roku 2002 a podařilo se nám restaurovat Hlávkovu hrobku v Přešticích, jen dva roky poté, co jsme ji získali zpět do vlastnictví.

Na letošní rok připadá 100. výročí Hlávkova úmrtí. Co plánujete kromě běžné nadační činnosti?

Tento rok bude organizačně velmi náročný, jak zjistíte na <http://www.hlavka-jubilejni-rok.cz/> po přečtení programu akcí, které zaštiťují prezident ČR a Česká komise pro UNESCO. Naplňujeme spolu s AV ČR a dalšími institucemi zúčastněnými na těchto akcích záměry související s tím, že výročí J. Hlávkovy bylo pro rok 2008 prohlášeno světovým kulturním výročím. Chystáme řadu koncertů, výstav, přednášek a konferencí. Již počátkem ledna se uskutečnil koncert Akademie věd a České filharmonie v Rudolfinu, velmi úspěšně proběhla dvoudenní konference Financování vědy a budoucnost českých nadací, kterou pořádala GA ČR a NÚJH ve spolupráci s Fórem dárců, a v hlavní budově AV ČR na pražské Národní třídě byla instalována výstava Jubilejní rok Josefa Hlávkovy.

V březnu ČNB uvede stříbrnou pamětní minci Josefa Hlávkovy, dále bude v Pantheonu Národního muzea odhalena Hlávkova busta a v Lobkovickém paláci se bude konat vernisáž výstavy. Všechny tyto akce proběhnou 10. 3. 2008. V den Hlávkova úmrtí, 11. 3., se těžiště vzpomínek přeneslo do Lužan a Přeštic. Po vzpomnutí Hlávkovy u jeho hrobky v Přešticích se v tamním chrámu Nanebevzetí Panny Marie uskutečnil zádušní mše. Zámek Lužany bude otevřen veřejnosti a večer se v plzeňském chrámu sv. Bartoloměje uskuteční koncert Západočeské filharmonie a vídeňského sboru Schola Cantorum. 16. 4. bude odhalena pamětní deska na restaurované budově Akademie výtvarných umění a 6. 5. má být v Národní galerii zahájena výstava s tématem Hlávka jako mecenáš výtvarného umění. Další akce budou pokračovat v průběhu roku. O prázdninách bude zámek mimořádně otevřen pro veřejnost.

Co obnáší práce předsedy správní rady? Vy jste navíc profesorem na Katedře ústavního práva PF UK – lze tyto dvě aktivity dobře kombinovat?

V čele správní rady Nadání byli pravidelně vysokoškolské profesory. Vedle právníků, jako byl prof. Randa nebo prof. Lukeš, to byli

historici i hudební skladatel. Tato funkce byla kdysi spojena s funkcí předsedy České akademie pro vědy, slovesnost a umění. Skloubit to jde obdobně jako při kombinování akademických funkcí. Běžnou agendu nadace zabezpečují administrativní pracovníci, je jich však málo a správa majetku a jeho restaurování vyžaduje značné úsilí; hospodářské budovy jsme získali zpět ve velmi zanedbaném stavu. Postup rekonstrukčních prací v Lužanech fyzicky kontrolují zejména o prázdninách, kdy zde probíhají pravidelné akce – v srpnu setkání s bohemisty z celého světa, díky kurzu FF UK, začátkem září tu vrcholí cyklus Haydnových koncertů, koná se setkání spojené s bohoslužbou, koncertem a přednáškou. K účinkování na koncertech zveme především mladé hudebníky, doporučené jejich učiteli z vysokých škol – třeba z AMU nebo z plzeňské konzervatoře.

Mohl byste srovnat postavení Hlávkovy nadace s dalšími na českém území? Spolupracujete s některými z nich?

Právě lednové konference, která se týkala financování vědy a budoucnosti českých nadací, se účastnily i jiné nadace. Byla to příležitost srovnat činnost tradičních nadací s těmi novými, spojenými s činností mezinárodních společností působících v ČR. Hlávkova nadace hospodaří především s výnosy majetku, který jí zbyl z jmění, které Hlávka zanechal. Dosud plníme i jeho vůli, aby nadační jmění zůstalo nedotknutelné a mohlo z něj být čerpáno pro účely z poslední vůle vyplývající. Sto let činnosti Nadání ukazuje, že jsme schopni s majetkem hospodařit, takže v tomto postupujeme samostatně a nadační majetek jsme s nikým nesdružili. Řada nadací si vzala za vzor statut, který jsme vypracovali my i naši předchůdci.

Srovnatelná s Hlávkovou nadací, co se doby trvání týče, žádná jiná není, protože my jsme byli jediná nadace, která přežila období socialismu. Po listopadu 1989 vzniklo mnoho nadací a nadačních fondů, jejichž pojetí i financování činnosti však bývá odlišné. Srovnatelná je snad Nadace B. J. Horáčka Českému ráji (B. J. Horáček získal své jmění zejména tím, že vystavěl šest hotelů na tehdy panenských Kanárských ostrovech, a jeho nadace působí v ČR od r. 2000; pozn. red.). Horáčkova nadace koncentruje ocenění tak, že uděluje až milion korun v jedné ceně. I Hlávkovy nadační aktivity se vyvíjely, než je ve své poslední vůli nahradil vytvořením současného Nadání. Jak na slavnostním zasedání Akademie pro vědu, slovesnost a umění v prosinci 1908 připomněl prof. Velflík, první Hlávkův mecenášský odkaz byl ve prospěch Univerzity Karlovy: „Prvním dobrodějným skutkem Hlávkovým bylo v roce 1882 věnování 22 000 zlatých zlaté renty k založení českého univerzitního nadání Josefa a Marie Hlávkových, z jehož úroků udělují 300 zlatých vždy pro jednoho posluchače na právnické, filosofické a medicínské fakultě.“ O rok později následovalo totéž ustanovení ve prospěch české techniky v Praze s částkou 25 000 zlatých.

Ještě pořád je prioritou Nadání podpora chudých studentů, nebo výraz chudoba ztratil v dnešní prosperující společnosti svůj význam?

Chudoba dnešní a tehdejší je samozřejmě rozdílná, není to však problém, který by netrápil Evropu a svět. Skutečně chudých studentů je celá řada – ti, kteří přišli o rodiče, studenti z neúplných rodin, z rodin s malými příjmy. Podpořili jsme i oběti povodní a živelních pohrom... Mění se ovšem i role vzdělání, klade se na ně důraz jako na prostředek, jak se z finančních těžkostí dostat. Kromě špatné sociální situace musejí naši stipendisté samozřejmě v duchu Hlávkova odkazu prokázat, že mají vynikající studijní, vědecké či výzkumné výsledky. Pokud jde o Cenu Josefa Hlávkovy, v řadě případů jsme ocenili osobnosti, které posléze dosáhly významných úspěchů v oblasti vědy i v pedagogickém působení na vysokých školách a dnes zastávají významné akademické funkce.

FOTO: ARCHIV HLÁVKOVY NADACE

Profesor Pavlíček přednáší svůj projev při příležitosti slavnostního koncertu ke státnímu svátku 17. listopadu v Karolinu roku 2007.

FOTO: VLADIMÍR ŠIGUT

Jak mohou studenti požádat o stipendia, jak jsou částky vysoké a k jakým účelům se poskytují?

Podmínky pro udělení stipendií jsou zveřejněny v Programu nadační činnosti na www.hlavkovanadace.cz. Kromě stipendia 800 Kč měsíčně na ubytování vybraným studentům v Hlávkově koleji udělujeme ročně až 150 cestovních stipendií, dále v průměru ročně 40 Cen Josefa Hlávkovy studentům pražských vysokých škol, brněnské techniky a mladým vědcům z AV ČR. Rada Národohospodářského ústavu Josefa Hlávkovy přiznává na základě vyhlášené veřejné soutěže každoročně až patnácti odborníkům stipendia na napsání původní vědecké studie. Spolu s Nadací Českého literárního fondu oceňujeme každý rok nejlepší vědecké publikace ve čtyřech oborech, nestorům a zakladatelským osobnostem české vědy a umění uděluje správní rada Medaile Josefa Hlávkovy. Ceny a medaile se udělují na návrh vysokých škol a AV ČR. Oceňujeme žádosti o stipendia pro cesty do oblastí, které vyžadují vědeckou odvahu a nadšení. Když někdo jede do rozvojových zemí Střední Ameriky nebo Asie a zabývá se tam třeba studiem tropických nemocí nebo výnosnějších způsobů pěstování zemědělských plodin pro boj s chudobou, považujeme to za prioritu. Podporujeme pochopitelně i dlouhodobější pobyty ve Spojených státech, v západní Evropě nebo ve vyspělých zemích. Odpovídá to tomu, co Hlávkova chtěl; sám přispíval na zahraniční cesty vysokoškoláků, vědců a umělců i na výjezdy řemeslníků, aby si v Evropě osvojili nové technologické postupy, přivezli nové poznatky a dovednosti a my se tak dostá-

vali na evropskou úroveň. Stejně jako tehdy, chceme se i teď prosadit v Evropě, být schopni konkurovat a zachovat si svou identitu. Činnost Národohospodářského ústavu dnes zaměřujeme na řešení vědeckých problémů a priorit, které souvisejí s naším členstvím v EU a českými národními zájmy.

Jaké je proporční zastoupení jednotlivých univerzit v úspěšných žádostech o stipendia nebo v oceněných udělovaných Nadáním?

Když v roce 1904 Hlávkova zakládal Nadání, existovaly v českých zemích pouze dvě vysoké školy, Univerzita Karlova a České vysoké učení technické. Později bylo založeno Vysoké učení technické v Brně. Dnes však existuje sedm desítek vysokých škol, veřejných i soukromých. Žádat o nadační příspěvek od Nadání Hlávkových mohou jen studenti z veřejných vysokých škol. Mezi úspěšnými stipendisty nalezneme především studenty pražských vysokých škol, na prvním místě studenty UK následované studenty ČVUT, pak studenty brněnských vysokých škol a olomoucké Univerzity Palackého.

Stává se, že někdejší vědeckí stipendisté chtějí Nadání splatit dluh a finančně přispívat na vaše aktivity?

Za První republiky spolek „hlávkovců“ vznikl také proto, aby přispívali na potřeby Hlávkovy koleje, a oni to dělali. Některé obecné reakce na tradice Hlávkova odkazu se opakují. Ocituji z časopisu *Právník* z roku 1931, kdy se oslavovalo sto let od Hlávkova narození: „Ve vzpomínkách věnovaných tomuto prvému opravdovému mecenáši zazníval jen jeden zahořklý stesk: že totiž Hlávkova nenalezl v dobách poválečných, kdy zmnožily se řady milionářů, dosud ani jednoho následovníka.“ Takže dnešní stesky po společenské atmosféře, která by podněcovala milionáře k dobročinnosti, nejsou nic nového; říkalo se to už ve 30. letech. Ale já bych nebyl takový skeptik. Vzpomínky „hlávkovců“ právě ukazují, že řada lidí k Hlávkovu odkazu přispívala. Je i jejich zásluhou, že se nadace zachovala v letech, kdy jí hrozilo nebezpečí. V 50. a 60. letech se o to hodně zasloužil profesor

Při nadaci dnes funguje neoficiální FunClub Josefa Hlávkovy – jeho název se podle předsedy fanclubu Ing. Vlastimila Mikšíka z České zemědělské univerzity velmi osvědčil, neboť si díky němu dvacítku věrných členů užila „fúru randy“, ať už při akcích Nadání, nebo při samostatných sedánkách klubu, při nichž se „vedou zajímavé rozhovory. Posuďte sami: máme mezi sebou chemika, jaderného fyzika, lingvistku, agronoma, matematika, uměleckého malíře, pedagoga, lékaře...“ vypočítává předseda klubu s tím, že mnozí členové jsou roztroušeni po světě a komunikují s těmi „tuzemskými“ jen prostřednictvím mailové konference. Jedním z dnešních členů FunClubu je třeba Senegalec Ibrahim Ndaye, který studoval doktorandský cyklus na FJFI ČVUT a bydlel na Hlávkově koleji několik let, k čemuž se dodnes hrdě hlásí.

Klub navazuje na předválečné tradice, které dobře dokumentuje publikace Vzpomínky bývalých chovanců Hlávkovy studentské koleje v letech 1904–1934. V knize je mezi studenty koleje zmíněna řada pozdějších významných vědců a průmyslníků, kteří se díky Hlávkově podpoře mohli společensky uplatnit – patřil k nim i předválečný ředitel mladoboleslavské automobilky. Vějíř různých budoucích povolání „hlávkovců“ je skutečně velmi široký.

Němec, jenž nadaci vedl a dokázal s pomocí studentů, kteří působili na různých místech ve státním aparátu, proplout politickými úskalími. V roce 1987 si už sama správní rada nevěděla rady s finanční situací a chtěla ukončit činnost nadání, ale lidé, kteří znali Hlávkův odkaz, se proti tomu vzepřeli a díky záštitě ČVUT se nadání uchovalo. Vděčnost „hlávkovců“ se projevovala v nejrůznějších formách, nejen v té finanční. Jsou i skrovnější dárci – chodí nám občas dopisy typu „Zemřel tatínek, který celý život vzpomínal na život v Hlávkově koleji, a protože mi odkázal tolik a tolik, ráda bych přispěla jistou částkou; jemu by to udělalo radost“. Od toho nadace jsou, aby přijímaly dary; nemohou totiž podnikat.

Jak tedy získalo Nadání své finanční prostředky?

Z Hlávkovy poslední vůle. Podle právního rámce zákona o nadacích z roku 1997, na kterém jsme jako jediná přeživší nadace i spolupracovali, můžeme především pronajímat své nemovitosti. Po listopadu 1989 v tehdejší právní atmosféře se pokusila nadace podnikat. V jejím čele stál docent Nedvěd, což byl historik a dobrý manažer – odhadl, že se musí nadace přizpůsobit nové situaci. Nadaci tehdy výrazně aktivizoval, ale došlo pochopitelně také k chybám. Po roce 1992 jsme za pomoci magistrátu uskutecnili velmi přísnou revizi předchozích podnikatelských aktivit a audity a vrátili jsme se plně k poslání, která Hlávka určil.

Jak vlastně přežilo Nadání obě světové války a komunismus? V 50. letech 20. století byly všechny české nadace kromě té Hlávkovy zrušeny...

O tom je mnoho psáno v našem sborníku z roku 2004 s názvem *Josef Hlávka, jeho myšlenkový odkaz a sto let činnosti jeho nadace*. Profesor Němec, který působil v Nadání od roku 1912, byl pravicově zaměřený politik a botanik světového významu. Pro členství v nově ustavené ČSAV nebyl zpočátku prověřen. Protože však úzce spolupracoval s profesorem Nejedlým, který byl tehdy jak ministr, tak předseda akademie, mohl působit spolu s dalšími vědci takto postiženými v důležitých funkcích v Nadání, které zůstalo samostatné jako soukromá právnická osoba. Byli jsme jednou z velmi mála institucí, v nichž po únoru 1948 neproběhly žádné prověrky a v nichž nebyl ustaven akční výbor. Hlávka v nadačním listině požádal knížete Lobkovicze, aby držel nad Nadáním ochrannou ruku jako protektor. Ve statutu v r. 1954 prof. Němec téměř stejnými formulacemi požádal o protektorství Nejedlého. V prostorách lužanského zámku se tak otevřel dendrologický skanzen, kde profesor Němec působil, a muzeum historie Akademie věd. Po Němcově smrti nadešlo období krize koncem 60. let – tehdejší představitelé Nadání byli vynikajícími vědci, ale nevěnovali se činnosti nadace; úspěch Nadání závisí i na osobnostech, které v něm působí. Po listopadu 1989 se i díky docentu Nedvědovi podařilo získat pro nadační činnost osobnosti z AV ČR a z vysokých škol, které měly o nadační činnosti zájem. Mohli jsme proto navázat na dobu, kdy byl v čele Nadání profesor Němec a kdy bylo i pro plzeňský region učiněno mnoho dobrého.

Už se podařilo získat zpět všechny někdejší objekty Nadání, které byly zabaveny socialistickým státem?

Vůbec ne. Vzhledem k tomu, že se na nadace nevztahují restituce, což je samozřejmě nespravedlivé, nám jen bylo povoleno něco málo si odkoupit za zvýhodněné ceny. Je to absurdní – nejenže jsme v restitucích nezískali finanční náhradu, ale sami jsme museli platit za svůj majetek. Měli jsme zájem o rybníky a o lesy v Lužanech; z těchto majetků by bylo možno čerpat finance plánovaně a dlouhodobě.

Vlastníme v Lužanech zámek a hospodářské budovy u zámku. V Praze nám i nadále patří budovy ve Vodičkově a v Jungmannově ulici a ve Hvězdově ulici na Pankráci, které jsme získali náhradou za domy ve Vídni (tuto transakci doporučil před válkou nadaci tehdejší generální ředitel Živnobanky J. Preiss). Hlávkova kolej naproti tomu nikdy Nadání nepatřila a nepatří ani dnes.

Proč se na Nadání nevztahovala restituce?

Právní koncepce nadací je podobná jako u církví. Zákonodárci zřejmě počátkem 90. let nechtěli kvůli jediné existující nadaci psát zákony. Tehdy byl v sekretariátu místopředsedy federální vlády Mikloška doktorem Šimkem připraven zákon o restitucích pro nadace a některé církevní organizace se vzdělávacím posláním, jako jsou YMCA nebo YWCA, ale neprojednával se. Zákon se měl vztahovat na Hlávkovo Nadání, ale třeba i na Švehlovu nadaci, neboť nadační jmění svou povahou mělo být trvalé nebo dlouhodobé a nebyl by patrně problém i některé zaniklé nadace obnovit, aby plnily své původní cíle. Bylo by užitečné se k tomuto tématu v souvislosti s částečnou privatizací lesů vrátit.

Je zde vůbec možnost, že by Hlávkovo nadání, existující nepřetržitě 104 let, někdy zaniklo?

Nedokážu věstit budoucnost z křišťálové koule. Nejdůležitější je, aby se vždy našli lidé, kteří se budou o Hlávkův odkaz chtít starat a případně jej bránit. Nadání mělo štěstí, že se i v dobách nepříznivých takoví lidé našli a dokázali kritické období překlenout. Právní podmínky stanovené Hlávkou jsou promyšlené a moudré. Jak říká ve své poslední vůli: Je třeba umožnit každému mladému člověku, kterému by jeho sociální podmínky znemožnily studovat, aby přístup ke studiu získal. Vzdělání není jen věc soukromá, věc jednotlivců, ale také věc veřejná, záležitost celého národa. Tomuto úkolu má Nadání sloužit.

Autor: redakce

Prof. JUDr. Václav Pavlíček, CSc.

je předsedou správní rady a prezidia Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových. Je profesorem na Katedře ústavního práva Právnické fakulty UK a v letech 1990–2006 byl členem Legislativní rady vlády. Napsal řadu vysokoškolských učebnic, týkajících se zejména ústavního práva, komentáře k ústavě a knihy s názvem *O české státnosti (úvahy a polemiky)* – první se jmenuje *Český stát a Němci*, druhá *O právech, svobodách a demokracii*.

JOSEF HLÁVKA –

ARCHITEKT, TVŮRCE, PODNIKATEL

Mojmír Horyna

V početné plejádě vynikajících osobností české společnosti a kulturního života 19. století vyniká v mnoha ohledech Josef Hlávka, jehož život lze vyprávět jako pohádku o pracovitosti, úspěchu a velkorysosti.

Hlávkovým vrcholným dílem je projekt rezidence metropolitů v Černovicích, s katedrálou, klášterem a nádherným arménským chrámem.

Narodil se 15. února 1831 v Přešticích. Jeho otec byl státním úředníkem a v letech 1824–31 přeštickým purkmistrem, později působil jako úředník v Klatovech, Kolíně, Roudnici, Říčanech a posléze v Humpolci. U Josefa Hlávky se již v dětství projevil mimořádný kreslířský talent. Častými náměty jeho kreseb byly hrady, zámky a kostely jeho rodného kraje. I pozdější kresby, především jeho náčrtníky z cest, dokládají vskutku mimořádnou uměleckou citlivost a zároveň až fascinující perfekcionistickou přesnost.

V roce 1847 začal Josef Hlávka studovat pozemní inženýrství na pražském polytechnickém ústavu. Po absolvování s vyznamenáním pokračoval ve studiu architektury na vídeňské akademii ve škole prof. Friedricha von Schmidta v letech 1851–1854. Protože mírně řečeno nebyl majetný, začal při studiu pracovat ve velké stavební firmě českého podnikatele Františka Šebka. Získal tak praktické zkušenosti a schopnosti k provádění staveb; tohoto umu v dalších letech bohatě využil. I ve Vídni byl Hlávka vynikajícím studentem. Dne 26. ledna 1854 mu byla udělena

státní cena za nejlepší práci posluchače akademie. Po ukončení studia pracoval dále v Šebkově stavební kanceláři.

František Šebek byl z těch vídeňských Čechů, kteří dosáhli mimořádného společenského i ekonomického úspěchu v hlavním městě říše, a zůstávali přitom uvědomělými vlastenci. Organizoval společenský život Čechů ve Vídni a zajišťoval vzdělávání českých řemeslníků, živnostníků i techniků ve škole, kterou ve svém vídeňském domě založil v roce 1850 a kde i Hlávka nějakou dobu učil. V letech 1854–1856 pracoval Hlávka také pro architekta Heinricha Ferstela, kterému pomáhal s vypracováním soutěžních návrhů dostavby rakouské banky, novostavby burzy a Votivního kostela, tří mimořádných architektur, které měly v šestém desetiletí 19. století ve Vídni přímo slohotvorný význam. Současně mladý Hlávka vypracoval návrh do první soutěže na stavbu Národního divadla v Praze, který získal třetí cenu, přičemž ta první nebyla udělena. Se stavbou divadla bylo však započato až po druhé soutěži z roku 1866.

V březnu 1856 získal nadějný architekt dvouleté státní cestovní stipendium, které mělo v Rakousku obdobný význam jako tzv. římské ceny pařížské akademie. Bylo určeno výjimečně nadaným mladým umělcům a roku 1858 bylo Hlávkovu prodlouženo ještě o jeden rok. Tisíce kreseb a studií historických architektur, které vytvořil při cestách v Itálii, Řecku, Francii, Anglii a Německu, nás dodnes okouzlují jak uměleckou suverenitou, tak dokumentárním bohatstvím. Pro Hlávku byly zdrojem poznání i inspirace a je doloženo, že je ochotně zapůjčoval jako studijní materiál dalším zájemcům. V listopadu 1858 se zúčastnil soutěže na stavbu průčelí kostela Santa Maria del Fiore ve Florencii, kde v konkurenci 93 vesměs daleko zkušenějších architektů získal čestnou cenu. Po návratu ze studijních cest měl nastoupit do státní služby ve Vídni, avšak v roce 1860 zde pro něj žádné místo nebylo. Ministerstvo kultury a vyučování mu dává možnost ročního suplování za profesora Eduarda van der Nüll na architektonické škole vídeňské akademie. Hlávka přijímá, ale jako velmi praktický člověk ví, že toto

provizorium není žádným řešením. Skládá proto stavební zkoušky a v červnu 1860 získává koncesi k provádění staveb. Současně mu jeho někdejší zaměstnavatel František Šebek, odcházející na odpočinek, přenechává celý svůj zavedený a prosperující stavební podnik. Třicetiletý Hlávka začíná ohromnou podnikatelskou činností, která trvala patnáct let a přinesla mu mimořádné bohatství.

Dle vlastních projektů i dle návrhů jiných architektů realizoval Hlávka přes sto staveb, z nichž některé byly velmi rozsáhlé a umělecky náročné. Prováděl vynikající projekty svého někdejšího učitele a celoživotního přítele Friedricha von Schmidta (kostel lazaristů P. Marie, gymnázium na Beethovenově náměstí a kostel sv. Othmara na Landstrasse) i stavby Theophila Hansena na vídeňské okružní třídě a především komplikovanou a náročnou stavbu vídeňské Opery dle projektu Eduarda van der Nüll a Augusta Siccarda von Siccardsburg. Po dokončení v roce 1869 byli projektanti ostře kritizováni (van der Nüll na to reagoval sebevraždou a Siccard zemřel na infarkt), zatímco technický a podnikatelský Hlávkův výkon byl všeobecně vysoce chválen. Současně postavil Hlávka ve Vídni několik desítek činžovních domů, z nichž část ve vlastní režii. Pro tyto stavby je příznačná technická solidnost a zároveň maximální výnosnost. Za své zásluhy o budování města Vídně byl v roce 1865 jmenován jeho čestným měšťanem; stavěl však i na rakouském venkově.

Největší umělecký projekt realizoval Hlávka daleko od Vídně. V roce 1860 ho vyzval Alexander von Helfert – další významný vídeňský Čech – k vypracování projektu rezidence řecko-pravoslavného biskupství v Černovicích. Hlávka se připravil studiem historické architektury v Bukovině, které shrnul i do zajímavé historické práce publikované roku 1861. Zájem o regionální uměleckou tradici představoval Hlávka zvláštního prostředníka mezi romantickým a pozdním historismem. Projekt černovického biskupství však není nápodobou místní středověké architektury, ale spíše variantou byzantinizující linie pozdního vídeňského romanismu. Projekt biskupství a semináře se

dvěma kostely, využívaný dnes černovicovou univerzitou, získal druhou cenu na světové výstavě v Paříži v roce 1867. Areál byl budován až do roku 1882. V roce 1868 byl pak Hlávka za svou činnost vyznamenán řádem císaře Františka Josefa a roku 1870 oceněn zlatou medailí pro umění a vědu. V následujících letech získal celou řadu dalších vyznamenání.

Velkou stavbu Zemské porodnice v Praze, kterou Hlávka navrhl v roce 1863, prováděla stavební firma jeho někdejšího žáka Čeňka Gregora. Stavba náročné výtvarné koncepce je zároveň dodnes výborně fungujícím nemocničním zařízením.

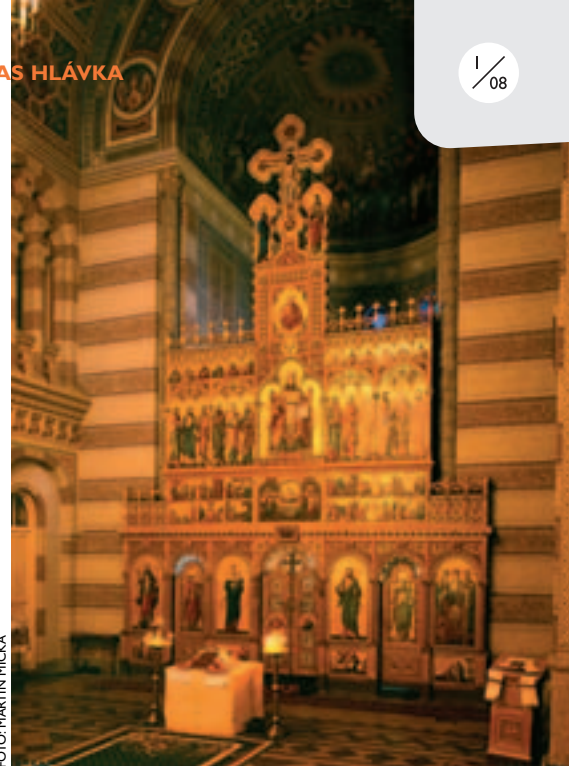
Jak je patrné, Hlávka pracoval až příliš. Vyčerpal svůj organismus tak, že roku

Mecenáš architekt Josef Hlávka na rytině Maxe Švabinského (1873–1962).

1869 náhle ochrnl na obě nohy. Několik let řídil svou firmu z pojezdňného vozíku, ale protože se jeho stav nelepšil, vrátil v roce 1873 stavební koncesi a pověřil spolupracovníky likvidační projekční kanceláře.

Finančně skvěle zajištěn, rozhodl se pro život bohatého soukromníka. Již dříve koupil tři kilometry od rodných Přeštic panství Lužany a zámek se mu nyní stal domovem. Pobýval i ve Vídni, v Praze a mnohých lázních. Léta léčby posléze vedla k úplnému uzdravení v roce 1880. K podnikatelské praxi se Hlávka již nevrátil. V devátém desetiletí 19. století ještě nechal vybudovat výnosné Hlávkovy domy na Novém Městě pražském a pře-

Ikonostas katedrály v Černovicích – stejně jako v jiných pravoslavných nebo řeckokatolických chrámech odděluje apsidu od lodi a jsou v něm vystaveny ikony.

stavěl své lužanské sídlo tak, aby zde mohl pohodlně hostit své četné přátele. Hlavní životní náplní se mu však stala podpora české vědy a umění v řadě mecenášských akcí. K tomuto účelu posléze obrátil celý svůj ohromný majetek. Mecenáš, který bohatě fundoval celou řadu institucí, a odborník, který bezplatně působil v mnoha odborných komisích a grémiích v Praze i Vídni, žil velmi střídme až prostě. Za své zásluhy o českou vzdělanost a kulturu byl na sklonku života oceněn čestnými doktoráty (Jagellonské univerzity v Krakově a Českého vysokého učení technického). Rok před smrtí, 25. února 1907, byl pak jmenován čestným měšťanem hlavního města Prahy a v listopadu téhož roku dekorován Velkokřížem řádu císaře Františka Josefa.

Prof. PhDr. Mojmír Horyna

Autor článku je prorektorem UK pro akademickou kvalifikaci. Vystudoval dějiny umění na FF UK, studoval ve Vídni a Štýrském Hradci. Zabývá se především uměním baroka a 19. století, architektonickým vývojem Prahy a ochranou kulturních památek.

HLÁVKOVA NADACE A DALŠÍ NADAČNÍ FONDY V ČR

Marie Karfíková

Na financování vědy, školství, umění a kultury se významným způsobem podílejí nejen stát, ale i soukromý sektor. Jednou z forem podpory, a to zejména od soukromého sektoru, jsou nadace a nadační fondy. Nadace, jako určitá forma obecně prospěšné společnosti, má u nás dlouhou tradici. Nadace byly upraveny již v Obecném zákoníku občanském (Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s.). Nadací se ve smyslu ustanovení § 646 Obecného zákoníku občanského rozumí společenství, jimiž se příjmy z jistin pozemků nebo práv určují na všechny budoucí časy ústavům obecně užitečným, jako: na duchovní prebendy, školy, nemocnice, chudobince nebo k výživě určitých osob.

Zámek Josefa Hlávky v Lužanech.

Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových

Na základě výše uvedené právní úpravy bylo např. Josefem Hlávkou v roce 1904 založeno Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových. Josef Hlávka lásku k národu projevil nejlépe svou poslední vůlí sepsanou dne 25. ledna 1904 v Lužanech, na jedenácti tištěných stránkách půlarchového formátu se Statutem, tištěným na dalších 32 stránkách. Univerzálním dědicem svého několikamilionového jmění ustanovil Hlávka nově založené Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových. Této právní osobě uložil, aby podle ustanovení statutu Nadání podporovala především veškerou vědeckou, literární a uměleckou činnost národa českého, a učinila výsledky této činnosti, jakož

i výsledky veškeré vědecké činnosti světové, kulturnímu životu národnímu tak přístupnými, aby mohl z nich ve všech směrech výkonné své činnosti přímo těžit.

Další část výnosu z obrovského majetku, který Hlávka Nadání zanechal, měla být použita k podpoře „snaživých a způsobilých studentů vysokých škol pražských tím způsobem, aby s poskytnutím částečného nebo (bude-li možná) úplného zaplacení se mohli plnou svou silou věnovati výhradně jen úplnému svému vzdělání, na kterém se jak jejich vlastní, tak i budoucnost celého národa zakládá“.

„...Poroučeje toto se vši upřímnou oddaností a vši dobrou vůlí ku povznesení a zesílení národa Českého ustanov-

vené ‚Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových‘ s veškerým jeho jměním, se všemi úkoly a účely do vůle Boží – v níž jedině žádoucí zdar a dosažitelný blahodárný výsledek jich spočívá – končím pln důvěry v Prozřetelnost Božskou a v sílu svého národa s úpěnlivou prosbou: Aby Nejvyšší Vládce nade všemi lidmi a národy vzal ‚Nadání‘ toto, jeho úkoly a cíle nejmilostivěji pod nejmocnější Svou ochranu, aby je chránil ode všeho zlého, nedal zahynouti jim zkázou.“ To jsou slova poslední vůle Josefa Hlávky, již ustanovil za svého univerzálního dědice Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jemuž po odečtení legátů obnášejících 27 490 K 10 h (§ 5. poslední vůle) připadnouti má veškeré jmění.

Nadační jmění se skládalo z majetku nemovitého a movitého. Na prvním místě Hlávka odkázal svému Nadání velkostatek Lužany (nedaleko rodného městečka Přeštic) a zámeček, z něhož vybudoval své venkovské sídlo. Tuto mimořádnou památku ukazující, jak v druhé polovině 19. století vypadal měšťanský interiér, se Nadání podařilo uchovat bez podstatných změn až do dnešní doby. Dále to byly nadační domy v Praze a ve Vídni. Na rozdíl od pražského domu, což je vlastně velký areál mezi Vodičkovou a Jungmannovou ulicí, a Lužanského velkostatku, které Nadání nesmělo prodat ani zadlužit, se domy ve Vídni za mimořádně příznivých okolností mohly – kdyby se vyskytla jiná koupě pozemku – prodat. Movitý majetek se skládal z cenných papírů uložených u zemské banky. Úhrn celého nadačního jmění představoval v roce 1908, kdy Josef Hlávka zemřel, sumu 5 279 726,00 korun. Výnos Nadání se v roce 1909 odhadoval na 239 000 korun.

Tak velký majetek si vyžadoval kvalifikovaný dohled. Nad jeho náležitým užíváním měla bdít nadační správa, „která se podle poměru času a okolností na všem usnášeti a prováděti bude, čeho by k účelné správě a k uvarování vší škody a všeho nebezpečí jak podstatě jmění, tak i nadačním úkolům a jeho právům zapotřebí bylo“. Nadační správa se skládala z předsedy a devíti členů. Funkci předsedy měl zastávat prezident České akademie (jejíž založení roku 1890 Josef Hlávka inicioval), šest členů bylo voleno na šest let (po uplynutí této lhůty mohli být zvoleni opět) a tři členové doživotně. Tento sbor pak ze svého středu určoval dva náměstky předsedy a rozhodoval o ustanovení funkce administrátora, vlastně sekretáře Nadání. V řídicím sboru Nadání zasedali přední představitelé českého vědeckého a kulturního života.

Josef Hlávka věděl, že uskutečňování jeho ideového odkazu a hospodaření s jeho prostředky nebude záležitostí jednoduchou. Proto plnění právnicky velmi pečlivě zpracované poslední vůle mělo být zabezpečeno i třemi vykonavateli poslední vůle, významnými českými práv-

níky a veřejnými činiteli JUDr. Karlem Mattušem, vrchním ředitelem Zemské banky království českého a doživotním členem Panské sněmovny, JUDr. Tomášem Černým, zemským advokátem, bývalým starostou Prahy a doživotním členem Panské sněmovny, a JUDr. Janem Javůrkem, zemským advokátem a náměstkem předsedy Právnícké jednoty v Království českém. Vykonavatelé jeho poslední vůle zasedali i v institucích, které Hlávka zřídil. Svěřit vykonávání své poslední vůle vynikajícím právníkům té doby, opírat se o ně a o právo při disponování s obrovským majetkem, který českému národu zanechal, bylo prozíravé.

Uskutečňovat příkazy obsažené v poslední vůli Josefa Hlávky připadlo i jeho nástupci ve funkci předsedy České akademie, který se stal podle statutu Nadání i prvním předsedou Nadání – dalšímu vynikajícímu právníkovi, profesorovi občanského práva a v určité době i ministru rakouské vlády prof. JUDr. Antonínu rytíři Randovi.

Nadání po smrti Josefa Hlávky

Společenské změny zasáhly hluboko do koncepce a činnosti Nadání, zvláště po roce 1939 a 1948. Po vzniku samostatné České republiky v roce 1918 se podařilo navázat na koncepci i reálnou činnost Nadání, jak ji Hlávka stanovil ve své poslední vůli a v nadační listině. Nadání bylo výhradním dědicem veškerého jmění Josefa Hlávky, které mělo sloužit vzdělanosti českého národa a mělo podporovat „Českou Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze“, „Studentské koleje českých vysokých škol pražských“ a „Národohospodářský ústav“. I když finanční a ekonomický otřes spojený s průběhem první světové války znehodnotil majetkovou podstatu Nadání, činnost nadace od roku 1904 až do roku 1939 byla pro českou společnost a její vzdělanost velkým přínosem. Jenom podpora tří a půl tisíce vysokoškolských studentů ubytovaných zdarma na Hlávkově koleji znamenala otevření cesty ke vzniku a uplatnění české inteligence v naší společnosti.

V době druhé světové války bylo Nadání a jeho majetková podstata postižena německými úřady jako jiné instituce české vzdělanosti. Na zámek v Lužanech byla uvalena nucená správa a byla zničena značná část archivu. Interiér zámku však zůstal zachován a po válce díky ústavnímu dekretu prezidenta republiky o obnově právního pořádku i díky dalším poválečným právním aktům mohlo Nadání obnovit svou činnost podle principů právní kontinuity. Odkazu Josefa Hlávky byla znovu věnována pozornost a úcta.

Brzy však došlo k zásahům do majetkové podstaty Nadání, a to v souvislosti s převzetím politické moci komunistickou stranou v roce 1948. Nadání tehdy přišlo o zemědělskou a lesní půdu, o rybníky i hospodářské budovy. Zůstaly mu zachovány domy v Praze a zámek v Lužanech, který sloužil v souladu s tehdejší kulturní politikou jako památník a přírodní rezervace i pracoviště pro podporu vědeckého výzkumu. Pozoruhodná byla v té době pozornost věnovaná osobnosti a dílu Antonína Dvořáka, jak o tom svědčí i pamětní deska, osazená na kapli zámku v Lužanech.

V čele Nadání stál po druhé světové válce z titulu funkce předsedy Akademie muzikolog, historik a v té době i politik prof. Zdeněk Nejedlý. Ve Správě Nadání však zůstali i významní vědci a vysokoškolské profesoři různého politického zaměření, mimo jiné i prof. Dr. Bohumil Němec. Ten podle dochovaných listin již od roku 1945 podstatně ovlivňoval činnost Nadání, do jehož čela byl pak zvolen v roce 1952, a dokázal svou moudrostí, energií a politickou prozíravostí Nadání uchránit před zánikem. Tuto funkci dr. Němec vykonával ku prospěchu Nadání až do své smrti v roce 1966. Z původního majetku Nadání, v souvislosti s předchozími zásahy státu, ovšem již mnoho nezbylo.

Nové nebezpečí pro existenci Nadání znamenalo rozhodnutí samotné jeho Správy v roce 1987 předat majetek v důsledku ekonomických těžkostí do státního socialistického vlastnictví. Popsat zásluhu tehdejšího vedení ČVUT o zachování existence Nadání by patrně dokázali kvalifikovaněji tehdejší účastníci nebo pamětníci těchto jednání.

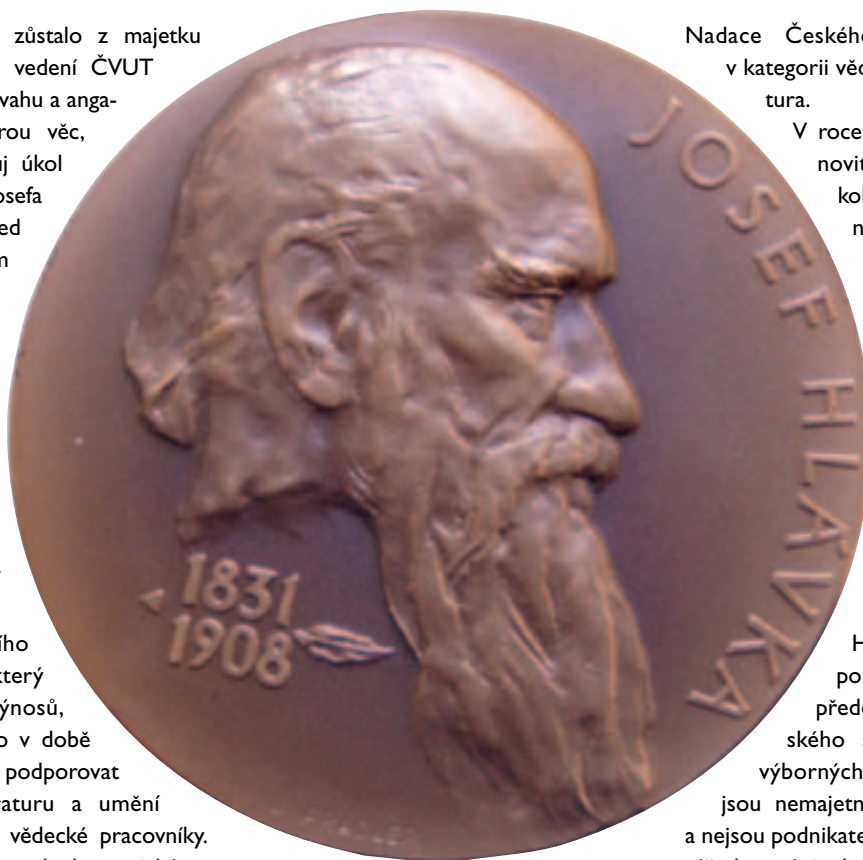

Po listopadu 1989 zůstalo z majetku Nadání jen málo. I vedení ČVUT muselo prokázat odvahu a angažovanost pro dobrou věc, když přijalo za svůj úkol ujmout se odkazu Josefa Hlávky nedlouho před tímto společenským zvratem, kdy hrozil zánik Nadání pro ekonomické těžkosti. Před orgány Nadání vyvstal úkol v nových podmínkách obnovit činnost Nadání. Vytvoření právní prostředí neumožňovalo návrat původního majetku Nadání, který byl zdrojem výnosů, z nichž bylo možno v době zakladatele Nadání podporovat českou vědu, literaturu a umění i mladé studenty a vědecké pracovníky. Otevřel se však prostor k ekonomickému využití nájemních domů, které nadaci zůstaly a v předchozí době byly spíše přítěží.

Brzy se ukázalo, že existují oblasti rozvoje vzdělanosti, které stát za svou prioritu v praxi nepovažuje. Nadání se proto v duchu Hlávkových myšlenek, tehdy již pod vedením doc. PhDr. Jaroslava Nedvěda, orientovalo především na podporu studentů a mladých vědeckých pracovníků.

Na myšlenky a závěry obsažené v poslední vůli Josefa Hlávky navázal i současný předseda Nadání prof. JUDr. Václav Pavlíček, CSc. Nejlepším studentům či absolventům vysokých škol, brněnské techniky a mladým talentovaným vědeckým pracovníkům Akademie věd ČR je od roku 1993 udělována Cena Josefa Hlávky, spojená v současné době s částkou 20 000 Kč.

Zakladatelským osobnostem české vědy a kultury, v minulosti opomíjeným, je na návrh vysokých škol, AV ČR nebo z podnětu správní rady Nadání udělována od roku 1996 Medaile Josefa Hlávky jako pokračování tradice založené AV ČR.

Pamětní medaile s portrétem Josefa Hlávky je dílem medailéra J. Prádlera. Vyrobit ji nechala Československá akademie věd.

V letech 1996–2002 byla s oceněním spojena částka 20 000 Kč, dne 8. 9. 2003 byla rozhodnutím správní rady tato částka zvýšena na 50 000 Kč. V této souvislosti zaslouží zvláštní ocenění spolupráce s tehdejšími předsedou AV ČR prof. RNDr. Rudolfem Zahradníkem při obnově idejí Hlávkovy odkazu ve vzájemné součinnosti všech zainteresovaných institucí.

Nadání se od roku 1993 podílí spolu s Nadací Českého literárního fondu na udělování Literárních cen Josefa Hlávky v oboru vědecké literatury. Cena je určena autorům nejlepších vybraných odborných publikací. Z mnoha desítek přihlášených jsou vybrány práce ve čtyřech kategoriích – společenské vědy, lékařské vědy, vědy o živé přírodě a vědy o neživé přírodě. Na základě smlouvy s Nadací Českého literárního fondu z roku 1999 je jedna ze čtyř oceněných prací vybrána a je jí udělena Výroční cena

Nadace Českého literárního fondu v kategorii vědecká a odborná literatura.

V roce 1999 se podařilo obnovit koncepci Hlávkovy koleje. V souladu se zákonem č. 111/1998 Sb., O vysokých školách, přešla budova koleje do vlastnictví ČVUT. Bylo stanoveno, že kolej bude sloužit pro ubytování vynikajících, leč nemajetných studentů českých vysokých škol pražských. Ve smyslu smlouvy z roku 1999 jsou na Hlávkově koleji s podporou Nadání ubytováni především studenti doktorského studia, kteří dosahují výborných studijních výsledků, jsou nemajetní, nemají byt v Praze a nejsou podnikateli. Na koleji mohou být též ubytováni mladí pedagogičtí a vědecktí zaměstnanci ČVUT a ostatních pražských vysokých škol, kteří mají výborné vědecké a pedagogické výsledky, jsou nemajetní, nemají byt v Praze a nejsou podnikateli.

Právní vymezení nadace a nadačního fondu

Charakteristickým rysem všech nevýdělečných organizací je skutečnost, že hlavním předmětem jejich činnosti není podnikání. Vznik, činnost, hospodaření a případný zánik jednotlivých nevýdělečných organizací je upraven zvláštními zákony. Nadace a nadační fondy jsou upraveny zákonem č. 227/1997 Sb., O nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech), ve znění pozdějších předpisů.

Nadace nebo nadační fond jsou účelová sdružení majetku zřízená a vzniklá podle zákona pro dosahování obecně prospěšných cílů. Obecně prospěšným cílem je zejména rozvoj duchovních hodnot, ochrana lidských práv nebo jiných huma-

FOTO: KATEŘINA KADLECOVÁ

nitárních hodnot, ochrana přírodního prostředí, kulturních památek a tradic a rozvoj vědy, vzdělání, tělovýchovy a sportu. Nadace nebo nadační fond je právnickou osobou a součástí názvu nadace musí být označení „nadace“, součástí názvu nadačního fondu musí být označení „nadační fond“. Jiné osoby nesmějí ve svém názvu nebo obchodní firmě toto označení používat.

Nadace (nadační fond, dále NF) je zvláštním druhem právnické osoby, jejíž úprava je zaměřena na jedné straně na vymezení těchto zvláštností odlišujících ji od jiných organizačně-právních forem, na druhé straně tyto charakteristiky předurčují i principy její organizační výstavby a ostatních právních poměrů. Zásadní specifikou nadace (NF) je to, že za nadaci (NF) se prohlašuje sdružený majetek, který má status právnické osoby. To znamená, že nadace (NF) nemá členskou základnu, a tudíž při její existenci nepřetrvávají zásadně žádné vazby, především žádné vazby majetkové participace s jejími zřizovateli. Tento znak odpovídá obecné úpravě právnických osob v občanském zákoníku a je konformní s pojetím nadace (NF) v právu vyspělých demokratických států.

Dalším znakem je, že majetek, aby byl prohlášen za nadaci (NF), musí mít stanovený účel, k němuž může být nejen sdružen, ale i podle vůle zřizovatele, resp. zůstavitele použit. Konkrétní účel musí být v souladu s obecně prospěšnými cíli např. v návrhu uvedeném tak, aby plněním tohoto účelu byl zároveň naplňován i některý z obecně prospěšných cílů. K vlastnímu naplňování obecně prospěšného cíle dochází užitím prostředků poskytnutých nadaci (NF) třetí osobou, nikoliv vlastní činností nadace (NF). Posláním nadace (NF) jako sdruženého majetku není přímo obecně prospěšnou činnost provozovat (což je typické např. pro obecně prospěšné společnosti, popřípadě některá občanská sdružení zájmového charakteru), ale prostřednictvím především finanční podpory, na základě konkrétních projektů v souladu s účelem, pro který je nadace (NF) zřízena, ji umožnit, rozvíjet a jinak napomáhat její realizaci.

Majetkový substrát je při zřízení nadace (NF) tvořen peněžitými či nepeněžitými vklady zřizovatelů, resp. zůstavitele, jestliže je nadace (NF) zřízena závětí. Během existence nadace (NF) je majetek doplňován o prostředky z externích zdrojů (zejména dary), výnosy z existujícího majetku (úroky, dividendy a jiné výnosy z cenných papírů v majetku nadace nebo nadačního fondu, nájemné), popřípadě ziskem z vlastní zákonem dovolené činnosti (příjmy z loterií, tombol, veřejných sbírek apod.). Celková hodnota souhrnu všech prostředků nadace nebo NF („nadační jmění“) si musí jak při vzniku nadace (NF), tak i po dobu její existence určitou výši zachovat. V opačném případě by došlo k popření podstaty nadace (NF) jako institucionalizovaného majetku, neboť by ani nebylo co jako majetek „účelově sdružovat“. Kromě toho je nadace (NF) tradičně spojována s trvalostí plnění účelu, pro který byl majetek z vůle zřizovatelů poskytnut. Proto zákon stanoví minimální výši 500 000 Kč, kterou musí nadační jmění při zřízení a vzniku nadace (NF) dosáhnout, a také zásadu, že po celou dobu existence nadace (NF) nesmí výše jejího nadačního jmění klesnout pod tuto zákonem stanovenou mez, a to na dobu delší než zákonem tolerované šestiměsíční období, jež poskytuje časový prostor především k opatření si potřebných prostředků. Pro nadace (NF) se zakotvuje zákaz podílet se na financování politických stran nebo politických hnutí, aby se nadace (NF) nestaly zastřeným zdrojem financování politických stran a hnutí, a plnily tak funkci, která jim nepřísluší. Tento zákaz však neznamená, že se nadace (NF) nebudou moci podílet například na akcích, které politické strany a hnutí organizují a které jsou určeny k dosažení obecně prospěšného cíle (např. veřejné sbírky, osvětové akce). Rozdíl mezi nadací a NF je především v tom, že nadace používá k dosahování účelu, pro který byla zřízena, výnosů z nadačního jmění a ostatní majetek nadace. Nadační fond pak používá k dosahování účelu, pro který byl zřízen, všechn svůj majetek.

Financování vědy a budoucnost českých nadací

V současné době existuje celá řada nadací a nadačních fondů, které se věnují obdobným aktivitám jako Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových. Tyto nadace a NF byly zřízeny především pro podporu vědy, kultury, vzdělání a zdraví a řada z nich nese jména svých zřizovatelů. Některé z těchto nadací a NF mohly prezentovat výsledky své činnosti na konferenci *Financování vědy a budoucnost českých nadací* v rámci akcí k výročí úmrtí Josefa Hlávky, které UNESCO prohlásilo světovým kulturním výročím. Na této konferenci mimo jiné vystoupili představitelé nadací, které jsou financovány soukromými firmami, jako např. Nadace O₂ nebo Nadace Vodafone ČR. Velmi zajímavé bylo vystoupení ředitele *Nadačního fondu Martina Bubera* Lubomíra Krbce, který se zabýval budoucností českých nadací na pozadí myšlenkového zázemí a strategie rozvoje. Zdůraznil, že v osobě významného židovského myslitele Martina Bubera jsou zosobněny paradoxy problematických dějin 20. století. Martin Buber vždy usiloval o setkávání odlišných kultur a prosazoval myšlenky, které se teprve dnes snažíme pochopit v jejich naléhavosti a pronikavosti. Proto se nadační fond zaměřuje především na programy vzdělanosti a rozvoje duchovních hodnot a chce se tak přiblížit lidem, kteří touží po vzdělání a zůstávají kritičtí k současné kultuře, a zprostředkovat jim zejména složitá témata moderní filozofie, teologie, psychoterapie, psychologie a umění, bez nichž je opravdová vzdělanost nemyslitelná.

prof. JUDr. Marie Karfíková, CSc.

Autorka článku působí na Katedře finančního práva a financí Právnické fakulty UK, je členkou vědecké rady a redakčního kruhu AUC Jurídika. Je spoluautorkou mnoha odborných textů, mj. knih *Pozemky a právo* nebo *Základy pojišťovacího práva*. Pracuje v advokátní kanceláři a je členkou správní rady Hlávkovy nadace.

VEŘEJNÁ SOUTĚŽ O ZÍSKÁNÍ NADAČNÍCH PŘÍSPĚVKŮ NÁRODOHOSPODÁŘSKÉHO ÚSTAVU JOSEFA HLÁVKY V ROCE 2008

Rada NÚJH vypisuje veřejnou soutěž o získání **individuálního nadačního příspěvku (stipendia)** k vytvoření nebo dokončení **původních** badatelských prací, které překračují rámec již dosažených poznatků o českém národním hospodářství, jeho historických i společenských souvislostech a problémech s ním souvisejících. Přednost mají práce s tematikou, která je významná pro současný stav a budoucí vývoj naší společnosti. Rada NÚJH nepřijímá do veřejné soutěže projekty sborníků nebo učebních textů. Pro usnadnění orientace zájemců o účast v soutěži uveřejňujeme tematické okruhy, jimž by měla být věnována zvláštní pozornost. **Rada NÚJH však nevyklučuje ani další vhodná témata navržená žadateli, pokud odpovídají poslání ústavu.**

Rada NÚJH vyhlásila jako dlouhodobé hlavní téma veřejné soutěže téma **Češi v Evropě**, a to s platností do roku 2010. Pro rok 2008 určila rada NÚJH tyto priority s tím, že zaměření prací by mělo řešit aktuální a konkrétní otázky posledních patnácti let společenského a ekonomického vývoje ČR v kontextu našeho členství v Evropské unii.

- aktuální otázky nadačních aktivit v ČR
- česká společnost a její vztah k Evropě – národní zájmy, právo, instituce, populační vývoj a migrace
- české hospodářství – konkurenceschopnost, modernizace a přizpůsobení v zemědělství, průmyslu a službách
- česká věda ve vědě evropské a světové
- lidský kapitál, školství a vzdělání
- historie Nadání a nadačních aktivit Josefa Hlávky se zvláštním zřetelem k osudům jejich představitelů.

Podmínky soutěže

Podpora je určena všem badatelům (s případnými spolupracovníky), kteří prokážou svou erudici a schopnost v dané oblasti vědecky pracovat. Příležitost může být poskytnuta i mladým uchazečům s relativně menším počtem publikovaných prací (studií).

Požadavky na úroveň studie

- Studie musí vycházet z dosavadního stupně poznání zkoumané problematiky, včetně zhodnocení „strategické literatury“.
- Studie musí překročit rámec již dosažených empirických nebo teoretických poznatků.

Přihláška žadatele musí obsahovat:

- návrh zvoleného tématu
- popis přístupu k jeho řešení
- strukturu a rozsah studie
- datum jejího odevzdání
- relevantní osobní údaje, adresu bydliště a zaměstnavatele
- seznam publikovaných prací

- kopii poslední úspěšné studie nebo její části
 - požadovanou výši příspěvku (stipendia)
- Přihlášky posuzuje rada NÚJH, podle potřeby i za účasti žadatele.

Termín zaslání přihlášek je do 15. 4. 2008.

Přihlášky mohou žadatelé poslat poštou, faxem nebo doručit osobně na adresu:

**Nadace „Nadání J., M. a Z. Hlávkových“
(Národohospodářský ústav)
Vodičkova 17, I 10 00 Praha I**

Bližší informace podá PhDr. Dagmar Rýdlová, tajemnice Nadání
tel.: 224 948 752, 224 947 691

fax: 224 947 690

Internet: www.hlavkovanadace.cz

Činnost Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky

Správa Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových obnovila dne 24. října 1994 činnost Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky (NÚJH) jako jednu z forem svého nadačního působení. Posláním NÚJH je stimulovat a podporovat samostatnou badatelskou činnost v oblasti českého národního hospodářství a jeho vývoje v kontextu širších celospolečenských souvislostí historických, legislativních, politických, kulturních, sociologických a filozofických. NÚJH neprovádí vlastní vědecký výzkum, nepodporuje výzkumy pro obchodní, církevní nebo politické účely či poslání s nimi související. Výkonným orgánem Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky je rada NÚJH, která rozhoduje o poskytování nadačních příspěvků ve formě stipendií, na základě posouzení přihlášky žadatelů zpravidla jednou v roce. Při této příležitosti vyhláší rada NÚJH veřejnou soutěž. Rada NÚJH může rovněž rozhodnout, že v případech zvlášť pozoruhodných a zdařilých studií se bude organizačně a finančně podílet na jejich publikování. Obhájené studie (nebo jejich nejzávažnější části) jsou NÚJH vydávány v samostatné řadě „Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky“. Rada NÚJH rozhoduje o přijetí projektů samostatně v rámci zásad a rozpočtu schválených správní radou Nadání.

Hlavní tematické zaměření

Národohospodářský ústav Josefa Hlávky považuje za ústřední téma své činnosti studium aspektů národního hospodářství, jež ležely na srdci zakladateli Nadání Josefu Hlávce a které dosud neztratily svůj význam, a to bez ohledu na míru pozornosti, jaká je jim věnována oficiálními institucemi. V dnešní situaci jde o podporu studia českého národního hospodářství v návaznosti na civilizační a kulturní potřeby a výzvy moderní společnosti v prostředí českého státu, a to v jeho historických a sociálních souvislostech. Národní zájmy, na něž Josef Hlávka kladl důraz, nelze vyčlenit z dlouhodobých historicko-ekonomických trendů vývoje českých zemí a z jejich evropských a světových ekonomických souvislostí. Zvláštní pozornost věnuje rada NÚJH studiím, které překonávají hranice jednotlivých vědních oborů a zaměřují se na místo jednotlivce ve společnosti.

VZPOMÍNKY NA ŽIVOT V HLÁVKOVÝCH KOLEJÍCH

Jaroslav Kos

V roce 1904 věnoval Josef Hlávka Spolku studentů pražských vysokých škol budovu kolejí v Jenštejské ulici č. p. 1. Podle nadační listiny zde mohou bydlet s úplnou nebo částečnou finanční podporou na ubytování sociálně potřební vynikající studenti. Dnes je budova majetkem Českého vysokého učení technického v Praze, avšak kolej je nadále využívána v souladu s odkazem Josefa Hlávky a slouží zejména mladým doktorandům a vědeckým pracovníkům, ale i studentům prezenčního studia na pražských vysokých školách. Podívejme se nyní, jak se na Hlávkově koleji žilo a žije, a srovnáme podmínky zdejších rezidentů po sedmdesáti letech. O své vzpomínky na útulné pokojíky a studovny umožňující klidné vzdělávání všem potřebným se s čtenáři FORA podělí prof. MUDr. Jaroslav Kos, který zde strávil předválečná léta 1936–1939, a Mgr. Miroslav Kudláček, jemuž Hlávková kolej na Praze 2 poskytovala vítaný azyl v letech 2001–2006.

V letech 1904–1939 Nadání podpořilo celkem 3 500 chudých studentů ubytováním zdarma v Hlávkově koleji. Dnes zde bydlí 235 doktorandů, vědeckých pracovníků a studentů.

Předsevzetí a touha stát se učitelem a záliba v přírodovědných oborech na gymnáziu mne vedly k rozhodnutí studovat medicínu za předpokladu, že budu přijat do Hlávkových kolejí. Kritéria pro přijetí jsem splňoval jak prospěchem, tak chudobou – byl jsem devátým z deseti dětí chalupníka.

Oznámení o přijetí do koleje jsem dostal v září 1936 a hned se nastěhoval do pokoje č. 25 ve 2. poschodí přímo naproti schodišti. Mým spolubydlícím byl Mirek Kovařík z Ostravy, také medik prvního ročníku.

Jaká životní výhra to pro mne byla, to si dnes stěží někdo dovede představit. Při nástupu jsem v kanceláři koleje složil zálohu na jeden měsíc ve výši 240 Kč a zároveň podal žádost o stipendium. Obdržel jsem je celé, ve výši 200 Kč měsíčně, a tím měl vystaráno na celý rok, ani jednou jsem nemusel nic doplácet.

V ceně 8 Kč denně bylo započítáno úplně vše: bydlení s otopem, osvětlením a úklidem, stravování, praní prádla, výuka cizím jazykům a šermu, ve vyšších ročních gymnastiky v tělovýchovném zařízení Marathon v Černé ulici. Tím bylo o zajištění základních existenčních potřeb postaráno. Zbývalo jen plnit základní podmínku a tou byl výborný prospěch. Kolej tehdy pro nás všechny znamenala sociální jistotu. Dobrá byla každodenní strava ve společné jídelně, kde se od 11 do 13 hodin střídalo na 250 kolejáků. Obědy roznášel vrátný pan Mainer, později pan Poledníček, studené večere byly pro každého zvláště zabalené v koších u schůdků z jídelny. Bochník chleba jsme fasovali jednou za čtyři dny. Obědy i večere byly velmi vydatné. Večere byly podle předchozí objednávky masité nebo mléčné – první v podobě čtyř párků nebo pěti vřutů nebo salámů či pařtíků

Prof. MUDr. Jaroslav Kos na předání Ceny J. E. Purkyně, kterou v červnu 2007 (v roce svých 90. narozenin) obdržel na zámku v Libochovicích od předsednictva ČLS JEP.

v odpovídajícím množství, k druhým patřil vždy litr mléka nebo kakaa s máslem a sýrem. Z večeře vždy každému zbylo na svačinu pro příští den. Řada studentů, kteří se od stravování odhlásili, aby trochu ušetřili, se vyživila s ostatními, neboť káva byla každému volně k dispozici, stejně tak polední polévka a příloha bez masa. Večeři bylo možno koupit od těch, kteří ji prodávali, za 1,50 Kč.

Vzájemný vztah mezi kolejkami byl velmi pěkný, zvláště na stejném podlaží, bez národnostních rozdílů mezi Čechy a Slováky. Soužití s kolegy ze Slovenska se však výrazně pokazilo roku 1939 vlivem nepřátelské hlinkovské ideologie. Interpelační knihy v čítárně, tzv. cancbuchy, se denně plnily nenávisťnými výlevy věčně nespokojených Slováků, kteří nikdy předtím výhrady neměli.

V rámci studentské samosprávy existovala řada referentů – stravovací, zdravotní, kulturní, sportovní atd. Kulturní referent zajišťoval každodenní přísun novin do čítárny (redakce je zasílaly zdarma), opatroval slevenky a volné lístky do divadel a na různé kulturní podniky. Každý kolejkák měl možnost nabídky využít. Díky tomu jsme mohli navštívit většinu divadelních her v Národním i Stavovském divadle, jakož i v divadlech městských a v řadě dalších (V+W, v Divadle E. F. Buriana atd.). Občas se pořádaly kulturní večery přímo na koleji, v prostorách jídelny. Namátkou vzpomínám na besedy se spisovatelem Drdou, Horou, Neumannem, Seifertem. Jednou ročně pak pořádala studentská samospráva zábavní večer s tancem.

Pokud jde o studium na koleji, měli jsme tam všichni stejně dobré podmínky. Každý si uvědomoval, že záleží hlavně na něm a samozřejmě trochu na štěstí, jestli se v koleji udrží a bude se moci bezstarostně věnovat studiu, či jestli v případě studijního nezdaru bude muset kolej opustit. Přijetí do koleje bylo vždy jen na půl roku, další pobyt byl vázán na studijní výsledky.

Valná většina studentů v koleji byla orientována levicově, což se nijak zvláště neprojevovalo na koleji, zato ale výrazně ve spolicích vysokoškoláků – právníků, mediků, inženýrů atd. Zřetelně to vystou-

pilo do popředí hlavně po naší okupaci 15. března 1939 a pak 28. října, kdy byl postřelen náš spolužák Jan Opletal, kolega medik z ročníku a rezident Hlávkovy koleje, který posléze zemřel.

Na podzim roku 1939 se projevila okupace značným zásahem do stravovacích možností v koleji. Místo opulentních studených večeří se podávaly večeře teplé, méně nákladné, s ohledem na omezené možnosti nákupu masa i řady dalších potravin. Asi v polovině října jsem seděl při večeři proti Opletalovi u dlouhého stolu blízko jídelního výtahu; k večeři se podávala hrachová kaše s kyselou okurkou. Většina kolegů po spatření předloženého menu ke stolu ani nezasedla a s poznámkou „tohle jim přeci jíst nebudu a budu si stěžovat“ jídelnu opustila. Opletal v sobě potlačoval vztek, až konečně vybuchl: Mizerové, za chvíli byste to možná žrali, a nebudete to mít! Kdyby byl tehdy věděl, jak prorocká slova vyřkl!

Večer 28. října 1939, kolem osmé hodiny večerní, telefonovali z chirurgické kliniky profesora Jiráska, že tam přivezli kolegu Opletala se střelnou ranou do břicha. Zpráva se bleskem rozletěla po koleji a v hloučcích po chodbách se debatovalo, co bude dál. Opletal bojoval statečně, ale 11. listopadu před polednem svému zranění podleh.

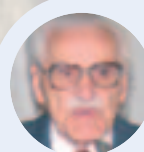
Další vývoj událostí je dobře znám a byl mnohokrát literárně zpracován. Po Janově pohřbu ve středu 15. listopadu došlo ke studentským demonstracím, po půlnoci ze 16. na 17. listopad byly esesáky přepadeny koleje Hlávkova, Švehlova, Letenská a Masarykova. Studenti byli svezeni do jízdního kasáren v Ruzyni a odtud v noci ze soboty na neděli odvezeni do koncentračního tábora Sachsenhausen-Oranienburg. Všechno dopodrobna vyličil ve své knize Sám neprojdeš kolejkák Jiří Koukolík. Mě tu noc zachránila náhoda – když jsem se v podvečer, už za tmy, vrátil do koleje, spustil se prudký liják, před nímž jsem utekl do budovy porodnice, která byla nablízku, a zůstal jsem tam do rána. Ráno jsme se dozvěděli, co se v noci v kolejích dělo – brzy jsem poznal, od čeho mě porodnice zachránila.

Závěrem bych rád zdůraznil, že dobro-

diní, kterého se mi v mládí dostalo přijetím do Hlávkových kolejí a možností v ní v klidu, bezpečí a existenčních starostí studovat, nemohu nikdy zapomenout. Velmi těžce jsem nesl to, že v 90. letech 20. století kolej nesloužila tomu účelu, pro který ji šlechtetý mecenáš, architekt a stavitel Josef Hlávkva před sto lety postavil. Nedovedu si představit, co by tomu Hlávkva řekl, kdyby se zastavil před svou kolejí a četl na ní nápis Hotel Hlávkova kolej. A vedle toho Noční bar. Když jsem před lety tuto změnu poprvé spatřil, byl jsem blízek kolapsu a nedokázal pochopit, že se mohl v naší svobodné republice vyskytnout někdo, kdo takovým způsobem zneuctil a pošlapal Hlávkovu dedikaci a závět.

Poznámka: Rozsáhlejší verze tohoto textu vyšla roku 1996 ve Sborníku vzpomínek bývalých studentů Hlávkovy koleje, který vydalo Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových v Praze.

Redakce děkuje panu MUDr. Stanislavu Kosovi, CSc., synu prof. Jaroslava Kose a předsedovi České pneumologické a fizeologické společnosti ČLS JEP, za pomoc v procesu publikace.

Prof. MUDr. Jaroslav Kos

Autor článku se po své promoci na Lékařské fakultě UK r. 1946 stal vedoucím anatomického ústavu na nově založeném LF UK v Plzni, r. 1952 byl jmenován docentem a r. 1959 profesorem. Ve funkci přednosty ústavu a vedoucího katedry působil do r. 1983, poté přednášel a bádával na mnoha jiných institucích.

Specializoval se na změny krevních kapilár za různých patologických stavů (výsledky jeho výzkumů se užívají pro časnou diagnostiku prekancerózních změn sliznic) a meniskoidy meziobratlových kloubů jako jednu z příčin blokády páteře. Publikoval přes stovku prací v domácím i zahraničním odborném tisku, je spoluautorem učebnic Soustavná anatomie člověka a Přehled topografické anatomie a autorem Anatomie člověka pro výtvarníky. Je nositelem Ceny J. E. Purkyně – nejvyššího ocenění České lékařské společnosti – a řady dalších prestižních ocenění.

HLÁVKOVA KOLEJ JAKO VÝBORNÁ ŠKOLA ŽIVOTA

Miroslav Kudláček

Cílem mého příspěvku je zamyslet se – skrze vlastní příběh – nad úlohou mecenášství na počátku našeho století a tak načrtnout propojení mezi posláním z doby prvních čtyřiceti let století minulého se současností. Ať už si myslíme o dnešní době cokoli (špatného), dovolím si tvrdit, že dnešním problémem vysokých školáků není chudoba v tom smyslu, v němž dr. Josef Hlávka zakládal svoje Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových (dále jen Nadace). To mimo jiné dokládá i soubor podmínek, které musí případný dnešní stipendista splňovat – nemít byt v Praze a nepodnikat.

Chci tedy ukázat, v jakém ohledu pomohla Nadace mně a co jsem si z bezmála pětiletého bydlení na Hlávkově koleji odnesl do života.

Můj první kontakt s Nadací se uskutečnil na podzim roku 2000, kdy mi poskytla 10 000 Kč na zakoupení počítače, který jsem používal na koleji UK Arnošta z Pardubic. Při administraci daru mi tajemnice Nadace dr. Dagmar Rýdlová sdělila, že Nadace také poskytuje ubytování na vlastní koleji, čímž mne implicitně vybídla, abych si podal žádost, což jsem učinil, a tak jsem se na konci září 2001 stal stipendistou Hlávkovy koleje. Tehdy jsem nastupoval do třetího ročníku magisterského studia.

Život s handicapem

Klíčová informace, která bude rámovat celé další vyprávění, zde ještě nezazněla. Jsem těžce tělesně postižený. Moje diagnóza zní: dyskinetická (athetoidní) forma dětské mozkové obrny. Jak se taková diagnóza projevuje? Především vysokým počtem tzv. nepotlačitelných pohybů, což je příčinou poruchy hrubé i jemné motoriky, a vzhledem k tomu, že je postiženo i obličejové svalstvo, je obtížná srozumitelnost řeči.

Činnosti, které byly mým postižením nej-

„Koleják“ Miroslav Kudláček před pamětními deskami a Hlávkovou bustou ve foyer koleje.

více komplikovány, spočívaly především v manipulaci s nápoji a „velké“ osobní hygieně. S přípravou nápojů mi vždy pomáhal kolega, který se mnou bydlel. Postupem času se právě tato činnost stala rutinní záležitostí, což bylo příjemné, ale při přestěhování na Hlávkovu kolej mi právě zmíněná rutina „vystavila účet“. Prvních pět let studia sociologie na FSV UK jsem bydlel na „Arnoštárně“. Nejprve

na čtyřlůžkovém pokoji, kde jsem bydlel první dva roky studia, a pak jsem se přestěhoval na pokoj dvoulůžkový. Tehdy jsem si vždy někoho našel, a když se daný kolega uvolil mi pomáhat, dostal kolej i v případě, že by na ni jinak právo neměl. Rok 2001 a začátek podzimu obzvláště patřil zřejmě k nejtěžším obdobím v mém životě. Dvojnásobné úmrtí v rodině, bezvýhodná situace při psaní diplomové

FOTO NA TĚTO STRANĚ VLADIMÍR ŠIGUT

Miroslav Kudláček v krásné (nejen na studentské poměry) koupelně svého někdejšího pokoje na Hlávkově koleji.

práce a zpretrhání téměř všech přátelských vazeb. To vše způsobilo, že jsem byl v hluboké depresi, kterou jsem „léčil“ alkoholem. Když mne tatínek ubytoval a odešel, měl jsem pocit, že na mne celý pokoj spadne.

Ale současně jsem vnitřně věděl, že to byl krok správným směrem. Bylo to, jako bych se podíval do studny a někde v hlubině zahlédl temné modré světlo.

Pomocná ruka Hlávkovy koleje

Musel jsem se naučit zvládat věci, které za mne více nebo méně automaticky dělal můj spolubydlicí na předešlé koleji. Vzhledem k tomu, že nejsem s to obsluhovat varnou konvici, musel jsem se naučit ovládat kávovar a používat jej jako nástroj k vaření zejména čaje. To jsem asi během jednoho týdne zvládl. Poněkud obtížnější byla má osobní hygiena. Na buňkovém pokoji 1+1 bylo záhy zřejmé, že nejsem schopen se do sprchovací kabiny vůbec dostat, a tak jsem dostal v podstatě garsonku. Ani zde nebyla kabina úplně bez problémů, ale po menších stavebních úpravách jsem nabył jistoty, že tohle mohu zvládnout. Tenkrát jsem to však bral také jako výzvu, které jsem se nechtěl vzdát.

Uběhly bezmála dva roky, během nichž jsem odpromoval s „červeným“ diplomem a byl přijat do doktorského studia. Je to však období, na které nevzpomínám rád. Přesto je pravda, že už v této době jsem se naučil žít dost samostatně. Průlom přišel, když jsem našel lék, který mě zbavil depresí, a když jsem vymyslel pro mne zvládnutelné téma disertační práce.

Moje představa o dalším životě byla taková, jaká se ode mne očekávala. Prodám zděděný rodinný domek a přestěhuji se do Prahy.

Na počátku roku 2004 jsem si podal žádost o stipendium do Mnichova (LMU), které bylo vyhověno, a tak jsem na jaře roku 2005 odjel na semestr do Německa. Můj první dojem byl fascinující. Podmínky na koleji v Mnichově byly z devadesáti pěti procent totožné s těmi, které jsem měl na Hlávkově koleji. Navíc mi odpadlo každodenní dojíždění domů do Chrudimi, což byla velká úleva. Dvakrát do měsíce přišly studentky z rektorátu, aby mi vypraly prádlo, uklidily podlahu a pomohly s větším nákupem. Byla to úžasná snesitelnost bytí.

Potom jsem trochu náhodou zjistil, že od října nebudu mít již nárok na Hlávkovu kolej.

Trochu mne to zaskočilo, ale také mne to donutilo dát svým předsta-

vám o budoucím životě jasnější obrys. Najednou se mi nechtělo prodávat domek po rodičích a stěhovat se do Prahy. I proto, že v Chrudimi jsem měl a mám absolutní pohodlí, které bych si v Praze musel pracně vytvořit. Najednou mi to bylo jasné. Dokáží-li žít samostatně v Praze i v Mnichově, není nemožné, abych to zvládl i doma v Chrudimi. Nechtěl jsem však bydlet s tatínkem, tak jsem jej po vzájemné domluvě odstěhoval na „letní byt“ do Seče. Koneckonců, on si na období důchodu přál přesně toto. Dnes tedy žiji sám, pracuji na disertaci, začínám docházet do stacionáře pro kombinovaně postižené mladé lidi a mám pocit, že jsem blízko toho, co bych chtěl dělat.

Ale zapomněli jsme na temné modré světlo v hlubinách. Ztratilo se? Zhaslo? Ne! Je se mnou a svítí mi – nikoli září!!! – na každý krok. Ještě jednoho poznání jsem nabył. Někteří lidé mi říkali a říkají, že jsem bojovník. Ale kdo celý život bojuje, z toho se stane žoldák!

Hlávkova kolej mi prostřednictvím Nadace poskytla výbornou školu života, kde jsem se mimo jiné naučil žít sám se sebou. Zároveň byla pro mne dobrou „přestupní stanicí“ na cestách k samostatnosti.

Jaká je tedy – v mém pohledu – jedna z důležitých rolí Nadace v dnešní době? Nabízí nadstandardní ubytování pro studenty v centru Prahy, kteří dávají přednost spíše komornímu způsobu bydlení na koleji a chtějí se soustředit na úspěšné a brzké zakončení doktorského studia.

Mgr. Miroslav Kudláček

Autor článku vystudoval sociologii na FSV UK, kde nyní dokončuje doktorské studium. Hlásí se k tzv. sociálnímu konstruktivismu a narativnímu výzkumu. V disertační práci řeší problém rozpoznávání vlastního postižení u lidí s dětskou mozkovou obrnou. Byl členem Akademického senátu FSV UK a posléze AS UK, na Hlávkově koleji bydlel v letech 2001–2006. Dnes dochází do stacionáře pro kombinovaně postižené lidi v Chrudimi, kde se podílí na metodickém vedení.

ANKETA

Hlávkova nadace uděluje každoročně čtyři desítky Cen Josefa Hlávky studentům pražských vysokých škol, brněnské techniky a mladým vědcům z AV ČR. Zeptali jsme se několika loňských laureátů Ceny a držitelů Hlávkových cestovních stipendií, jak na to a co za to.

Jan Benda,
psycholog a psychoterapeut z FF UK

Získal jsem **cestovní stipendium** k projektu *Aktivní účast na Světovém kongresu o psychologii a spiritualitě* konanému v Dillí 5.–8. ledna 2008. S kolegou **Michalem Horákem** jsme prezentovali v Čechách rozvíjenou psychoterapeutickou metodu – **satiterapii**. To je vlastně léčba prostřednictvím všímání si skutečně probíhajících procesů prožívání, které existují mimo dosah slov. Na prezentaci příspěvku *Utilizing Abhidhamma principles in psychotherapy* nám byl vyhrazen velkorysý časový prostor 50 minut. Oba jsme doktorandy UK; já na katedře psychologie FF, Michal na I. LF. Kromě Hlávkovy nadace podpořila naši cestu nadace Milující oči. O podporu jsem žádal standardně. Na internetu jsem se inspiroval jak napsat „úspěšnou žádost“. Důležitou součástí žádosti byly přesvědčivé doporučující dopisy od mých vyučujících včetně vedoucí katedry. V současné době pracuji na projektu disertační práce *Využití všímavosti v psychoterapii klientů s psychotickými symptomy* (projekt je vyvěšen na internetové adrese www.jan-benda.com). Tématu využití principů Abhidhammy (meditativní psychoterapie a psychohygiena mající kořeny v buddhismu) v psychoterapii bych se rád věnoval i po skončení doktorského studia, možná i na akademické půdě některé z našich či zahraničních univerzit. To je však zatím ještě daleko.

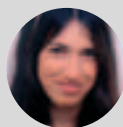

Anna Hamplová,
vědkyně zabývající se analytickou chemií, PŘF UK

Hlávkova cena není vázaná na konkrétní projekt, je určena „pro talentované studenty v bakalářském, magisterském nebo

doktorském studiu, kteří prokázali výjimečné schopnosti a tvůrčí myšlení ve svém oboru“. Já osobně se v rámci studia **analytické chemie** zabývám separačními metodami, konkrétně **kapalinovou chromatografií**. Právě pomocí této metody se mi podařilo od sebe oddělit látky zatím neoddělitelné, což jsem prezentovala na dvou vědeckých konferencích. Hlávkova cena sama o sobě je velice prestižní ocenění, nejvýznamnější, jaké jsem zatím získala. Navrhl mě na ni můj školitel, docent Coufal. Hmotným benefitem je pak velice příjemná odměna 20 000 korun.

Momentálně jsem postgraduální studentka na Katedře analytické chemie PŘF UK, takže ve vědě ještě alespoň tři roky zůstanu. Co bude dál, zatím nevím, ale svoje místo vidím spíše na akademické půdě než v průmyslu nebo komerční analytice. To, co mě neláká ani trochu, je práce dealera chemických látek. Pokračuji v řešení problematiky, kterou jsem řešila během magisterského studia, a tou je separace derivátů cyklenu. Řečeno lidskou řečí, jsem takové „analyticko-separační“ zrníčko v týmu zabývající se **vývojem nových kontrastních látek pro magnetickou rezonanci (MRI)**.

Tereza Nekovářová,
neurobioložka z AV ČR

Cenu Josefa Hlávky jsem získala za svou publikační činnost během **postgraduálního studia na 2. LF UK**. S cenou je spojen benefit ve formě finanční odměny, ale mnohem důležitější je pro mě prestiž a tradice tohoto ocenění. Pro cenu mě navrhla má fakulta a o jejím získání mě informoval můj školitel dr. Jan Bureš. Zůstávám ve vědě a ráda bych se co nejdéle věnovala oboru, ve kterém jsem pra-

covala během postgraduálního studia. Pracuji nyní v **Laboratoři neurobiologie paměti a výpočetních neurověd ve Fyziologickém ústavu AV ČR**. Zabývám se **prostorovou kognicí** – způsobem, jakým zvířata reprezentují a ukládají v centrální nervové soustavě informace o prostoru, ve kterém se pohybují. Obzvláště mě zajímají složitější kognitivní úlohy, ve kterých musí zvíře prokázat určitou míru abstrakce. V současné době řešíme s kolegyní dr. Evou Landovou z Přírodovědné fakulty UK projekt (v rámci juniorského grantu GA AV), který se týká výzkumu prostorové kognice u ptáků. Protože předtím jsme jako standardní model pro výzkum používaly savce (potkany, opice), mohly by nám tyto experimenty umožnit srovnávat kognitivní funkce (a případně mozkové struktury, které je podmiňují) u ptáků a savců.

Ota Pavlíček,
historik myšlení z HTF UK

Cenu Josefa Hlávky pro rok 2007 jsem získal především ze svou magisterskou práci, která se týkala **latinských filosofických kvestií mistra Jeronýma Pražského**, jejich obsahu a jejich role v husitském myšlení. V práci se mi podařilo učinit určité nové objevy ohledně tohoto významného pražského mistra a přítele Jana Husa. V tomto ohledu za mnohé vděčím svému školiteli, doc. PhDr. Vilému Heroldovi, CSc., který byl ochotný věnovat svůj čas mé práci a pomohl mi při jejím promyšlení množstvím cenných rad. Svou roli sehrála i ochota dalších pracovníků Filosofického ústavu AV ČR, zejména z Oddělení dějin starší české a evropské filosofie. Pokud je mi známo, návrh na Cenu Josefa Hlávky byl podložen také dalšími aktivitami, jako bylo podílení se na pořádání

FOTO NA TĚTO STRANĚ ARCHIV DOTAZANÝCH

mezinárodní konference *The Bohemian Reformation and Religious Practice*, organizace několika přednášek zahraničních odborníků ve spolupráci s fakultou nebo účast na konferencích.

Cena Josefa Hlávky je myslím jedním z nejlepších ocenění závěrečné práce studenta. Pro mě osobně je velmi významná, neboť je to signál, že jsem se vydal směrem, kterým mohu i nadále pokračovat. Že patřím mezi oceněné, jsem se dozvěděl až díky dopisu od dr. Rýdlové z Nadace Hlávkových. Pokud vím, jako první mě na cenu navrhl oponent mé magisterské práce, prof. Jan B. Lásek, za což bych mu na tomto místě rád poděkoval. Mé vlastní úsilí o cenu se projevovalo prací na samotném projektu, ovšem bez konkrétní představy o tom, že bych tuto cenu mohl získat.

Rád bych zůstal ve vědě a i nadále se věnoval problematice **českého středověkého myšlení v evropském kontextu**. Pokračuji tedy ve své práci nad Jeronýmem Pražským a jeho kvestiemi v doktorském studijním programu na Husitské teologické fakultě UK.

Tomáš W. Pavlíček,
historik z FF UK

Studoval jsem předloni dva semestry historie v **Vidni**. Nejprve v archivech a knihovnách v rámci badatelského pobytu od rakousko-českého Aktionu, potom v rámci Erasmu přímo na univerzitě. Probíral jsem otázku nového šlechtictví. Šlo o nobilitace Čechů, kteří byli v 2. polovině 19. století povýšeni do šlechtického stavu. Zároveň jsem tehdy dokončoval **bakalářskou práci o korespondenci s Josefem Hlávkou**. Jeho nadace mi formou **cestovního stipendia** umožnila dohledávat potřebné dopisy a konzultovat práci v Praze.

O možnosti požádat Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových mi řekl kolega na koleji. Ještě jsem stihl poslat jim žádost a vyšel mi vstříc můj profesor, když mimo rámec svých povinností o letních prázdninách napsal potřebné doporučení.

Chtěl bych dál bádát, psát a pokračovat v doktorandském studiu a hledat své uplatnění ve vědecké i pedagogické

oblasti. Na FF UK u dr. Luboše Velka píšu diplomovou práci o Čechách, kteří byli za zásluhy jmenováni rakouským císařem do panské sněmovny říšské rady v letech 1879–1918. Kladu si hlavně otázku, co takové ocenění a „pozvání do vysoké politiky“ pro dotyčné znamenalo.

Lenka Střeláková,
Vysoká škola umělecko-průmyslová v Praze

Hlávkovu cenu jsem převzala dne 16. 11. 2006 a musím především říci, že ono srdečné odpoledne, které mělo delikátně gradovaný, takřka buňuelovský průběh, významně přispělo k mému rozhodnutí pokračovat ve studiu. Podobně jako chemik Ivan Řehoř z PřF UK (můj nezapomenutelný společník na cestě do Lužan u Přeštic na slavnostní předání cen) a několik dalších studentů, resp. absolventů, s nimiž jsem měla příležitost si promluvit, jsem ocenění obdržela za svoji **absolventskou práci**. Moji kolegyně se o Hlávkově ceně většinou dozvěděly od starších spolužáků a ucházely se o ni prostřednictvím žádosti na děkanátě. Já o Hlávkově ceně nevěděla, děkanát ale věděl o mně. Tehdejší **děkan FHS UK, prof. Jan Sokol**, mi totiž práci oponoval a podle všeho na něj, jak se říká, „udělala dojem“. Text o **myšlení radikální geometrické abstrakce** jsem se pokusila formulovat v souladu se svým přesvědčením, že akademická práce by – při zachování všech formálních náležitostí – měla být schopna pokořit tajemně inherentní tendence k suchopárnosti. Nazvala jsem ji *Abstrakce přistřižená při činu* a odevzdala ve dvou povinných, leč ne zcela identických exemplářích (o čemž však tehdy pravděpodobně věděl pouze můj vedoucí práce, Mgr. Aleš Svoboda, který pro mne vždy mívá více než intuitivní pochopení). Takový postup má jisté limity, zejména v humanitních oborech je ovšem třeba „dané“ meze testovat, aby se tyto přestaly pokoušet vědě přiblížit smutnou sebe-deformací slovníkem a kritérii vědních disciplín a staly jako její svéprávný a sebevědomý partner v dialogu, jenž je nevyhnutelný. V současné době studuji Dějiny a teorii designu a nových médií na VŠUP v Praze.

Jan Svitálek,
Institut tropů a subtropů
na České zemědělské
univerzitě v Praze
(ITS, ČZU)

S kolegyní **Pavlou Vymyslickou** jsme obdrželi od Hlávkovy nadace příspěvek na uhrazení **cestovních výloh do národního parku Nech Sar v Etiopii**, který byl tou dobou spravován belgickou NGO (*non-governmental organization*) *African Parks Foundation (APF)*. ITS s touto organizací již dříve spolupracoval v Senegal. Nech Sar se v současnosti potýká zvláště s tlakou okolního obyvatelstva na své nevelké území, a to včetně vzácných savan, které jsou mj. útočištěm vysoce ohrožené antilopy buvolce Swayneho. Zkoumali jsme buvolce a stav savany, na které jich zůstalo posledních 35 kusů vedle 3 000 kusů dobytka.

Většinu nákladů jsme hradili z vlastních zdrojů. Podporu jsme získali od APF a ITS a část nákladů na leteckou přepravu, které činí nemalou položku v našem rozpočtu, nám pomohla uhradit Hlávková nadace. Potěšil mne přístup jejich zastupitelů, který nám nejen pomohl dostat příspěvek, ale zároveň ve mně budil pocit, že jsem na místě, kde se už dlouhou dobu pomáhá mladým lidem na cestě za vědou. O příspěvek jsem žádal písemně, podle pokynů nadace. K žádosti bylo třeba přiložit Popis plánované vědecké činnosti, Životopis, Čestné prohlášení o sociální situaci a doporučení vedoucího katedry. Rád bych dál pracoval ve svém oboru, který ovšem není primárně vědní. Na ITS studuji magisterský obor *Trvale udržitelný rozvoj venkova v tropech a subtropích*, jehož náplní je hlavně činnost spojená s rozvojovou spoluprací. **Uvažuji o doktorském studiu**, při kterém bych mohl pokračovat v terénní práci v Africe. Teď se však věnuji převážně ještě výzkumu z Nech Saru, tedy hodnocení dat a zpracování vzorků, a přípravě diplomové práce. Dále bych se rád podílel na činnostech v Senegal, kde se náš IST věnuje ochraně antilopy Derbyho a práci s místními komunitami v okolí chráněných území.

Autor: redakce

FOTO NA TĚTO STRANĚ: ARCHIV DOTÁZANÝCH

BÝT MECENÁŠEM...

Antonie Doležalová

Co když celá lidská společnost drží pohromadě jen díky tomu, že mezi námi žijí lidé, kteří jsou schopni morálního jednání? Co když náš svět drží pohromadě jenom díky tomu, že tito morálně jednající jedinci jsou také obdařeni kombinací kritického rozumu, tvořivosti, intuice a empatie? I takovou provokující úvahu může vyvolat zdánlivě jednoduchá otázka, co to znamená být mecenášem.

Mecenáš, filantrop, altruista

Mecenáš je pěkné české slovo, které se dnes téměř vytratilo z naší řeči, aby bylo nahrazeno slovem „lépe“ znějícím – filantrop. Ale i filantrop je jen slovo, a stejně tak filantropie; slovo prázdné, jež naplňují obsahem jednotliví lidé a jejich činy. Filantropie v překladu znamená lásku k lidem, ale často se zaměřuje za charitu, tedy dobročinnost, konání dobrých skutků. Předpokládá se, že dobré skutky koná

ten, kdo má rád lidi. Všimněme si, že soud „to je dobré“ však nevzniká u těch, jimž se dobro prokazuje, ale u těch, kdo ho prokazují. Jak zjistíme, že je skutek dobrý? Neexistuje přirozený vztah mezi skutky určitého druhu a dobrem – při přemýšlení o filantropii se neobejdeme bez pojmu altruismus.

Výkladové slovníky jsou plné definic jak altruismu, tak filantropie. Pro altruismus se málokdy používá adekvátní český překlad, i když lidumilnost jako láska k bližnímu by mohla obstát; častěji však slyšíme o sobeckosti. Jako etický a filosofický pojem ho uvedl do života francouzský sociolog Auguste Comte jako výraz pro směr jednání, cítění a myšlení, jehož předmětem je prospěch jiného individua než jednajícího.

Nejčastěji je altruismus definován jako mravní princip vyjadřující v protikladu k egoismu schopnost nezištně obětovat vlastní zájem ve prospěch zájmu druhého člověka. Pojetí altruismu jako nesobeckého jednání má ale vážné trhliny. Nositel Nobelovy za ekonomii Amartya Sen napsal: „Jestliže se vám z představy cizího utrpení dělá špatně, jedná se o případ soucitu... Mohli bychom říct, že projevy soucitu jsou v jednom důležitém ohledu egoistické, neboť pokud člověka těší potěšení jiných a bolí ho jejich bolest, může úsilí o vlastní prospěch vést k soucitnému jednání.“ A podobně filozof Thomas Hobbes: „Trpěl jsem a uvažoval o zoufalém postavení toho starce. Almužna, kterou jsem mu daroval a jež mu snad bude ku prospěchu, pomohla i mně od chmurných myšlenek.“ Čím více se můžeme vcítit do utrpení druhých, tím sobečtěji se chováme, když se snažíme jim v jejich utrpení pomáhat. Takže je za vším jen sebezájem?

Ať už totiž vysvětlujeme altruismus skrze aristotelickou ctnost, křesťanskou lásku k bližnímu nebo sobecký gen, jsme konfrontováni s otázkou, jakou roli sehrává v tomto procesu náš vlastní sebezájem. A ten je buď tak široký, že zahrne i ostatní, nebo se podřídí vyššímu cíli, jenž jej přesahuje, případně je stanoven jako překonávání spravedlnosti – dávat víc, než jsme povinni. Altruismus tkví v milosrdenství, nikoli ve spravedlnosti.

Filantropie je zřejmý projev altruismu, který má silný sklon k institucionalizaci. Mezi filantropií, mecenášstvím, charitou či

Socha Josefa Hlávky na nádvoří Hlávkových domů mezi Vodičkovou a Jungmannovou ulicí v Praze je dílem Josefa Mařatky z roku 1914. Mařatka byl Hlávkou jakožto chudý student podporován a socha je tak projevem vděčnosti.

FOTO: LADIMÍR ŠIGUT

almužnou není příliš ostrá hranice – spočívá zřejmě právě jen ve stupni a způsobu organizace. Všechny tyto pojmy se vrací k místu člověka ve společnosti, k tomu, že člověk je obdařen takovými city, jako jsou empatie, soucit, ale také smyslem pro dobročinnost, sociální péči, solidaritu. Profesor Erazim Kohák na svých přednáškách z filosofie často opakoval jednoduchou větu: Kabát ve skříni patří bezdomovci. Nemělo by nás přestat zajímat, kdo dává, proč dává a odkud bere.

Zlatý věk filantropie?

Žijeme v době, kdy nejdůležitější místo mezi všemi formami kapitálu patří sociálnímu a lidskému kapitálu. V konkurenčním prostředí 21. století spolu podnikatelé soutěží i o větší sociální a politickou prestiž. Mají tyto snahy něco společného s filantropií a altruismem? Dnešní vnímání filantropie je velmi často spojeno

s firemní filantropií – i díky ní dnes zažíváme „zlatý věk filantropie“: bohatí podnikatelé financují zdravotní a vzdělávací projekty, sponzorují umění, působí v sociální oblasti, chrání životní prostředí, podporují ekonomické reformy. Zdá se, že používají svůj majetek z čistě osobních důvodů, které nesouvisí s obchodem, k tomu, aby vytvářeli pozice, z nichž mohou doslova a do písmene měnit svět. Osobním jménem konkurují leckterému státu, působí celosvětově, ale na politické funkce obvykle nekandidují – stávají se nevolnými státníky, často mají podporu a sympatie obyvatelstva, dovolí si jednat v rozporu s oficiální politikou vlády, věnují finance nadnárodním organizacím. Prosazují své hodnoty, své zájmy.

Jaká je paralela jejich snažení s filantropií osvětského ražení – Owenem, Rockefellerem, Hlávkou? Noví i někdejší mecenáši chtějí určitě pomoci věci, o níž se domnívají, že je dobrá. Ale zatímco dřívější filantropové působili v poměrně omezeném, lokálním společenství, dnešní mají expanzivní tendence. Ti dřívější hledali pro své působení nová pole, v nichž se stát neangažoval, a jejich cílem byla lokální občanská (liberální) společnost. Současní filantropové obsazují oblasti, ve kterých vládám dochází dech. A navíc mnozí z dnešních opravdu bohatých jedinců vděčí za svůj majetek nikoli pouze svým mimořádným schopnostem, ale také mimořádným ekonomicko-politickým okolnostem. A o svých filantropických aktivitách často a nahlas mluví. Kde zůstal altruismus? Filantropie bez altruismu je jen prázdné slovo, které bude navždy marně čekat na svůj obsah.

Výraz mecenáš dal světu Gaius Cilnius Maecenas, poradce římského císaře Oktaviána Augusta. Maecenas ve století před Kristem podporoval zejména básníky – peníze, pozemky i nemovitosti od něj získali třeba Vergilius, Horatius a Propertius.

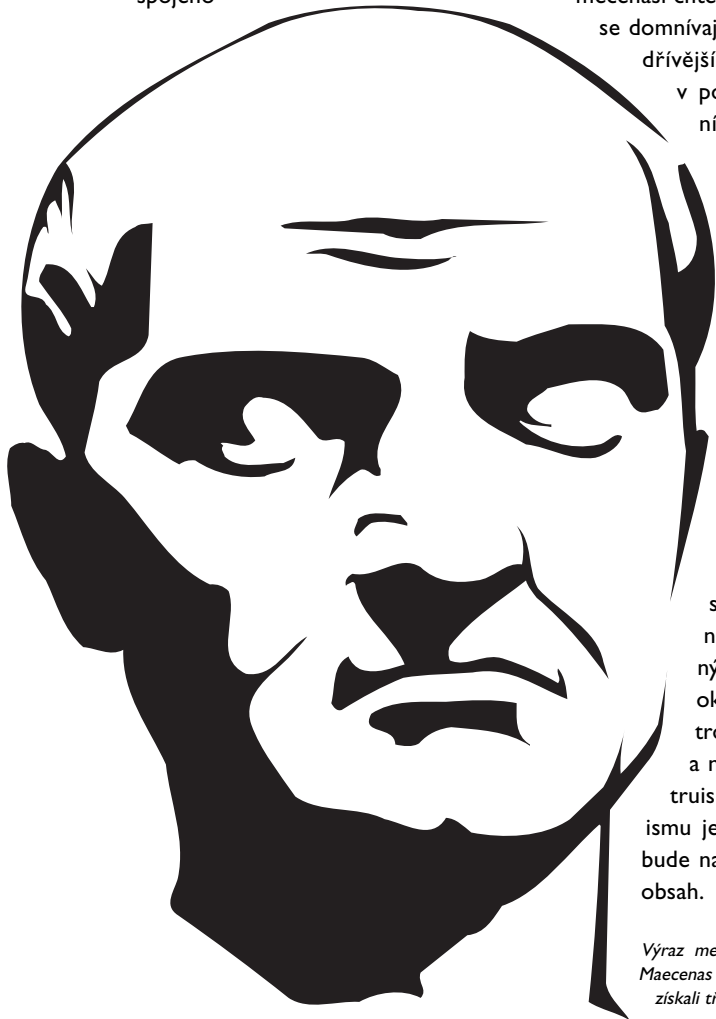

FOTO: ZLINCZ

Mecenáš Jan Pivečka podporoval ekology, literáty, filozofy i studenty z prostředků, jež nashromáždil za léta svého podnikání v zahraničí. Obuvnický expert zemřel před čtyřmi lety.

Nechápejme filantropii jako módní vlnu, ale jako něco běžného, co samozřejmě patří k lidskému životu. Vzpomeňme si na instituci daru, Aristotela, židovské desatero, morální principy egyptských říší, první křesťany. Mecenášství, charitu a filantropii spojuje podstatná potřeba dojít uznání ve společenství, ve kterém žijí, potřeba být dobrým člověkem, občanem, sousedem. Tuto spojitost bychom neměli přehlížet. Filantropie znamená, že vstoupíme do společenství a začneme je aktivně přetvářet, i když výsledky nemusíme za svého života zaznamenat. Je jistě otázkou hodnou diskuse, zda Josef Hlávka může být vzorem pro dnešní mecenáše. Tento příspěvek lze mimo jiné chápat jako kladnou odpověď. Ano, být mecenášem je výzva, která zaznívá ve společnosti, jež dosáhla určitého stupně ekonomické vyspělosti a její ekonomické subjekty určité síly, a zároveň v ní existují lidé, kteří se rozhodnou své prostředky nikoli investovat do sebe sama, ale vkládat je do společnosti, ve které žijí a chtějí žít. Josef Hlávka ukázal, že být mecenášem znamená být inovátorem na poli individuální odpovědnosti ke společnosti, inovátorem hledajícím nové oblasti, do kterých zatím lidská tvořivost nepronikla, a v neposlední řadě být člověkem hledajícím dlouhodobá řešení, nikoli krátkodobý prospěch. Pole mecenášství je v této chvíli v Čechách zatím neobjeveno.

FOTO: ARCHIV UK

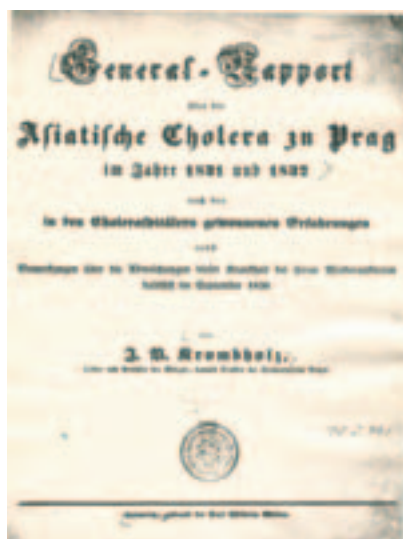
MECENÁŠ STUDENTŮ A LÉKAŘŮ

Ludmila Hlaváčková

Oblíbený výrok o renesančních osobnostech bývá často zneužíván. Spojíme-li ho se jménem profesora Vincence Julia Krombholze (1782–1843), je ovšem zcela výstižný. Jeho životní osudy jsou typickým dobovým příběhem „chudého chlapce, který se proslavil“.

Narodil se na Litoměřicku v malé obci Police jako jedno ze čtyř dětí v učitelské rodině, která brzy ztratila živitele. Na studiích se Krombholz protloukal pomocí nejistých příjmů z kondic apod. Jeho vysokoškolská studia byla složitá – titul doktora medicíny získal nejprve v Erfurtu (1811), v Praze až o tři roky později (1814). Ještě před získáním pražského doktorátu – od roku 1808 – však pracoval na lékařské fakultě jako prosektor anatomického ústavu a v roce 1813 suploval místo přednosta stolice teoretické chirurgie. Řádné profesorské místo získal ještě pár dní před pražskou promoci, kdy byl jmenován profesorem teoretické chirurgie, nauky o nástrojích a obvazech. Do své smrti pak Krombholz ještě několikrát změnil na fakultě obor (státní a soudní lékařství, speciální patologie a klinika, tj. dnešní interna, vyšší anatomie a fyziologie). V té době bylo již střídání oborů na medicíně spíše výjimkou, vývoj směřoval v souvislosti s prohlubováním znalostí k specializaci a tolik oborů jako Krombholz nevystřídal nikdo z jeho vrstevníků.

Krombholz byl tak mimořádnou a erudovanou osobností, že na rozdíl od mnoha svých téměř nepublikujících kolegů byl schopen ve svých pracích z různých oborů vytvořit díla trvalé hodnoty (zmiňme zde alespoň jeho obsáhlé experimentální dílo o jedovatých houbách, jehož originalita je dodnes uznávána ve světové mykologické literatuře, nebo rozsáhlou lékařsko-statistickou práci o průběhu cholery v Praze 1831–1832). Krombholz byl také velmi charismatickým a oblíbeným učitelem i praktickým lékařem s rozsáhlou klientelou napříč sociálními vrstvami a stejně

Titulní strana Krombholzovy lékařsko-statistické práce o průběhu cholery v Praze

obdivuhodně si počínal jako organizátor či v dnešní terminologii manažer. Všechna pracoviště, na nichž působil, zvelebil; často z vlastních prostředků. Jako prosektor rozmnožil sbírky anatomického muzea, jako profesor teoretické chirurgie a nauky o nástrojích a bandážích významně obohatil tzv. akologický kabinet, na interní klinice založil klinickou knihovnu stejně jako na katedře vyšší anatomie a fyziologie. Jeho soukromá knihovna, kterou ochotně dával k dispozici posluchačům, kolegům i známým, patřila s asi třemi a půl tisíci svazky k tehdy největším soukromým knihovnám nejen lékařů, ale i obecně.

Krombholzova pracovní kapacita byla zcela mimořádná i přes zdravotní obtíže, s nimiž se potýkal od mládí. Vedle povinností na fakultě a univerzitě (v roce 1830/31 byl rektorem) a soukromé praxe

Portrét profesora lékařství V. J. Krombholze od Antonína Knöchela (1815–1887).

vykonával obětavě a bezplatně další funkce (lékař ústavu hluchoněmých a sirotčince, organizátor péče o raněné v napoleonských válkách 1813–1814, ředitel všech cholery nemocnic v Praze v době cholery epidemie v roce 1831). Zdá se téměř neuvěřitelné, že při vskutku enormním pracovním vytížení byl Krombholz po celý svůj život schopen provozovat hudbu (jako chudý gymnazista zpíval několik let ve slavném sboru regenschorihho Václava Praupnera v pražském Týnském chrámu) a sledovat umění i literaturu. Všechny dobové prameny uvádějí, že byl schopen číst a komunikovat v latině, řečtině (staré i nové), němčině, češtině, francouzštině, italštině i angličtině.

Své hluboké sociální citění a organizační schopnosti prokázal Krombholz vedle zmíněného sponzorování pracovišť zejména založením dvou nadací pro studenty a mladé kolegy, které blahodárně působily déle než sto let po jeho úmrtí. Prvá – pro bezplatné ošetřování nemajetných studentů – zřejmě bezprostředně souvisela s jeho vlastními neblahými zkušenostmi chorého chudého studenta. Nadaci se rozhodl založit poté, co byl zvolen rektorem pražské univerzity, což nepochybně dodalo jeho iniciativě na vážnosti. V roce 1830 vydal tiskem provolání, v němž se obracel na klérus, šlechtu a pracovníky univerzity s prosbou o příspěvky do nadace, která by v pražské všeobecné nemocnici financovala lůžka pro bezplatné léčení chudých studentů. Peníze se sice nescházely v míře Krombholzem očekávané, nicméně provizorní činnost nadace se podařilo zahájit již v březnu 1832. Zpočátku byl nadaci vyhrazen

FOTO NA TĚTO STRANĚ: ARCHIV UK

FOTO NA TĚTO STRANĚ: ARCHIV UK

Původní brožurka z roku 1831, z dob Karlo-Ferdinandovy univerzity

v nemocnici jeden pokoj s třemi lůžky. Krombholz věnoval shánění prostředků velkou péčí až do své smrti. V tu dobu měla nadace pět lůžek a zajištěné řešení pro případ potřeby dalších – studenti byli ukládáni dle nadačních statut v jiných pokojích všeobecné nemocnice. Po Krombholzově smrti pověřoval vždy akademický senát jednoho z profesorů lékařské fakulty, aby zajišťoval ve funkci referenta nadace její řádný chod. Po rozdělení univerzity na českou a německou v roce 1882 byla rozdělena i Krombholzova nadace – každá univerzita měla vyhrazen svůj pokoj. Nadace organizovala zdravotní péči o nemajetné studenty i po vzniku Československé republiky v roce 1918. Z torzovitě dochovaných pramenů vyplývá, že v období meziválečném Krombholzova nadace zajišťovala léčebnou péči nemajetným studentům i v mimopražských nemocnicích. Uzavření českých vysokých škol 17. 11. 1939 přežila nadace jen

doc. PhDr. Ludmila Hlaváčková, CSc.

Vědecká pracovnice Ústavu dějin lékařství I. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Specializuje se na dějiny zdravotnictví, zejména nemocnic, a dějiny lékařských fakult v českých zemích, zejména v 18. a 19. století.

o několik měsíců, zrušena byla v roce 1940. Svoji činnost obnovila hned po květnové revoluci roku 1945, ale s konečnou platností zanikla jako většina podobných institucí po únorovém převratu v roce 1948.

Druhá, poněkud méně známá Krombholzova nadace byla určena jeho kolegům lékařům. Krombholz ještě jako student poznal řadu lékařských fakult v německé jazykové oblasti a byl si vědom významu zahraničních studijních cest pro odborný vývoj lékařů. Shánění prostředků pro založení cestovní nadace se věnoval Krombholz již vážně nemocen, na sklonku své životní pouti. Zakládací listinu podepsal několik měsíců před svou smrtí – 24. 5. 1843 (zemřel 1. 11. téhož roku), avšak po jeho smrti se zřejmě prostředky scházely tak pomalu, že nadace začala působit až téměř po deseti letech. Místodržitelstvím byla potvrzena teprve v září 1852. Stipendia byla určena nezaměstnaným absolventům pražské lékařské fakulty, starším, již zkušeným a mladým, nadějným dle doporučení profesorů. Zprvu byla stipendia určena pro tři základní obory, praktickou medicínu-internu, chirurgii a porodnictví, pak v roce 1860 přibýlo oční lékařství a psychiatrie. Také tato nadace byla rozdělena na českou a německou po roce 1882/83 a přetrvala i v Československé republice. Do roku 1939 umožnila sbírat zahraniční zkušenosti mnoha desítkám absolventů pražské lékařské fakulty. Jejich počet se nedá z dochovaných pramenů zjistit. Ročně byli vysíláni pouze jednotlivci, některé roky nebylo stipendium pro nedostatek peněz vůbec vysláno. Nicméně z období po rozdělení fakulty a meziválečném nalézáme mezi stipendisty jména řady budoucích profesorů fakulty. I toto Krombholzovo stipendium tedy úspěšně plnilo mnoho let záměr prozíravého zakladatele nadace. Ve své době patřil Krombholz k nej-

proslulejším učitelům pražské univerzity, Brzy po smrti vydal Krombholzův životopis jeho učitel a později přítel, slavný Bernard Bolzano. Básník a lékař Alfred Meissner mu složil hold ve verších. Proslulý sochař Emanuel Max vytesal jeho podobu do mramorové busty v Karolinu, jeho mumifikované srdce pietně uchovávají na I. interní klinice I. lékařské fakulty UK, na níž působil. Dlouhá desetiletí žilo jeho jméno v nadacích, i když patrně ani ti, kdo jich využívali, už o něm mnoho nevěděli. V totalitních režimech jeho jméno víceméně zapadlo. Dnes, kdy opět hledáme ušlechtilé mecenáše pro podporu vědy a jejich pracovníků, bychom neměli zapomínat na jednoho z nejzasloužilejších – Vincence Julia Krombholze.

Busta J. V. Krombholze, někdejšího rektora Univerzity Karlovy (l. 1831/1832)

REKTORSKÉ TRIO

V souvislosti s 660. výročím vzniku Univerzity Karlovy uveřejňujeme osobní vzpomínky tří emeritních rektorů UK. Na začátku jejich textů, které otiskujeme retrospektivně, tedy od rektora „služebně nejmladšího“ a stojícího nejlíže k přítomnosti, stály především tři otázky:

1) Na jakou oblast růstu univerzity jste se v době svého nástupu nejvíce zaměřil a proč?

2) Jaký nejzásadnější problém se vám podařilo během vašeho působení vyřešit a jaký naopak nadále trval/přetrvává dodnes?

3) V jaké oblasti si dnešní UK podle vás zaslouží zvýšenou pozornost? Co by se mělo zlepšit primárně?

Prof. Ing. Ivan Wilhelm, CSc.
rektor UK v letech 2000–2006

1) Vědecko-výzkumná oblast zasluhovala v době mého nástupu (ale i později) nejvíce pozornosti. Posilování výzkumu na UK bylo hlavním mottem pro období od r. 2000. Struktura UK byla v této době již dobře stabilizována a vzdělávací činnost procházela obdobím „boloňské restrukturalizace“ jako na všech vysokých školách v ČR. A tak bylo potřeba přistoupit k intenzivnímu posilování výzkumu. Každá významná univerzita odvozuje svůj význam nejen od vzdělávací činnosti, ale i od činnosti výzkumné. Má-li být UK všeobecně pokládána za významnou univerzitu, musí rovněž svoji kvalitu založit na obou těchto složkách. Proto došlo na UK k systematickému posilování doktorandského studia, které se o vědeckou a výzkumnou činnost zásadně opírá. To znamenalo nejdříve zavedení transparentních pravidel pro téměř 4 000 studentů, kteří v té době v PhD studiu byli zapsaní (délka studia 3+1 let, stanovení obsahu individuálního studijního

**KAŽDÝ PROBLÉM
V AKADEMICKÉM SVĚTĚ SE
NEJLÉPE ŘEŠÍ TÍM, ŽE AKTÉRY
PŘESVĚDČÍTE O NUTNOSTI
PROBLÉM ŘEŠIT A SPOLEČNĚ
DOHODNETE TAKÉ
ZPŮSOB ŘEŠENÍ.**

plánu pro každého studenta od počátku studia, stanovení školitele a tématu disertační práce, resp. plánovaná zahraniční stáž atd.), v návaznosti na tento krok pak aplikaci těchto pravidel do reálného studia (především postupné ukončení studia několika set „studentů“ výrazně překračujících dobu studia) a konečně systematické zvyšování počtu PhD studentů (až na téměř 7 000 v akademickém roce 2005/2006). S tím zcela zásadně souviselo posilování mezinárodní spolupráce na bázi partnerství, abychom mohli studenty nejen do zahraničí vysílat, ale také ty zahraniční recipročně u nás přijímat.

2) Každý problém v akademickém světě se nejlépe řeší tím, že aktéry přesvědčíte o nutnosti problém řešit a společně dohodnete také způsob řešení. Ne vždy se to podaří, a proto pokládám za úspěch každý případ, kdy to tak dopadlo. Mám-li uvést jeden konkrétní příklad, pak pravděpodobně nejzásadnější bylo řešení celkového přebudování Katolické teologické fakulty, které fakulta sama, bez pomoci univerzity, provést nemohla. Velkou radost mám z toho, že v současnosti je KTF jednou ze standardních součástí UK. Žádný z problémů, které UK dnes pocituje, nelze nazvat zásadním. Mám-li však jmenovat vleký problém, který se pouze pomalu daří odstraňovat, je to nedostatek sebevědomí většiny společenskovědních a humanitních oborů.

3) Dnes bychom se měli všichni snažit především o postupné zkvalitňování všech činností na UK. Ve výzkumu jde o získávání světově prestižních výsledků, které budou znamenat významný pokrok nejen v roz-

voji jednotlivých vědních disciplín, ale i v poznání celkově. Tyto ambice by mohl mít každý obor výzkumu bez výjimky. Výzkumná kapacita UK má v současnosti takový objem, že zlepšená vnitřní komunikace mezi obory a disciplínami by mohla znamenat další integraci výzkumu se zdatnými synergickými efekty. Propojení takové výzkumné činnosti se vzděláváním ve všech studijních programech by pak automaticky znamenalo posun i pro kvalitu studia. Nezpochybnitelným ukazatelem kvality by pak byl rostoucí počet hostujících profesorů na UK z jiných prestižních univerzit z celého světa.

Prof. Ing. Ivan Wilhelm, CSc.,

vystudoval na Fakultě technické a jaderné fyziky ČVUT obor jaderná fyzika a do roku 1967 zde přednášel. Po svém návratu z vědeckých pobytů v USA a na Ukrajině (1967–1970) pracoval na MFF UK v laboratoři Van de Graaffova urychlovače iontů, kterou založil a vedl. Roku 1994 se habilitoval a v roce 1999 byl jmenován profesorem pro obor fyzika. Dnes opět působí na MFF UK a navíc i v roli vládního zmocněnce pro evropské programy výzkumu.

Prof. JUDr. Karel Malý, DrSc., rektor UK v letech 1994–2000

1) Za šest let mého rektorování se zdvojnásobil počet studentů, získali jsme další budovy – objekt v Jinonicích, kam jsme umístili nově založenou 17. fakultu, sportovní areál v Hostivaři a nové koleje. Po rektorovi Paloušovi jsem převzal úkol dokončit, co on a naše první polistopadové vedení nazvalo obnovou ideje univerzity, spočívající především v obnovení svobodného bádání a postavení univerzity jako centra vzdělanosti a demokracie. Měl jsem štěstí, neboť jsem se po celých šest let mohl opírat o vynikající tým spolupracovníků – mimořádných osobností, které tvořily rektorské kolegium.

2) Pokud bych měl ze záplavy aktivit a akcí, kterými jsme se tehdy zabývali, vyzvednout ty nejzávažnější, pak bych uvedl evaluaci celé univerzity, všech jejích fakult a součástí, která proběhla v roce 1995. To byl veliký úkol, potřebný pro nalezení nedostatků v pedagogické a vědecké práci i pro zvýšení a udržení

Prof. JUDr. Karel Malý, DrSc.,

je profesorem na Katedře právních dějin Právnické fakulty UK a vedoucím Centra právněhistorických studií historického ústavu AV ČR a PF UK. Hojně publikuje; je spoluautorem knihy *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*.

prestíže univerzity. Průběh i výsledky evaluace byly příznivě přijaty fakultami, staly se východiskem pro jejich práci a byly vydány univerzitou jako Zpráva o evaluaci.

Další mimořádnou událostí v životě univerzity byla rekonstrukce Karolina, ke které jsme byli nuceni přistoupit vzhledem k alarmujícím technickým závadám. Dnes mohu přiznat, že rozhodnutí realizovat tak závažný úkol na stavbě, která je na seznamu pražských historických památek hned za Pražským hradem a současně je centrem akademického života, bylo jedno z nejtěžších. Díky všem, kteří

se na přestavbě podíleli, jsme 650. výročí založení naší univerzity slavili v prostředí, které svou úrovní budilo

obdiv mezinárodní veřejnosti. Pojali jsme tehdy tyto oslavy jako svátek tradic české vzdělanosti, jako společnou věc všech našich vysokých škol i jako významnou akci mezinárodní. Podařilo se nám v průběhu oslav vytvořit skutečnou jednotu všech pracovníků a studentů univerzity, vzbudit v nich hrdost na to, že k ní náležejí a jsou její součástí. Připomeňme si slavnostní představení v Národním divadle, vůbec první univerzitní ples na Žofině, koncert v Rudolfinu i Smetanově síni v Obecním domě a zasedání rozšířené vědecké rady UK, početných zahraničních hostů, akademické i politické veřejnosti ve Vladislavském sále Pražského hradu s projevem prezidenta Václava Havla. Naše univerzita na čas přitáhla pozornost světové vědy, fakulty uspořádaly desítky mezinárodních vědeckých konferencí, byly vydány čtyřdílné dějiny univerzity a získali jsme prestiž vědeckou a společenskou. O tom kromě jiného svědčí udělení tehdy „jubilejních“ 23 čestných doktorátů, tři z nich nositelům Nobelovy ceny.

Zaměřili jsme se na zvýšení úrovně habilitačního a profesorského řízení a na úroveň vědecké kvalifikace v hodnostech kandidátů a doktorů věd. Nově založené nakladatelství Karolinum se stalo respektovaným a prestižním nakladatelstvím vědecké literatury v ČR. Klíčovou otázkou rozvoje české vědy v 90. letech pak byla spolupráce s Akademií věd ČR, zejména díky podepsání smlouvy

o společné výchově doktorandů. Na konci mého funkčního období spolupracovala univerzita již se 160 světovými univerzitami – stali jsme se vyhledávanými partnery.

Pro podporu vědecké práce jsme také založili univerzitní grantovou agenturu, vytvořili jsme univerzitní počítačovou síť, Ústav výpočetní techniky, Centrum životního prostředí. Nedokázali jsme však dosáhnout zvýšení finančních prostředků na výzkum a změnit lpení státních orgánů na zastaralém rozdělování financí jen podle počtu studentů a nepřihlížení k vědeckým výsledkům.

**UNIVERZITA KARLOVA JE
JEN JEDNA! V DNEŠNÍ
NEPŘEHLEDNÉ ZÁPLAVĚ
„VYSOKÝCH ŠKOL“ SI MUSÍ
UDRŽET SVOU VÝJIMEČNOST.**

Přesto se dařilo čerpat nemalé prostředky grantové a z evropských programů.

Univerzita se však významně angažovala i v oblasti legislativní. Byla to právě naše

iniciativa a práce legislativní komise na naší právnické fakultě, která vyústila ve vydání nového vysokoškolského zákona, jenž tak podstatně zvýraznil autonomii vysokých škol.

3) Myslím, že je několik věcí, které by měla univerzita sledovat s větším důrazem. Především je to naplňování její jedinečné úlohy ve vědě a výchově – Univerzita Karlova je jen jedna! V dnešní nepřehledné záplavě „vysokých škol“ si musí udržet svou výjimečnost. Chybí mi její větší veřejná iniciativa, přítomnost ve sdělovacích prostředcích, rozhodnější a důraznější oslovování veřejnosti.

Kdysi jsme usilovali o to, aby univerzita byla přístupná, aby v ní panoval duch soudržnosti, vědomí sdílené odpovědnosti, vnitřní informovanost a zájem o univerzitní život. Dosáhnout toho je obtížné, fakulty, katedry, jednotlivé studentské organizace a spolky žijí vlastním, leckdy izolovaným způsobem. Společné akademické orgány, jakými jsou Vědecká rada, Akademický senát či časopis Forum, to mohou jen těžko překonat. Snad nám chybí více celouniverzitních akcí, společných vědeckých konferencí...

Nakonec bych rád popřál vedení univerzity, J. M. panu rektorovi a jeho kolegiu mnoho úspěchů. Víím, jak obtížná a odpovědná je to práce, jaké vyžaduje pracovní nasazení, osobní iniciativu i odpovědnost.

Prof. PhDr. Radim Palouš, CSc.
rektor UK v letech 1990–1994

1) Byl to čas stále ještě revoluční, když jsem jako první svobodně zvolený rektor zaťukal na dveře sekretariátu. Co si prý přeji? Tak jsem se představil a zavedli mě do pracovny. Nikdo mě nevítal, rektorátní úřednictvo chodilo kolem mě, abych tak řekl, po špičkách.

2) To první, co bylo nutné, bylo vytvořit si tým spolehlivých spolupracovníků – prorektorů a kvestora. To se brzy podařilo. Jak patrně, zaměřil jsem se zprvu na otázky personální, což se ovšem zároveň týkalo celé univerzity – nejen rektorátu a úředníků, ale i vyučujících. Například hned bylo zapotřebí zrušit ideologicky působící Ústav marxismu-leninismu (tuším, že měl asi 200 zaměstnanců). Ve spolupráci s fakultami pak šlo o to, změnit dosavadního ducha univerzitního vzdělávacího působení. Totalitní stát ordinoval počty absolventů univerzit podle „společenské potřeby“ a rozdělával umístěnky. Univerzita však není v první řadě přípravkou („učilištěm“, dokonce socialistickým – viz označení Filozofické fakulty UK v Karolinu z té doby), nýbrž akademickou půdou, svobodnou nejen od ideologického diktátu, nýbrž udržující si odstup též od dobových, leckdy příliš efemérních pragmat. Absolventi fakult a jednotlivých oborů jsou sice odborně vzděláváni, avšak nastupují potom opět svobodně na místa, která si vyberou nebo která se jim naskytnou. Vysoké vzdělání má propůjčovat „výšku“ vzdělanosti, je pronikáním za hranice dosavadního, současného vědění, a nejen to: i za (nad) sebe sama! (V tomto směru UK spojila své síly s některými renomovanými institucemi, např. s nadací Josefa Hlávky).

Univerzita se skutečně proměnila z indoktrinujícího učiliště ve svobodnou akademickou půdu a jako taková mohla předstupovat před fórum celé univer-

zitního světa. Navazovali jsme styky, uzavírali s kolegálními institucemi smlouvy. Mezinárodní spolupráce se brzy stala normálním a obvyklým stylem vysokoškolského života – myslím, že UK došla brzy všeobecného uznání a respektu. S tím ovšem souviselo i to, že bylo rychle zapotřebí měnit komunikační prostředky, především prostřednictvím elektronizace pomocí počítačové techniky. Ovšemže oba tyto mezinárodní trendy jest sledovat i dnes.

3) Univerzita – co to je za vzdělávací instituci, když se jmenuje univerzita? Je to školská polymathie? Podle J. A. Komenského *Lexiconu pansophicum universale* znamená uni-versum to k jednomu obrácené: IN UNO VERSUM, tedy nikoli všeznalectví, nýbrž mířící za tím podstatným, jež je v každém oboru sice jiné, nicméně vydává se za tím, co je pravé, vydává se pravdě, ne libovůli. Říkáme, že univerzitní půda je tuskulem distancovaným od pragmatického bezprostředního tlaku politického i korupčního či jiného. Hovoří se o akademické svobodě. Zvláštní: vysoké školství se v průběhu posledních dvou století stávalo čím dál tím víc institucí pragmaticky potřebnou pro fungování společnosti, protože vysoká vzdělanost má své ekonomické důsledky – právě to ji ohro-

**VYSOKÉ VZDĚLÁNÍ MÁ
 PROPŮJČOVAT „VÝŠKU“
 VZDĚLANOSTI, JE PRONIKÁNÍM
 ZA HRANICE DOSAVADNÍHO,
 SOUČASNÉHO VĚDĚNÍ,
 A NEJEN TO: I ZA (NAD)
 SEBE SAMA!**

žuje v její badatelské nezávislosti! Univerzita tedy nesmí zanedbávat své „vysoké“ poslání. Je nejen třetím školským stupněm svou starostí o vzdělanost společnosti, je též neopominutelně tím místem, kde lidstvo kráčí dál. Slovo Akademos je původně vlastním jménem řeckého hérao Akadéma, jehož hájemstvím bylo parkovité předměstí Athén. Filozofickou školu AKADEMIA založil r. 387 př. Kr. Sókratův žák Platón. Jak se k akademickému místu chovat, to naznačuje Sókratés v dialogu Faidros III, 238 D. Sókratés upozorňuje nejen na posvátnost místa, které zřejmě spolupůsobil. „Nezdá se milému Faidrovi též, že

Prof. PhDr. Radim Palouš, CSc., Dr. h. c., absolvoval Filozofickou fakultu UK, kde byl žákem prof. Jana Patočky. Vystudoval i chemii a v letech 1957 až 1977 působil jako vysokoškolský učitel; byl signatářem Charty 77 a později i jejím mluvčím a aktivně se účastnil listopadového politického a společenského dění. Roku 1967 byl jmenován docentem, v roce 1990 profesorem. Publikoval přes 300 prací, mj. knihy *Škola stáří*, *Čas výchovy*, *Světověk* nebo *Totalismus a holismus*.

se se Sókratem stalo něco božského... Místo je tomu příznivé: jsou přece v háji zasvěceném nymfám a bohu tekoucích vod Achéloovi, je tam bůh Pan a cikády připomínají dárkyně zpěvu Múzy. Ať se Faidros nedívá, bude-li Sókratés při řeči zachvácen božskou extází a bude-li málem hovořit v dithyrambech.“ Ona sókratovská extáze (etymologicky z řeckého ek-stasis) ovšem není ničím jiným než vytržením, vytažením z všednodenních determinant, je věrností samotnému logu-předmětu rozhovoru a svobodnou nezávislostí na efemérních tlacích – například na popularitě a přízni polis. Protože nejrůznější pragmatické tlaky spíše přibývají na síle, je prvním úkolem staroslavné alma mater všemi silami se zasazovat o to, aby kulturní společnost pochopila, že musí z vlastního zájmu sřežít badatelské i vzdělávací hájemství a poskytovat a podporovat nezávislost a svobodu akademické půdě.

VIVAT, CRESCAT, FLOREAT UNIVERSITAS CAROLINA PRAGENSIS!

Václav Hampel

Staroslavná Universitas Carolina Pragensis, nejstarší univerzita ve střední Evropě, slaví toto jaro 660. narozeniny. Sfouknout tolik svíček na dortu je velmi namáhavé, a proto tak budeme činit postupně v průběhu celého dubna. Srdečně vás jménem naší alma mater zvu na některé připomínkové akce, jejichž výběr připojuji na konci svého textu. Pojdme si však ještě před vši slávou a voláním Vivat academia připomenout, kam nás dosavadní historie dovedla a po jaké cestě bychom měli vykročit (nebo se snad raději rozběhnout!) do budoucnosti.

Na založení naší univerzity, jak popisují reprezentativní čtyřsvazkové Dějiny Univerzity Karlovy z roku 1995, se podílely hned tři právní akty. Papež Klement VI. vyjádřil svou dobrou vůli a souhlas se založením bulou potvrzenou 26. ledna 1347 v Avignonu, Karel IV. k bule přidal zakládací listinu 7. dubna 1348 a vše bylo později stvrzeno tzv. Eisenašským diplomem ze 14. ledna 1349. Nejpozději od poloviny 19. století se však jako den založení Univerzity Karlovy slaví 7. duben 1348. Pražská univerzita byla v době svého založení jedinou institucí svého druhu ve střední Evropě a po řadu století jedinou univerzitou v naší zemi; dodnes je ze všech českých vysokých škol nesporně nejvýznamnější. Z 55 tisíc přihlášených ke studiu přijímáme do prvního ročníku 18 tisíc nových studentů. Možná i proto je nezaměstnanost absolventů UK mizivá (pohybuje se kolem 1,5 %) a většina našich alumni se ihned po absolutoriu úspěšně dostává na perspektivní a dobře placené pozice, z nichž významně ovlivňuje chod společnosti. Přes výrazně nižší rozpočet, než jakým disponuje většina zahraničních vysokých škol v čele s těmi americkými, je naše univerzita stabilně českým želízem v ohni obou nejznámějších mezinárodních žebříčků nejprestižnějších světových univerzit, v šanghajském a v The Times. I v metodologicky propracovanějším hodnocení Leidenské univerzity je UK jedinou českou školou v seznamu nejlepších evropských univerzit.

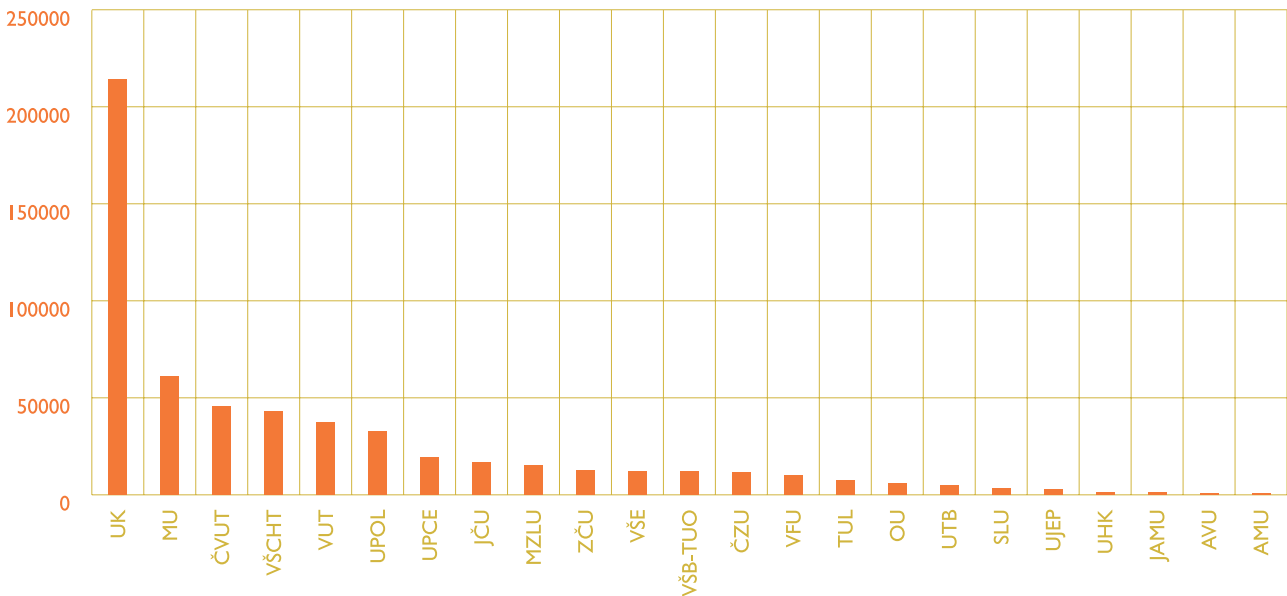
Váha UK v mezinárodním kontextu

Mezinárodní reputace UK souvisí především s její vědeckou aktivitou. Podle uznávané databáze vědeckých publikací (především přírodovědných) Web of Science v roce 2007 vyšlo z per a počítačů cca 3 900 akademických pracovníků UK více než 2 600 publikací. To je pětinašobný nárůst oproti roku 1990, aniž by se zásadně zvýšil počet pracovníků. Počtem publikací jakožto hlavního výstupu základního výzkumu sice UK zatím nedosahuje úrovně nejlepších světových institucí, ale tempo nárůstu tohoto parametru má jedno z nejrychlejších. V rámci ČR je UK v publikační činnosti těsně druhá za svým významným partnerem a dlouhodobým spolupracovníkem Akademií věd ČR, jejíž vědecká elita své znalosti, zkušenosti a nakonec i diplomy získává velmi často právě na některé ze sedmnácti fakultách UK. I v hodnocení vládní Rady pro výzkum a vývoj, které odráží nejen kvantitu, ale i kvalitu vědecké publikační aktivity, je UK zřetelně před ostatními vysokými školami (viz graf).

Vědecký výkon každé univerzity těsně souvisí zejména s doktorským stupněm vzdělávání. UK lze v rámci ČR považovat za „doktorskou“ univerzitu, což nás zásadními kroky přibližuje k metám stanoveným pro univerzitu výzkumnou, tzv. *research university*. Z cca 48 tisíc našich studentů je více než 15 % doktorandů, což představuje skoro třetinu všech doktorandů v ČR (a nárůst na UK o celou třetinu za posledních pět let). Proporcí doktorandů má z českých VŠ vyšší jen

VŠCHT. Naproti tomu ve srovnání se světem máme stále ještě co dohánět: např. 37 % studentů prestižní oxfordské univerzity jsou doktorandi. Proto se přes všechny obtíže snažíme našim mladým vědcům a postdokům podmínky zlepšovat – a ani naši nadějní doktorandi valnou většinou nereagují tak, že by pouze pasivně přijímali svá bohužel stále nízká stipendia. Jezdí na konference po celém světě, získávají zkušenosti na nejlepších vzdělávacích a výzkumných institucích a pak je přivázejí zpět do Česka, kde tento myšlenkový potenciál předávají dál. Svět členy akademické obce Univerzity Karlovy vítá vstřícně a stejně tak se my otevíráme světu a tisícům zahraničních studentů, vědců i dalších návštěvníků, kteří na naši akademickou půdu každoročně přijíždějí. Neustále totiž pracujeme na překonání izolace, do které české univerzity přivedla desetiletí komunistického režimu. Kromě mnoha mezifakultních dohod má dnes UK skoro dvě stovky aktivních meziuniverzitních dohod o vědecké spolupráci a studentské výměně s předními institucemi ve 45 zemích na všech kontinentech (kromě Antarktidy). Potvrzením úspěšně pokračující internacionalizace univerzity je i dnešních cca 1 400 cizinců studujících celý studijní program v angličtině (nárůst o 84 % oproti roku 2004!) a výsledky společných doktorských programů se světovými lídry ve svých oborech, např. japonským National Institute of Material Sciences (NIMS) či nově s americkým National Institute of Health (NIH). Potěšující je, že oficiální statistiky EU řadí

Počet vědeckých výsledků vážený jejich kvalitou podle metodiky vládní Rady pro výzkum a vývoj v roce 2007.

UK mezi desítku neaktivnějších evropských univerzit z hlediska programu akademické mobility LLP Erasmus. V počtu vyjíždějících studentů je UK pátá a v počtu vyjíždějících pedagogů druhá. Málo se ví, že v počtu pedagogů směřujících z evropských univerzit k nám je UK mezi více než tisícem participujících evropských univerzit dokonce na prvním místě (v počtu přijíždějících studentů jsme dvaadvacátí). Jsme jedinou českou univerzitou, kde se počet studentů přijíždějících v rámci Erasmu (1 429 v roce 2006) blíží počtu studentů vyjíždějících (1 633). I když studenti UK představují přibližně 15 % studentské populace ČR, studenti vyjíždějící v rámci programu Erasmus z UK tvoří prakticky 25% všech studentů vyjíždějících z ČR. Studenti přijíždějící z EU na UK představují dokonce více než 30% přijíždějících do ČR.

Odpovídající finance – podmínka pro dosažení špičky

Tváří v tvář těmto údajům, které ukazují konzistentní růst UK v klíčových parametrech a její příslušnost ke klubu lepších světových univerzit, zaráží stagnující veřejné financování. Rok 2007 je prvním rokem v polistopadové historii, kdy nejenže nevzrostl, ale dokonce poklesl příspěvek státu na vzdělávání jednoho studenta. Navíc vysychá i investiční financování veřejných VŠ. Nezbyvá než znovu

a znovu připomínat, že z hlediska střednědobé a dlouhodobé perspektivy této země má máloco tak velký význam jako přítomnost alespoň jedné univerzity v elitním světovém univerzitním společenství.

Rozpočty univerzit v první dvoustovce světových žebříčků, univerzit často mnohem menších (někdy i jen s několika tisíci studenty), se pohybují v částkách v přepočtu kolem 20 až 30 miliard korun ročně (plus dalších alespoň 10 miliard, pokud má univerzita lékařskou fakultu). Srovnání se sedmi a půl miliardami UK pak vyznívá poněkud tristně. Je přitom nutno zdůraznit, že příjmy UK nezávisí jen na „školném“ placeném státě; přibližně 30 % svých příjmů si univerzita vydělá nezávisle na státu a dalších více než 25% tvoří příjmy na vědu a výzkum, získané v nejrůznějších grantových a projektových soutěžích. V tomto smyslu nelze očekávat zázraky od často probíraného školného placeného studenty; i pro světově významné výzkumné univerzity je silné veřejné financování podstatné.

Jak dál...

Ohlédnutí za tím, co bylo, a konstatování toho, co je, nás musí inspirovat k jasné a přesvědčivé formulaci výzev blízké i vzdálenější budoucnosti. Rozhodně je třeba usilovat o další upevnění pozice UK jako přední vědecké instituce střední

Evropy. Vědecká publikační aktivita roste, ale je důležité, aby čím dál víc našich pracovišť bylo možno v komplexním celosvětovém srovnání hodnotit nejen jako srovnatelná, ale i jako nadprůměrná a unikátní. Velký důraz je třeba klást na rozvoj aplikovaného výzkumu a uplatnění vědeckých výsledků v praxi. Jak se od výzkumné univerzity očekává, prostředky na vědu by měly tvořit rostoucí část celkových finančních zdrojů.

Ve výuce bude – i vzhledem k přibývajícím možnostem vyhledávat stále více seriózních informací i na internetu – narůstat význam toho, co bylo už od dob založení univerzity podstatnou součástí vysokoškolského vzdělání: vytváření prostředí pro kreativní kladení otázek a metodologicky kvalifikované nacházení solidních odpovědí (případně i v konfliktu k vyčteným poučkám), motivace k práci na sobě a tvůrčí invenci i sebekázní. Bude nutné cíleně rozvíjet dovednosti potřebné k efektivnímu fungování v moderní společnosti – kreativitu, tvorbu konceptu, kritické myšlení a hodnocení, práci s primárními zdroji, informacemi a důkazy, analýzu, syntézu, argumentaci, komunikaci, prezentaci, organizaci, řešení konfliktů, zacházení s časem apod. To vše pokud možno ve vstřícném, kolegiálním a inspirativním prostředí.

Věcné znalosti z jednotlivých oborů se tak do jisté míry stávají extraktem pro trénink

dovedností v podstatě společných různým oborům. Navíc dnešní svět od vrcholně připravených osob očekává nejen špičkové znalosti v jedné specializaci, ale i solidní rozhled po oborech souvisejících a někdy dokonce i orientaci v těch vzdálenějších. To vše zdůrazňuje přidanou hodnotu spolupráce mezi fakultami, odbourávání bariér a společnou práci na synergickém konceptu, podle něhož je univerzita více než pouhý součet fakult.

Závěrem se vrátím na začátek dějin naší univerzity. Nejvíce fascinující myšlenkou, kterou středověk vysokým školám přinesl, je idea univerzity jako společenství lidí, kteří kombinací různých životních zkušeností společně hledají poznání.

Univerzita na této ideji založená po mnoho století vytvářela kultivovanost a vzdělanost českého národa. Osvícenské reformy se ještě snažily přeměnit univerzitu na utilitární služku konkrétního ekonomického zájmu císařské vlády, ale od druhé poloviny 20. století se celá Evropa přichyloje k modelu univerzit jako vnitřně demokratických, autonomních korporací poskytujících živnou půdu nesvázanému a nedirigovanému myšlení, vědění a kreativitě. Takové vysoké školy by si společnost měla pěstovat a chránit v zájmu svého rozvoje, jako nejlepší zdroj kvalitně připravených, vzdělaných lidí, kteří naplňují smysl a perspektivu jejich existence. Přejme naší univerzitě, její akademické

obci i společnosti, již slouží a již obohacuje, mnoho dalších desetiletí a staletí úspěšné a svobodné existence.

QUOD BONUM FELIX FAUSTUM FORTUNATUMQUE SIT

prof. RNDr. Václav Hampl, DrSc.

Autor článku je od února roku 2006 rektorem Univerzity Karlovy. Vědeckým zaměřením je fyziolog, specialista na regulaci plicní a placentární cirkulace, zejména působení hypoxie. Působil na 2. lékařské fakultě UK.

660. VÝROČÍ ZALOŽENÍ UK VÝBĚR Z AKCÍ A UDÁLOSTÍ

Přehled všech akcí spojených s oslavami naleznete na stránkách časopisu i-Forum (<http://iforum.cuni.cz>)

JARNÍ SPORTOVNÍ HRY UK

(4.–6. dubna 2008)

DNY OTEVŘENÝCH DVEŘÍ V KAROLINU

(5.–6. dubna 2008)

SHROMÁŽDĚNÍ VE VELKÉ AULE – SLAVNOSTNÍ ZASEDÁNÍ VĚDECKÉ RADY UK

(7. dubna 2008)

Na programu je m.j. udělení čestných hodností doktorátů honoris causa: Prof. Johan Albert **Ankum**, Universitet Amsterdam, Nizozemí – za celoživotní vědecké dílo v oblasti římského práva, jeho organizační aktivity v této oblasti a podporu poskytovanou mladým právními romanistům, za jeho zásluhy o obnovu vědy o římském právu na UK; Salvador **Moncada**, MD, Ph.D., University College London, Velká Británie – za celoživotní průkopnické dílo v oblasti farmakologie a fyziologie cirkulace v krevním řečišti a formování vaskulární biologie, za významný přínos k pochopení funkce endotelu a převedení objevů nových agens do léčby cévních poruch; Ing. Ivan **Chvatík**, CTS, ČR – za mimořádný přínos pro rozvoj české filozofie a jejího postavení v akademickém světě doma i v zahraničí; Prof. Teruo **Kishi**, National Institute for Materials Science, Japonsko – za mimořádné celoživotní významné dílo v oblasti materiálové fyziky a za podporu české vědy a školství v tomto oboru.

ZASEDÁNÍ RADY KONSORCIA EUROPAEUM – Asociace předních evropských univerzit

(7.–8. dubna 2008)

V Karolinu bude zasedat deset rektorů nejprestižnějších univerzit v Evropě (Oxford, Lieden, Boloňa, Paříž, Bonn, Praha, Ženeva, Madrid, Helsinky, Krakov)

HISTORIE, SOUČASNÝ STAV A PERSPEKTIVY UNIVERZIT (ÚSVIT NEBO SOUMRAK AKADEMICKÉ SAMOSPRÁVY?)

(10. dubna 2008)

VÝSTAVA WILDLIFE PHOTOGRAPHER OF THE YEAR – NEJLEPŠÍ FOTOGRAFIE PŘÍRODY

(29. dubna – 30. května 2008)

ČESKÉ ZEMĚ A VÝZKUM

Bohuslav Gaš

Jednou ze stěžejních úloh vysoké školy je vědecká a výzkumná činnost. A zatímco v dávných dobách prováděli vcelku levnou vědu bohatí lidé z nejvyšších společenských vrstev, dnes jsou výzkumné instituce otevřeny pro každého. Přesto jsou peníze stále zapotřebí, protože dnes je věda relativně dražší. Umíme však již získané finance opravdu využít?

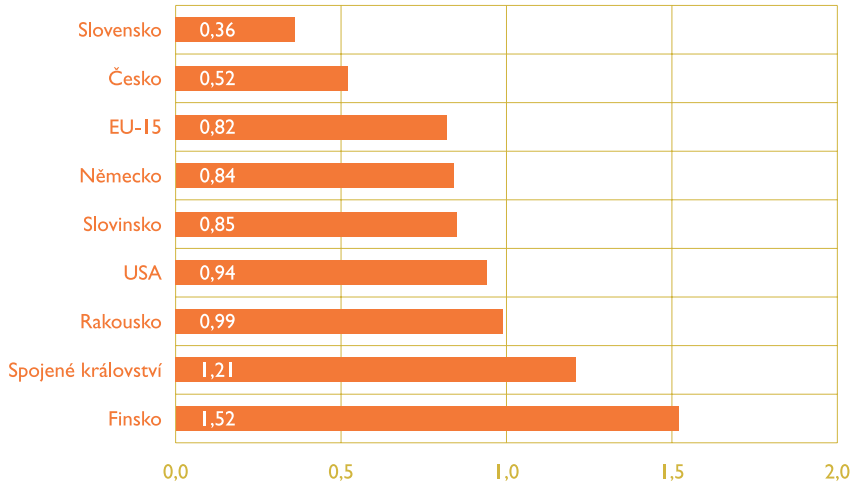
Finanční prostředky plynoucí v České republice do výzkumu a vývoje zdaleka nejsou tak vysoké jako v mnoha vyspělých zemích a jak by bylo žádoucí. V roce 2005 to bylo 1,42 % hrubého domácího produktu (HDP), zatímco průměr zemí Evropské unie včetně nových členských zemí činil 1,77 %. Ukazuje se, že cíl Lisabonské strategie – dosáhnout v zemích Evropské unie do roku 2010 celkových výdajů na vědu a výzkum ve výši 3,0 % HDP, z toho dvě třetiny ze zdrojů podnikatelských a jedna třetina ze zdrojů veřejných – zřejmě nebude splněn, což je předmětem kritiky Evropské komise.

Jsme na tom dobře? Podle WoS ne

Není však férové pouze naříkat nad nedostatkem peněz pro vědu, výzkum a vývoj, pokud se nepodíváme, jakých výsledků dosahujeme alespoň s těmi prostředky, které máme k dispozici. A není to pohled příliš povzbudivý. Hlavním výsledkem základního a do jisté míry také aplikovaného výzkumu je poznatek, který je předáván do „vlastnictví lidstva“ (samozřejmě s respektováním duševního vlastnictví a až po případné ochraně patenty) pomocí vědeckých a odborných publikací. A už s těmito publikacemi má naše země značné potíže: relativní produkce publikací, která udává počet publikací vzniklých jako výsledek výzkumu a vztažených na 1 000 obyvatel u nás, byla 0,52 v roce 2006. Obrázek 1 ukazuje, jak jsme na tom v porovnání s některými zeměmi. Data jsou získávána z databáze Web of Science, Thomson Corporation¹.

Jedna věc je ovšem práci vytvořit a publikovat podle Faradayova pravidla Publish or perish (tedy Publikuj, nebo zhyň), druhá věc je otázka, nakolik je práce závažná, aby si jí všimli ostatní členové vědecké komunity. Databáze Web of Science sleduje i tento

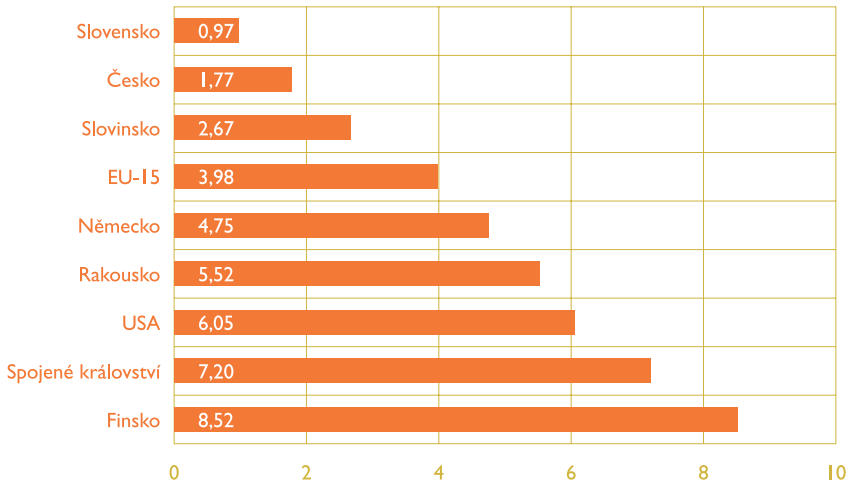
Obrázek 1. Relativní produkce publikací v roce 2006 [1].

parametr a u každé publikace je číslo, které udává, kolikrát byla daná publikace citována v pracích jiných autorů neboli kolik citací „vyprodukovala“. Pro posuzování citačního ohlasu je tedy zaveden parametr Relativní produkce citací, který udává počet citací na publikace připadající na 1 000 obyvatel. Jak vypadá tento parametr pro Českou republiku ve srovnání s ostatními zeměmi, je zřejmé z Obrázku 2¹.

Zde už se propadáme mnohem více za vyspělými zeměmi i za průměrem „starých“ členských států Evropské unie (EU-15). Z obou grafů ční vysoko Finsko, které je všeobecně dáвано za příklad evropské země s intenzivní podporou výzkumu, a také, jak je vidět, s patřičnými výsledky. Výsledek výzkumu, jenž je publikován a pak případně citován, by měl ovšem také přispívat, alespoň v aplikovaných technických

Obrázek 2. Počet citací vyprodukovaných publikacemi v roce 2006 na 1 000 obyvatel.

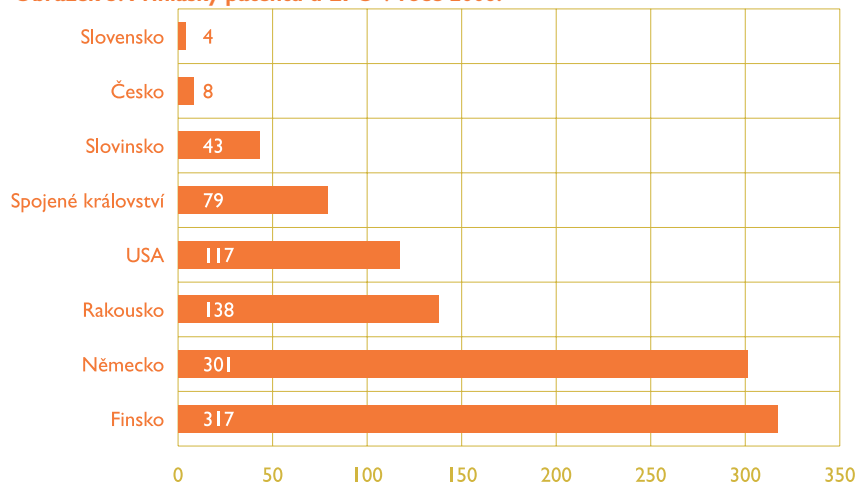

a přírodovědných oborech, ke zvýšení technologické úrovně dané země, a tím také (snad...) ke zvýšení kvality života. Vysledovat tuto vazbu je obtížnější, ale má se za to, že patenty vytvořené v dané zemi jsou měřítkem toho, jak je země schopna uvést výsledky vědy a výzkumu do praxe. Obrázek 3 ukazuje počty patentových přihlášek z jednotlivých zemí Evropského patentového úřadu (EPO)¹. Rozdíl mezi naší zemí a těmi vyspělejšími je zde obzvláště markantní. Má se za to, že je to způsobeno rozdílnou strukturou průmyslu v postkomunistických zemích, který je zaměřen spíše zpracovatelsky. Nápady na patenty a inovace pak vznikají v zemích, kde sídlí R&D oddělení firem. Dalším důvodem u nás bude zřejmě konzervativnost výzkumníků na vysokých školách a Akademii věd, kteří nejsou zvyklí o svém nápadu uvažovat z hlediska jeho komerční aplikace a rovnou jej uveřejní v časopise. A také, bohužel, na mnoha výzkumných institucích nejsou ani vybudovány organizační struktury pro vyhledávání patentovatelných nápadů, pro formulaci patentové přihlášky a v případě, že je patent přijat, pro jeho udržování. Pro naši zemi není určitě žádoucí tento stav zakonzervovat, zvláště proto, že stále disponuje obrovským potenciálem schopných a šikovných lidí.

Peníze vyhozené oknem se dveřmi nevrátí

Rada pro výzkum a vývoj (RVV) v posledních letech udělala kus práce ve snaze identifikovat instituce, které výsledky výzkumu (publikace, patenty) produkují. Už po několika letech se na jejich webových stránkách <http://www.vyzkum.cz> objevuje tzv. Hodnocení výzkumu a vývoje a jejich výsledků, kde se instituce posuzuje podle toho, kolik a jakých výsledků za peníze z veřejné podpory výzkumu vyprodukovala. Je to jakýsi „ranking“, žebříček institucí seřazených podle toho, jak účinně dokáží finanční prostředky využít. A ukazuje se, že mnoho institucí spotřebovalo spoustu

Obrázek 3. Přihlášky patentů u EPO v roce 2006.

peněz, aniž vykazalo jediný výsledek. To je samozřejmě plýtvání prostředky státu. Má-li se do budoucna zlepšit postavení naší země v porovnání alespoň s evropskými státy, je zapotřebí peníze vynakládat efektivněji. Podpora výzkumu z veřejných zdrojů, neboli z peněz daňových poplatníků, by měla reflektovat společenskou poptávku a směřovat k takovým institucím, které jsou schopny mezinárodně srovnatelné výsledky produkovat. Proto je v příslušné Metodice hodnocení institucí pomocí tzv. váhových koeficientů rozlišeno, jak je který výsledek hodnotný. Velká váha je věnována publikacím v tzv. impaktovaných publikacích, což jsou ty, které jsou sledovány v databázi Web of Science. Váha těchto výsledků je odvozena od impaktního faktoru (IF) časopisu podle vzorce $5 + (15 \cdot IF \text{ časopisu} / \text{medián IF oboru})$. IF je parametr související s tím, jak jsou publikace v daném časopise citovány v ostatních časopisech. Například článek v časopise *Science* podle uvedeného vzorce obdrží kolem 900 bodů. Je samozřejmě ctížádostí vědců publikovat své nejlepší výsledky právě v časopisech s nejvyšším impaktním faktorem. A tyto časopisy si na druhou stranu mohou vybírat, komu svůj článek uveřejní.

V poslední době patří v české kotlině tak trochu k dobrému zvyku publikace

v impaktovaných časopisech zpochybňovat. Je však fakt, že velká většina laureátů Nobelových cen z posledních let má citační ohlas svých prací na Web of Science obrovský a jejich h-index² je často přes 80. Ano, právě na nejvýznamnějších pracovištích, odkud se později rekrutují třeba oni laureáti Nobelových cen, vzniká velká část vědeckého pokroku lidstva. A je správné, že právě impaktované publikace mají v hodnocení RVV váhu odvozenou od impaktního faktoru. Rovněž udělené patenty mají velkou váhu v Hodnocení výzkumu. Patent u Českého patentového úřadu dostane 50 bodů, u EPO 500 bodů.

Postavení naší země ve výzkumu a vývoji je v porovnání s vyspělejšími evropskými zeměmi nevalné. A přitom si Evropa uvědomuje, jak zaostává za Spojenými státy nebo třeba za prudce nastupujícími ekonomikami asijských tygrů. Do budoucna se zde musí něco změnit. V tuto chvíli se RVV váhovými body při hodnocení výsledků snaží naznačit, kde máme slabá místa. Je na výzkumnících, aby to vyslyšeli. A bude i na managementech výzkumných institucí, aby své pracovníky v tomto směru stimulovaly.

prof. RNDr. Bohuslav Gaš, CSc.

Autor článku působí jako prorektor UK pro vědeckou a tvůrčí činnost. Vyučuje na Katedře fyzikální a makromolekulární chemie Přírodovědecké fakulty UK.

¹Dokument Analýza stavu výzkumu, vývoje a inovací v České republice a jejich srovnání se zahraničím v roce 2007, Rada pro výzkum a vývoj

²Gaš, Bohuslav: Impaktní faktor a faktory z něj odvozené. FORUM 2/2007. Univerzita Karlova. Praha 2007, str. 38-39

JUBILEJNÍ SLAVNOSTI LET | 1848 | A | 1948

Zdeněk Pousta

Obnovovací listina UK vydaná Edvardem Benešem k jubileu v r. 1948.

Pět století existence instituce je vždy pádným důvodem k oslavě. Vedení pražské univerzity začalo s přípravou tohoto významného jubilea s patřičným předstihem. Hodlalo je připomenout generální stavební úpravou Karolina a zakladatele vysokého učení určit výrazným monumentem. Proto se již v roce 1842 univerzita obrátila se svým požadavkem na drážďanského sochaře Ernsta Julia Hähnela a úvahy, které před dvěma roky daly podnět k debatám o možné přestavbě Karolina, začaly nyní nabývat konkrétnější podoby. Původní středověké Karolinum spolu s přikoupenými sousedními domy v Celetné ulici, se Stockhausem a Buquoyovým domem, totiž potřebám rektorátu a dvou činných

světských fakult – právnické a lékařské – již málo vyhovovalo. Návrh na přestavbu Karolina v dobovém klasicistním duchu se dochoval a my dnes můžeme jen s úlevou vzpomenout nechoty Vídně zamýšlenou stavbu financovat. K „devastaci“ Karolina včetně gotického arkýře tak naštěstí nedošlo. Už v roce 1844 bylo nabídnuto, že příspěvek vídeňské vlády k jubilejním oslavám bude sotva stačit na realizaci pomníku Karla IV., který měl být umístěn v prostoru bývalé celnice a viničního úřadu na Křižovnickém náměstí. Tato lokace byla vybrána s porozuměním pro význam zakladatele prvního vysokého učení ve střední Evropě a pro místo velkorysého budovatele sídelního města Prahy. Pomník stojí u paty jím zbudova-

ného kamenného mostu pevně spojujícího oba vltavské břehy, s výhledem na Hrad, který Karel IV. rovněž stavebně pozvedl. Ač dokonalé odlišit Hähnelova díla v norimberské Burschmidtové slévačské dílně podtrhlo neživotnost pseudogotického celku, je dnes místem čilého hemžení a zájmu zahraničních turistů s fotoaparáty, na něž shlíží Karel IV. se Zlatou bulou v ruce a snad i s jistým pobavením. Nápis pod mohutnou Karlovou postavou „Karlo Quarto. Literarum universitas / Festo saeculari quinto 1848“ je svědkem oné „jubilejní úcty“ univerzity svému zakladateli. Na veškerou slávu spojenou s odhalováním musela však univerzita v den svého zalo-

žení kvůli revoluci zapomenout. Otec vlasti byl Pražanům představen mnohem později než zamýšleného 7. dubna, a navíc v až trapné tichosti.

Revoluce, která se drala Evropou, dostihla totiž i Prahu, byť byly její projevy v našem prostředí umírněné. Češi oproti březnové Vídní a Prešpurku jednali krotce; po zkušenostech roku 1989 bychom mohli v tomto smyslu prohodit něco o sametu. Vždyť i usnesení první politické schůze v Čechách mělo formu ponížené suppliky adresované císaři. Nicméně památné shromáždění 11. března ve Svatováclavských lázních zahájilo období nadějí na požadované změny. Co vše bylo najednou proklamováno: vykoupení z roboty, zřízení nezávislých soudů, svoboda tisku a shromažďování, náboženského vyznání, rovnost češtiny a němčiny ve školách a úřadech, kam měli být dosazováni lidé češtiny znalí. Události se valily jedna za druhou a současníkům musela doba připadat stejně dynamická a revoluční jako přímým svědkům horečný tep Pražského jara v roce 1968. Karel Havlíček zahajuje vydávání Národních novin 5. dubna výmluvným odstavcem prvního článku:

„Počínáme noviny tyto v době předúležitě. Státy se boří, národy se sbírají, stejný si hledá k sobě stejného. Nikdo nemůže, leč by vševědoucností nadán byl, udati, jaký bude letos na podzim stav politický zemí evropských.“

Nedivme se proto, že se jubilejní oslavy rázem ocitly na vedlejší koleji, pozbyly na významu a očekávané vážnosti. Oficiální oslavy byly vedením univerzity odloženy na pozdější dobu, snad na podzim... Vlastně na ně již nedošlo. O jubilující univerzitě bylo i bez oficiálních slavností za účasti Vídně slyšet. Díky aktivitě studentů se ocitla ve víru revolučních petic a politických debat. Studenti se nechťeli dát zahanbit vídeňskými kolegy. Po jednáních 14. března v místnostech malířské akademie v Klementinu

FOTO NA TĚTO DVOUSTRANĚ ARCHIV UK

Vzpomínková shromáždění se konala ve Vladislavském sále na Hradě; jen na jeden den, 8. dubna 1948, se slavnosti přenesly do stále ještě rekonstruovaného Karolina.

a posléze druhý den v aule Karolina si zvolili své zástupce a schválili konečné znění petice, kterou podepsali a 16. března předložili akademickému senátu. Ten pak reagoval v čele s rektorem a profesorskými sbory všech fakult a pražské techniky souhlasně. Snad nebylo jen výsledkem studentského nátlaku, že představitelé univerzity „progresivní“ souhlas doprovodili ještě zdůrazňujícím dodatkem: „Akademický senát a spolupodepsané učitelské sbory se plně připojují

Dvě stránky z originálního programu jednoho dne oslav roku 1948.

k této petici.“

Petice byla uvedena slovy „Prosíme neponíženěji“ a vyjmenovala osm požadovaných bodů: „1. Aby žádná schopná hlava za příčinou svého náboženského vyznání od učitelských stolic na vyšších školách vyloučena nebyla; aby nikdo proto ve vzdělání a v dalším prospěchu povolání svého omezován nebyl. 2. Aby uvedena

byla úplná svoboda vyučování a učení se, a dovolení k vyučování aby nikdy nebylo jako posavad libovolně omezováno a zkracováno. 3. Aby bylo každému možné učiněno vzdělání se dokonale v obou jazycích zemských, a to ve všech předmětech vyučování vůbec. 4. Aby dovoleno bylo navštěvovati také cizí univerzity i v běhu studií. 5. Dosavadní řád zkoušek aby na ten způsob proměněn byl, aby volno bylo tak řečené povinné předměty slyšeti pořádkem a časem každému vhodným, aby způsobilost k státní službě i ku praxi závisela jediné od přísné státní zkoušky. 6. Prosíme, aby přivtělen byl ústav polytechnický k univerzitě co zvláštní všemi příslušnými právy nadaná fakulta. 7. Aby stát pečoval o fyzické vychování zařízením tělocvičných ústavů a plováren a ustanovením platu pro potřebné k tomu učitele. 8. Aby dovoleno bylo studentstvu spojovati se v jednoty a k tomu cíli, aby za základ položeny byly stanovy o jednotách nejnověji na univerzitě mnichovské vydané.“

Studenti se tak připojili k občanstvu, které se vesměs reformou dožadovalo. Uprostřed březnových dnů utvořili studentskou legii se čtyřmi

kohortami – tří světských fakult a jednu tvořili posluchači techniky. Intenzivně prožívali čas plný změn a revolučního kvasu, na výroční den založení univerzity však nezapomněli. Večer se sešli na dvoře Karolina, svíce a pochodně v oknech, z ozdobených pavlačí sledovali vše rektor a profesori. Jim a senátu provolávali studenti slávu. „Některým volali slávu z lásky a úcty, druhým ze zdvořilosti, jiným ze zvyku, a opět jiným z nevyzpytatelných příčin,“ referovaly Havlíčkovy Národní noviny. „Gaudeamus igitur... vivat academia, vivant professores“ znělo mohutně dvorem Karolina. Ještě než se průvod s pochodněmi a znaky krajů vydal Prahou, aby se v půli Karlova kamenného mostu obrátil zpět do Karolina, stačil po českém projevu posluchače právnické fakulty

Josefa Jirečka a německé řeči Uffa Horna vzplát na dvoře oheň a za zvuků smutečního pochodu sežehl symboly starého absolutistického režimu: cylindr, cop a špičatý límec, jež nosili vrchnostensští úředníci. „Slavnost se skončila bez pití, ale rozsáhlou žízni,“ píší v závěru svého referátu Národní noviny 8. dubna 1948. „Voláním a křikem ztratili ten co měli hlas [sic]. „Kde se pivo vaří!“ zaznělo na rozchodu a každý dokončil slavnost podle své chuti.“

Jako by osud nedopřával univerzitě klidu při oslavách stoletých výročí. Ani jubileum po sto letech nepostrádalo napětí a výjimečnosti. Přestože také 600. jubileum svého založení vedení univerzity připravovalo zavčas, od poloviny 30. let, a vše slibovalo probíhat klidně, byly to politické okolnosti zásadních rozměrů, jež organizátorům přichystaly nebyvalé komplikace. Nejprve to byla expanze fašistického Německa, jež vedla k rozbití Československé republiky, následné okupaci zbytku země a uzavření českých vysokých škol Němci 17. listopadu 1939. Němci také v posledních dnech války a okupace země zcizili z univerzitního archivu značné množství závažných písemných dokumentů, které se zakládací bulou Karla IV., svolovací listinou papeže Klimenta VI. z 26. ledna 1347, rektorským žezlem a žezly teologické, filozofické, právnické a lékařské fakulty odvezli z Prahy neznámo kam. Tato loupež národního bohatství a zlovolný útok německé moci proti české inteligenci uzavřením českých vysokých škol ještě umocnily tradiční vážnost a úctu, již se Karlova univerzita ve společnosti těšila.

V závěrečné části příprav pak to byly dramatické události vrcholící politickou krizí, která organizátorům přivodila řadu nečekaných problémů. Od podzimu 1947 byli totiž českoslovenští komunisté definitivně rozhodnutí uskutečnit řadu akcí, které by jim zaručily uchopení politické moci v zemi. Jednali na pokyn Moskvy a v intencích zářijového zasedání Informačního byra devíti komunistických a dělnických stran. Nucené odmítnutí Marshallova plánu pomoci československou vládou v červenci 1947 bylo přelomem ve vývoji

Rektor prof. Bydžovský a prof. Vojtíšek pokládají 5. dubna 1948 pamětní věnec k pomníku Karla IV.

poválečného Československa a potvrzením velmocemi vymezených sfér vlivu poválečného světa.

Komunisté ztratili z původního slibného postavení i mezi vysokoškoláky. To byl také důvod, proč v prosinci razantním způsobem zaútočil ministr informací a přední funkcionář KSČ Václav Kopecký proti zvolení prof. JUDr. Karla Engliša rektorem Karlovy univerzity pro akademický rok 1947/48. Současně z politického hlediska ostře kritizoval vysoké školy a samotné vysokoškoláky. Ministr financí několika předválečných vlád, bývalý poslanec národní demokracie, guvernér

Národní banky československé v letech První republiky a významný národohospodář Karel Engliš byl pro komunisty přímo prototypem nebezpečného kapitalistického protivníka. Univerzita bránila svého rektora a akademické svobody. Proti Kopeckého útoku se postavily ostatní vysoké školy, protestovaly studentské vysokoškolské spolky. Politická krize v zemi vrcholila 20. února demisí ministrů národněsocialistické, lidové a slovenské demokratické strany. Komunisté byli připraveni a útok proti parlamentní demokracii dovedli ke svému cíli.

V převratných únorových dnech na rektorskou funkci prof. Engliš rezignoval, někteří členové subkomisí pracujících pro zdar oslav byli na základě nařízení akčních výborů Národní fronty z těchto komisí odvoláni. Na základě rozhodnutí akčních výborů opouštěli fakulty po 25. únoru nejen pedagogové, ale také někteří zaměstnanci a studentští funkcionáři zapojení do jubilejních oslav. Doba byla velice napjatá a jubilejní oslavy přede dveřmi. Nebylo možno otálet. Programová a organizační komise pracovala i během vrcholící krize, stejně jako aparát rektorátu. Prorektor Bydžovský marně intervenoval u ministra školství Zdeňka Nejedlého. Englišovu zástupci prorektorovi Bydžovskému připadla v tomto dramatu těžká a zodpovědná role. Vzhledem k významu jubilejních oslav žádal, aby se konala rektorská volba a aby nestál v čele univerzity jen na základě akademické funkce a dosavadní praxe platných ustanovení o organizaci úřadů akademických z roku 1873. Akademický senát vyjádřil s tímto požadavkem souhlas a současně dosavadnímu prorektorovi vyjádřil plnou důvěru. Matematik Bohumil Bydžovský byl 19. března zvolen rektorem. Vědec mluvící anglicky, francouzsky, italsky a německy byl i svou impozantní postavou a mezinárodním rozhledem příkladným reprezentantem univerzity v čase jejího slavného jubilea.

Leč vraťme se k samým počátkům příprav. Také 600. výročí založení bylo spojováno s představou důkladné obnovy nejstarší univerzitní budovy. Když se v roce 1934 konečně naplnilo ustanovení tzv. Lex Mareš, zákona z 19. února 1920, jenž přiznával univerzitě výlučné vlastnictví Karolina, akademický senát jeho rekonstrukci schválil a současně rozhodl, aby stavební práce byly ukončeny v dubnu 1948. Rektor Karel Domin vyhlásil 1. dubna 1934 Národní sbírku na obnovu Karolina, nad níž převzala patronát rada hl. města Prahy. Velmi iniciativní ve sbírce byli od počátku studenti. Ve snaze informovat veřejnost a získat i určitou finanční hotovost objevila se v prodeji kniha autorů Domina, Gutha, Stefana a Vojtíška

Pražské studentstvo v polovině 19. století.

Karolinum – statek národní. Tento čin neměl být ojedinělý! Tak svědčí první bod usnesení akademického senátu z 15. listopadu 1935, který „vítá předložený podnět prof. Vojtíška, Odložilíka a Prokeše, soukr. doc. Kazbundy a prof. fakulty evangelické Bartoše, kteří se sdružili k vypsání dějin Univerzity Karlovy za příčinou oslavy blížícího se 600. výročí jejího založení“. Také v roce 1934 byla z předních odborníků (profesorů Karla Domina, Vojtěcha Birnbauma, Josefa Cibulky, Gustava Friedricha, Václava Vojtíška, historika a organizátora památkové péče Zdeňka Wirtha a docenta dějin architektury na

ČVUT Oldřicha Stefana) utvořena Komise pro obnovu Karolina. Komise zabezpečila provedení stavebně-historického výzkumu Karolina. Kromě toho, že byl prokázán neobyčejně závadný stav základů historické budovy, části zdiva, charakterné pilíře a klenby v přízemí, výzkum odhalil i řadu zajímavých středověkých prvků, ukrytých pod nánosy pozdějších stavebních úprav. Práce postupovaly pozvolna, jednak z finančních důvodů, jednak Karolinum stále užívala Německá univerzita. Právnická fakulta UK zdejší prostory díky novostavbě u Čechova mostu uvolnila a s rektorátem se v roce

1934 přestěhovala. Po uzavření českých vysokých škol byla nařízením vůdce a říšského kancléře z 2. srpna 1939 Německá univerzita přejmenována (Deutsche Karls-Universität) a zahrnuta do svazku říšských univerzit. Záměr historickou budovu nyní první „německé“ univerzity náležitě stavebně vyšperkovat v duchu umění Třetí říše se díky válečnému hospodářství koncem války naštěstí nezdařil. Až po skončení války mohly být obnoveny stavební práce. Postupovalo se dle nového projektu prof. Akademie výtvarných umění arch. Jaroslava Fragnera a náklady nesl plně stát.

Přes všechny těžkosti byly oslavy velmi dobře připraveny. Drobné peněžní obnosy ku zduaru oslav posílají univerzitě i jednotlivci (rektor dopisem dárcům děkuje, ať je to padesát či dvě stě nebo tisíc korun). Spolek paní a dívek v Mladé Boleslavi posílá 17. února výtěžek z plesu 20 000 Kčs, zaměstnanci II. kliniky chorob zubních, ústních a čelistních posílají 9 000 Kčs, z oční kliniky 7 000 Kčs, peníze posílá neurologická klinika, zaměstnanci lékařské fakulty a řada dalších dárců. Generální ředitel Spojených farmaceutických závodů ing. Jan Šetlík předal 27. prosince rektoru Englišovi šek na 250 000 Kčs, peněžní částky posílají národní výbory, ministerstvo pošt věnuje 500 000 Kčs z výtěžku „nálepního archu Oslavy 28. října 1945“, peněžní dar posílají i z Československého rozhlasu. V průběhu oslav přichází na rektorát do budovy právnické fakulty celá řada pozdravných dopisů. Od velitele Vojenské akademie v Hranicích nebo z Všeobecné veřejné nemocnice v Ústí nad Labem, abych uvedl alespoň některé. Zástupce ministerstva pošt 6. dubna přinesl 300 alb se čtyřmi sériemi známek „Šestisté výročí založení univerzity Karlovy“ a předseda s jednatelem Národní společnosti čs. pěstitelů a milovníků jirín chtějí znát od vedení univerzity jména, která ponese na počest šestistého výročí nové vyšlechtěné „čs. novinky jirín do světa... a v květech jirín i kus dějin našeho nejvyššího českého učení“. Vedení univerzity a personálně málo vybavený aparát rektorátu zaslouží náš obdiv a uznání. Vždyť nic nebylo

v době válkou zničeného hospodářství jednoduché. Opatřit sukno na značný počet talárů akademických funkcionářů bylo pomalu tak složité jako získat drahé kovy na medaile a čestné odznaky. Národní banka vyšla vstříc a uvolnila 100 kg stříbra na ražbu jubilejní zlaté, stříbrné a bronzové medaile, na líci s portrétem Karla IV., na rubu s gotickým arkýřem Karolína. Rovněž zlato (20 gr) pro odznak Doctor universitatis Carolinae Pragensis, určený pro prezidenta republiky Edvarda Beneše, bylo uvolněno. Kromě odznaků doktorů univerzity (ve stříbře či v bronzu) mincovna v Kremnici vyhotovila bronzový odznak určený pro studenty. Prof. Otakar Španiel, rektor AVU, mohl odjet do Kremnice a v mincovně dohlédnout na realizaci svého návrhu. Také ministerstvo vnitřního obchodu dalo příkaz, aby „Národní správa firmy Emanuel Franke, tov. na vlněné a módní látky a černé příze v České Třebové“ poskytla UK 1 000 m vlněné látky, 140 cm šíře, v barvě temnočerné na zhotovení talárů. Ministerstvo financí vydalo u příležitosti jubilea milion stříbrných stokorun s motivem univerzitní pečeti a Československá pošta vydala sérii 10 200 000 příležitostných známek. Kromě finančních darů zmiňovaných výše třeba připomenout velkorysý dar České banky Union – vzácný iluminovaný středověký rukopis *Graduál mistra Václava*. Masarykova univerzita věnovala zlatou medaili s reliéfním portrétem prezidenta T. G. Masaryka a ČVUT věnovalo zlatý rektorský řetěz – symbol důstojenství nejvyššího akademického hodnostáře.

Program jubilejních oslav byl velkolepý. V neděli 4. dubna byly zahájeny koncertem v Domě umělců, 5. dubna ráno v 7 hodin jubileum symbolicky uctili studenti dobrovolnou brigádou na Strahově a ve Stromovce, v 9 hodin se konaly jednotlivé bohoslužby všech církví v pražských kostelích a Staronové synagoze. Představitelé univerzity položili v dopoledních hodinách věnce u pomníku Karla IV. na Křižovnickém náměstí, u Husova pomníku na Staroměstském náměstí a kovový věnec ke Karlovi sarkofágu v královské hrobce chrámu sv. Víta. Odtud

pak odešla delegace UK do Vladislavského sálu, kde probíhala hlavní vzpomínková shromáždění. Pouze 8. dubna byly přerušeny stavební práce v Karolinu, aby univerzita mohla promovat ve Velké aule významné zahraniční vědce čestnými doktory. Někteří však na protest proti politickým změnám do Prahy nepřijeli a jiní tuto poctu z politických důvodů odmítli. Po 45 letech byly deponované diplomy v univerzitním archivu předány diplomatickým zástupcům příslušných zemí na slavnostním zasedání akademické obce v Karolinu 7. dubna 1993.

Dne 7. dubna 1948 se zasedání ve Vladislavském sále účastnil prezident Beneš. Jeho přítomnost byla o to významnější, že po 25. únoru odejel do Sezimova Ústí a do Prahy přijel pouze na pohřeb Jana Masaryka, a nyní podruhé, aby pronesl zásadní projev s akcentem na nutnost svobody víry, vědy, myšlení a vyznání. Předal rektoru Bydžovskému slavnostně obnovovanou zakládací listinu nejstarší naší univerzity.

Dne 9. dubna uctila univerzita památku prvního prezidenta, bývalého člena profesorského sboru T. G. Masaryka, položením věnce na jeho hrob a také v Ruzyňských kasárnách, kde Němci 17. listopadu 1939 popravili devět studentských funkcionářů. Oslavy zakončil 10. dubna – jak jinak – velký karnevalový studentský průvod Prahou v historických kostýmech, který končil na dvoře Ungeltu divadelním představením posluchačů konzervatoře. Od chvíle, kdy přijel mezi studentskou chasou Karel IV. na motorce, rozpustilost a veselí neznala mezí. Za nevrácený divadelní kostým se opakovaně a marně ještě v červnu dožadovala správa Velké opery (dnes Státní opera Praha) vrácení či alespoň finanční úhrady 1 000 Kčs.

PhDr. Zdeněk Pousta

Autor článku je vědeckým pracovníkem Archivu Univerzity Karlovy. Je spoluautorem a editorem řady knih, např. čtyřdílných *Dějin Univerzity Karlovy* nebo aktuální publikace *Rozchod 1948: rozhovory s českými poúnorovými exulanty*.

OD KRAKOVSKÝCH VÝSTAV K JUBILEÍM STŘEDOEVRŮPSKÝCH UNIVERZIT (2005–2009)

Marek Ďurčanský

REPRO: Z KATALOGU KOLEGIA UNIVERSYTECKIE ŚREDNIOWCZNEJ EUROPY

Znak krakovské univerzity se zkříženými žezly označuje zdi budov patřících akademii.

Letošní rok s osmičkou v letopočtu přináší „malé výročí“ Univerzity Karlovy, na něž v příštím roce doslova plynule naváže kulaté jubileum vydání Dekretu kutnohorského. Pravděpodobně nejzávažnější součástí oslav bude mezinárodní konference *Univerzity, zeměpání a zemské církve: Dekret kutnohorský (1409) v kontextu doby od založení Univerzity Karlovy (1348) do augšpurského náboženského míru (1555)*, plánovaná v termínu 22.–24. ledna 2009 (podrobné informace lze nalézt na stránkách <http://www.udauk.cuni.cz/ARCHIV-11.html>). V době konání konference by měla být realizována také modifikovaná podoba jedné z výstav, jež v posledních letech uspořádalo muzeum Jagellonské univerzity. Proto snad nebude bez užítka podívat se trochu blíže na dvě krakovské výstavy, úzce související s tamní alma mater.

Krakovský akademický mecenát od počátků do současnosti

První z výstav proběhla na počátku roku 2005 a věnovala se stejnému tématu jako toto číslo časopisu FORUM. Zatímco na její hlavní a poněkud tajnosnubný název –

Vděčnost má dlouhou paměť – by asi skeptik těžko přísahal, podtitul *Mecenáši krakovské univerzity a role jejich darů v dějinách školy* už vyjadřuje obsah zcela lapidárně. Výstavu uspořádal univerzitní archiv ve výstavním sále Jagellonské knihovny (ano, krakovská univerzita disponuje obrovskou, moderně vybavenou univerzitní knihovnou, která byla její součástí i v minulosti) a bohužel k ní nebyl vydán katalog. Ten může zájemcům o téma akademického kulturního mecenátu bohatě vynahradit stejnojmenná monografie z pera ředitele univerzitního archivu Krzysztofa Stopky, vzniklá v souvislosti s výstavou. Lze dodat, že časové rozpětí publikace pokrývá celou dobu existence Jagellonské univerzity od jejího založení v roce 1364 až na práh 21. století a také svým ikonografickým vybavením katalog do značné míry nahrazuje.

Asi nebude považováno za nikterak překvapivé, že zcela zásadní roli coby mecenáši hráli v dějinách Jagellonské univerzity panovníci a jejich manželky. Ač byla založena ještě na sklonku vlády Piastovce Kazimíra Velkého, zašla brzy na úbytě a její obnovení i opravdový rozkvět je spojen se jménem prvního představitele další dynastie, Vladislava z litevského rodu Jagellonců – a ovšem jeho první ženy, Hedviky z Anjou, roku 1397 prohlášené za svatou. Na dvoře této královny se pohybovala řada středověkých intelektuálů, mezi nimiž bylo možné nalézt také českého učence Jeronýma. Pro polské a litevské studenty Hedvika roku 1397 dokonce fundovala i samostatnou kolej v Praze. Jakkoli byly projevy štědrosti ze strany polských panovnických párů pro krakovské vysoké učení co do prestiže nej přednější, následovány počiny mecenášů z řad vysoké šlechty, co do objemu byly ve staropolském období naprosto dominující dary ze strany duchovních. Mezi ně je třeba ve středověku samozřejmě počítat také samotné profesory univerzity. Zanedbatelný nebyl ani počet mecenášů z řad měšťanů,

Pečeť Vladislava Jagellonského na zakládací listině univerzity z 26. července 1400.

jimž univerzitní vzdělání obvykle přineslo zvýšení společenské prestiže a nezřídka i výhody materiálního rázu. Z hlediska dějin vztahů pražského a krakovského studia generale je závažné, že první představitel měšťanského mecenátu na tomto poli, krakovský měšťan Jan, syn Stobnerův († 1405), získal svůj bakalářský titul v Praze. Jednotlivé společenské vrstvy, z nichž mecenáši pocházeli, favorizovaly různé fakulty: panovník a vysocí církevní hodnostáři teologii a filozofii, nižší klérus právo a filozofii a měšťané

REPRO: Z KATALOGU KOLEGIA UNIVERSYTECKIE ŚREDNIOWCZNEJ EUROPY

Zakládací listina krakovské univerzity na ručním papíře zobrazuje tři nejdůležitější činy Vladislava Jagellonského a královny Hedviky: obnovení univerzity, pokřtění Litvy a vítězství u Grunwaldu.

filozofii. Všeobecná podpora filozofické fakulty je jistě dána tím, že její předchozí absolvování bylo nutným předstupněm pro studium na dalších fakultách. Vděčnost dobrodincům měla od počátků i svou praktickou formu – jejich jména byla zapsána do úředních knih a akademická obec na ně pamatovala v modlitbách stejně jako na své zemřelé členy. Co do účelu

mohly být okolnosti daru ve prospěch univerzity formulovány zcela obecně, většinou ale přece jen směřovaly ke konkrétnímu cíli (zajištění místa pro určitý počet studentů v konkrétní koleji, vytvoření nového profesorského místa, zlepšení vybavení katedry knihami nebo předměty pro výuku či naplnění žaludků vyučujících i studujících). Také geografie krakovského akademického mecenátu prošla v průběhu staletí vývojem. Zatímco do konce 18. století pocházel největší počet dárců z blízkých oblastí, po rozdělení samostatného polsko-litevského státu do tří záborů začaly postupně přicházet dary doslova z celého světa. Zánik slavné akademie ve Vilně roku 1817 i rusifikace a dlouholeté uzavření varšavské univerzity posílily celonárodní význam nejstaršího polského vysokého učení, byť ani tady nebyla polština do roku 1870 coby vyučovací jazyk povolena. Fundace či dary ve prospěch krakovské univerzity, jež v roce 1817 přijala přídomek upomínající na provázanost jejich počátků s obdobím vzniku polsko-litevského soustátí a s osobností jeho prvního panovníka, se staly projevem vroucího patriotismu Poláků ve všech třech zábořích i v exilu. Mezi mecenáši jich bylo mnoho zemanského původu a lze mezi nimi nalézt přední jména polské vědy a kultury, jako byl spisovatel Józef Ignacy Kraszewski nebo v Chile působící přírodovědec Ignacy Domeyko. *Tabula donatorum 1945–2004*, tedy soupis darů univerzitě z těchto let, svědčí o tom, že akademický mecenát nezahynul ani v době, která soukromému vlastnictví právě nepřála. Dokládá také, že i v nejnovějších dějinách představovali významnou část dárců absolventi a vyučující univerzity a jejich blízcí.

Středověké univerzitní koleje – Krakov, Praha, Oxford, Boloña

Druhá výstava, o níž bych se rád zmínil, proběhla nedávno, na sklonku loňského

roku. Pod názvem *Univerzitní koleje středověké Evropy* ji uspořádalo Muzeum Jagellonské univerzity ve svém sídle na ulici svatě Anny. Sama budova Collegium Maius (tedy Větší koleje, vedle ní existovalo ještě Collegium Minus) tak mohla být chápána jako největší exponát – krakovské univerzitní muzeum je umístěno v nejstarší koleji celého Polska, sloužící vysokému učení nepřetržitě od dob jagellonské fundace na přelomu 14. a 15. století. Na výstavě samotné bylo Collegium Maius přítomno také v podobě detailního modelu, zachycujícího na základě nejstarších vyobrazení i stavebně-historických a archeologických výzkumů jeho středověkou podobu. Vedle krakovské Větší koleje mohli návštěvníci obdivovat ještě tři další modely středověkých kolejí: pražského Karolina, oxfordské New College a boloňského Collegium Sancti Clementi, zvaného také Collegio di Spagna či Collegio Albronziano.

Univerzita Karlova byla po Jagellonské univerzitě na výstavě co do exponátů nejhodněji zastoupeným vysokým učení. Kromě zmíněných modelů bylo možné zhlédnout faksimile i originály relevantních písemností obou institucí (listiny, statuta), nejstarších vyobrazení a předmětů bezprostředně souvisejících s univerzitní správou a jejími oficiálními stránkami, od pečeti po insignie – včetně typických rektorských žezel s korunkou, zdobících znak Jagellonské univerzity. Největší část výstavy byla ale věnována každodennosti středověkého studenta a mistra, ať už se jednalo o předměty používané při výuce, ve volném čase nebo pro osobní hygienu, oděv, nábytek či nádobí všeho druhu. Kurátorka výstavy Maria Natalia Gajek tu mohla sáhnout do bohatých sbírek Muzea Jagellonské univerzity, jež byly doplněny o exponáty z řady městských muzeí, v první řadě Archeologicko-historického muzea v Elblągu (hudební nástroje, společenské hry, keramika, ale např. také voskové tabulky nebo záchodové prkénko).

Vernisáž výstavy, která proběhla 1. října 2007, doprovázela jedna ne zcela obvyklá událost – adaptace *Příběhů poctivých i nepoctivých žáků krakovských*, vycházející

Model krakovského Collegia Maius

Stříbrné a pak pozlacené žezlo, insignie krakovské univerzity z raného 15. století.

z původních středověkých textů. Divadelní představení, v němž účinkovali studenti krakovské Akademie múzických umění a Vyšší divadelní školy, se konalo na nádvoří Větší koleje za soumraku jednoho z nejhezčích dní loňského babího léta. Snad

se alespoň část působivé atmosféry podařilo přenést také do filmového záznamu, jenž byl na místě pořízen.

Trvalým výsledkem výstavy je objemný polsko-anglický katalog s více než stostránkovou textovou částí, zahrnující vedle úvodního textu o původních významech slova „collegium“ také stati o místě kolejí ve středověkém univerzitním systému, o čtyřech konkrétně zmíněných kolejích a přípravě jejich modelů, o systému výuky, vědecké práci a v neposlední řadě o každodenním životě na středověkých univerzitách. Blíže informace o Muzeu Jagellonské univerzity lze nalézt na internetové adrese <http://www3.uj.edu.pl/Muzeum/>.

Právě výstava k dějinám středověkých univerzitních kolejí by v modifikované podobě a s větším důrazem na historii naší almae matris měla doprovodit oslavy jubilea Dekretu kutnohorského.

Dodejme ještě, že v roce 2009 oslaví své kulaté výročí také další ze střeoevropských univerzit. Vysoké učení v Lipsku přitom vzniklo v přímém důsledku vydání Dekretu kutnohorského a odchodu části studentů a mistrů z Prahy. Také v tomto případě je možné odkázat na webové stránky s programem oslav a řadou souvisejících informací: <http://www.uni-leipzig.de/2009/>.

Mgr. Marek Ďurčanský, PhD.

Autor článku je vedoucím Archivu UK. Zabývá se kulturními dějinami raného novověku a problematikou česko-polských vědeckých kontaktů.

ZNÁT PŘÍČINU VĚCÍ

Jan Zápal

London School of Economics and Political Science (LSE) leží v samém srdci Londýna, napůl cesty mezi katedrálou Sv. Pavla a Trafalgarem. Náhodný kolemjdoucí si vlastně ani nemusí všimnout, že prochází kampusem jedné z nejvýznamnějších britských a možná i světových univerzit. Tak dobře je LSE integrována do normální městské zástavby.

Ani rok založení nenapovídá o něčem výjimečném, protože datem 1895 se LSE nemůže měřit se svými o něco slavnějšími britskými sestrami, Oxfordem a University of Cambridge, a koneckonců ani s Univerzitou Karlovou. Jméno jednoho ze zakladatelů, dramatika a romanopisce George Bernarda Shawa, ale už o něčem vypovídá.

Důvod, proč je LSE ve světě známá, a vlastně i důvod, proč je neznámá, je prostý. LSE je univerzitou zaměřenou výlučně na sociální vědy. Nenajdete zde laboratoře pro výzkum v přírodních vědách, nepotkáte zde autora poslední knihy o kvantové fyzice ani profesory vlastníci patenty, díky kterým fungují moderní technologické zázraky. Na druhou stranu zde najdete jedno z největších evropských ekonomických výzkumných center, laboratoře, v kterých se provádějí socio-

Umění na kampusu

Hlavní budova LSE

logické a ekonomické experimenty, a potkáte autory řady publikací sahajících od sociálních, politických a ekonomických témat až třeba k genderovým problémům. LSE se objevuje pravidelně mezi první desítkou světových univerzit, pakliže hodnocení nezvýhodňuje školy vyučující široké spektrum oborů včetně přírodních věd. V neposlední řadě o důležitosti LSE svědčí fakt, že když napíšete do Googlu „LSE“, první odkaz je LSE – London School of Economics a až druhý LSE – London Stock Exchange.

LSE stojí na své historii a snaží se dívat do budoucnosti. Historie na vás dýchne po vstupu do „staré“ budovy, kde je vyrovnána řada portrétů laureátů Nobelových cen, kteří na LSE působili. Mezi slavných třináct patří například i Friedrich von Hayek nebo loňský nobelista Leonid Hurwicz. Následuje řádka absolventů LSE, kteří působili jako premiéři nebo ministři. Mezi mocných dvacet devět patří například i John F. Kennedy.

Univerzita se ale spíše snaží pracovat na

své budoucnosti. Její motto „Rerum cognoscere causas“, které dalo název tomuto článku, nabádá k poznávání a pátrání po příčině věcí. Po pravdě řečeno, většina studentů hloubá spíše nad tím, jak zvládnout nával povinností, které musejí pro úspěšné dokončení studia splnit, a bádá nad tím, jak absolvovat závěrečné zkoušky. Jejich motivace je ale silná, protože v Británii je průměrný celoživotní příjem člověka s univerzitním titulem dvojnásobný než člověka bez něj.

Známa i neznámá LSE

V rámci dvacitky oddělení LSE studuje přibližně 8 000 studentů s rovným podílem *undergraduates* (bakalářské obory) a *postgraduates* (magisterské obory). Jedna z věcí, kterých si zde člověk ovšem moc neužije, je britský přízvuk. Mezi bakaláři je přibližně polovina „domácích“ a toto číslo klesá k dvaceti procentům mezi magistry. A mezi studenty doktorského studia, ke kterým se řadím i já, je toto procento zcela mizivé.

K pořádné univerzitě patří samozřejmě i pořádná knihovna. Ta na LSE se ovšem nemusí za nic stydět. Se svými čtyřmi podlažními, padesáti kilometry regálů, 1 700 studijních míst, pěti sty počítači a čtyřmi miliony knih (Národní knihovna v Praze má milionů šest) je vskutku impozantní. Pro řadu studentů je víceméně druhým domovem a letošní rozhodnutí LSE zavírat knihovnu o půlnoci oproti původnímu non-stop provozu vyvolalo řadu studentských protestů.

Knihami samotnými to ovšem nekončí a knihovna zprostředkovává elektronický přístup k více než dvaceti tisíc odborných žurnálů a řadě knihovnic a statistických databází. Možnosti se v tomto směru zdají víceméně neomezené, a to především pro „research“ studenty, kde jsou hlavním omezujícím faktorem vlastní schopnosti. Co je ovšem z mého doktorandského pohledu na LSE nejvíce fascinující, je Department of Economics, na kterém studuji. S více než padesátkou stálých vyučujících, mezi kterými je řada světově uznávaných odborníků, je silně výzkumně zaměřen. Většina pedagogů je výzkumně aktivní a publikující s řadou kontaktů v mezinárodní akademické komunitě. Je jen málo oblastí ekonomie, v kterých by někdo z nich nebyl expertem.

Pro doktorandy to znamená hned několik velmi důležitých věcí. Ať je téma, na kterém pracují jakékoliv, vždy se najde někdo, kdo je ochoten poradit a kdo má přehled o tom, kde se v současnosti výzkum v daném oboru nalézá. V rámci pravidelných seminářů, na kterých doktorandi prezentují svou práci, získávají cenné podněty a připomínky. A přestože většina prezentujících je po takovém zážitku podstatně blíže sebevražedným myšlenkám, z dlouhodobého hlediska se jedná o nedocenitelnou zkušenost. Pohyb po departmentu je víceméně jedna velká intelektuální výzva.

Jak do země zaslíbené

Cesta na LSE není nebyla lehká. Tedy dnes ano. Autobusem číslo 76 kolem Gray's Inn Road (čtenáři Dickense vědí) přímo před školu. Z Prahy to bylo ovšem poněkud složitější. Po absolvování magistra na IES FSV UK jsem si podal přihlášku na magis-

terský program na několik britských univerzit, protože cesta přímo do doktorandského studia je víceméně nemožná. Po značné dávce administrativy, několika testech (jazykový TOEFL a všeobecný GRE) a dílem náhody i štěstí jsem stál před rozhodnutím mezi University of Cambridge a LSE, a to včetně příslibu stipendia. Zpětně si myslím, že nemít velmi štědré Chevening scholarship od britské ambasády a British Council v Praze, psal by tento článek někdo jiný.

Na první rok z těch tří, co již v Londýně jsem, vzpomínám rád, a to i přes řadu kulturních šoků, které člověku připomenou, jak rozdílné dvě země mohou být. Víceméně všechno bylo jiné, a hlavně nové. Počínaje velikostí školy (přechod z „rodinného“ IES byl relativně velkým šokem), přes objev neuvěřitelných možností, které LSE nabízí, až po nesčetné množství malých kulturních odlišností, které se prostě nedají popsat. A na ulici se dívám na špatnou stranu dodnes, i v Čechách.

Postup do doktorandského studia byl podmíněn relativně vysokými požadavky na prospěch, a tak jsem se zkoušek docela bál. Hodnocení toho, jak člověk celý rok pracoval, je založeno na jeho výkonu u tříhodinové písemné zkoušky. Nakonec ale vše dobře dopadlo, a tak jsem zůstal i druhý a pak i třetí rok.

Druhý rok byl, stejně tak jako většina doktorandských programů na světových univerzitách, zaměřen na tři klíčové předměty. Zpětně považuji tento rok za nejtěžší vůbec ve své studentské kariéře. Pravidelné týdenní domácí úkoly ze třech předmětů, kdy jeden zabere dva a více dnů, byly opravdu náročné. A to nemluvíme o odborném článku, který jsme na konci roku odevzdávali. Přípravu a schopnosti, které jsem takto získal, dnes ovšem považuji za nedocenitelné.

Na co jsem se ale celou dobu těšil, byla současná fáze studia, kdy už mám předložit „jen“ disertační práci. Prakticky to znamená, že jedinou mojí povinností je výzkumná činnost. Nezapírám, někdy jde o únavnou a nezábavnou práci, člověk ztrácí a zase získává elán, ale celkově jde o velmi zajímavý a obohacující proces. Většine mých kolegů odevzdání disertace

FOTO NA TĚTO DVOUSTRANĚ: JAN ZÁPÁL

Knihovna

trvá mezi třemi až čtyřmi roky, takže se ještě mám na co těšit.

Postup do dalšího stupně studia má i pozitiva, třeba finanční užitek. V Británii většina studentů doktorandských ekonomických programů nedostává stipendium, ale skládá svůj příjem z několika zdrojů. Základním zdrojem příjmu je vedení bakalářských seminářů, které je zároveň příjemným, i když náročným rozptýlením. Řada doktorandů také funguje jako placení výzkumní asistenti, což má zase výhodu v tom, že člověk získá řadu zkušeností. Mně osobně ještě pomáhá fakt, že mi department odpustil školné a letos i udělil *Economica Scholarship*, které vylepšilo můj rozpočet.

Celkově tedy lze říci, že mé zkušenosti s LSE jsou pozitivní. Kombinace možností a podpory ze stranu univerzity činí ze studia příjemnou, i když náročnou činnost. Pakliže bych měl možnost volit ještě jednou, myslím, že bych se rozhodl stejně. Na druhou stranu, kdyby mi někdo před čtyřmi roky řekl, že budu dnes na LSE, nevěřil bych mu ani slovo.

Jan Zápál

Autor článku vystudoval bakalářský i magisterský program ekonomie na IES FSV UK, nyní je doktorandem na LSE – Department of Economics. Zároveň působí jako externí spolupracovník na IES FSV UK. V rámci ekonomie se zajímá o veřejné finance a politickou ekonomii.

PENÍZE STUDENTŮM

Jiřina Potočná

Život studentský – život radostný? Tak nevím. Klasikové to tvrdívali. Zcela jistě dříve byly a také dnes se vyskytnou takové momenty, ale stav trvalé radosti, jak se domnívám, tak nějak nikdy nenastal. Proč? Na radost nebyly peníze.

Od dávných dob, kdy byly slovatné historické univerzity založeny, uplynulo mnoho vody. Ve všech kapkách té vody bychom našli jen málo radostí, ale mnoho úsilí a tvrdé práce, odříkání i ústrků pro budoucí věc. Každá doba s sebou nesla pro studenty specifické těžkosti. Kdo se „trefil“ v této důležité etapě života do období válek, nemocí či hladu a bídy, měl výchozí pozici velmi nelehkou. Mladý člověk představoval v drtivé většině případů pro každou rodinu pár pracovitých rukou, které však odchodem na studia začaly citelně chybět jinde, ať už při nadstandardní pomoci doma, anebo, natvrdo řečeno, při opatřování základních zdrojů obživy. Ať si politici všech států hlásali a hlásají, co chtějí (proto jsou to politici a je třeba je brát jen s přiměřenou vážností), přihlédneme-li ke zcela logicky zvýšeným nárokům každé generace na hmotné zázemí, je po dobu studia pro téměř každou rodinu studenta chlebiček vždy klopotněji získávaný.

V dřívějších dobách bylo studentovi jasné, že se musí učit a dosáhnout výsledků ve stanovených termínech či pokud možno ještě dříve, aby rodina tam někde daleko nehladověla a nestrádala. Anebo proto, aby byl bohatý mecenáš spokojen a nezavřel svou štědrú ruku, což by znamenalo návrat k tvrdému životu a do neutěšených poměrů. Možnost přivýdělků na studiích, kromě dávání kondic, byla v dřívějších dobách poměrně omezená. Úmyslně zde nehovořím o kategorii věčných studentů, jejichž materiální podmínky i životní krédo si jsou myslím podobné ze století do století.

V novějších obdobích se situace postupně zjednodušovala. Jak přibývalo škol, přibývalo i studentů a rozšiřovaly se možnosti, jak se zaopatřit po dobu studia; již existovala i možnost jen částečné závislosti na rodině či mecenáši. Přibývalo také žen mezi studenty a rozšiřovala se možnost

přivýdělků v domácnostech, popř. v jiných institucích či organizacích.

Dnešní studenti se musejí v některých směrech chovat daleko dospěleji než jejich předchůdci před desítkami let. Chovají se též jednodušeji – jejich společným rysem je dravost, snaha po vyniknutí nad ostatními a po získání podmínek odpovídajících i v době studia požadavkům a měřítkům mladých lidí ve 21. století. O dávných dobách bych možná ani nehovořila, tam byly karty rozdány poměrně jasně. Buď stáli za studentem bohatí rodiče, anebo chudí rodiče a bohatý mecenáš. Specifický režim měly samozřejmě církevní instituce, v nichž byli studenti omezeni ve svém způsobu života při studiích i po nich. Je zvláštní pozorovat a vnímat, jak se doba vyvíjí a mění.

Peníze na přilepšení ve studiu a uspokojování různých potřeb s ním souvisejících lze získat různým způsobem. Legálně i nelegálně, ale vždy s nějakou mírou úsilí. V dnešní době mají studenti neomezenou fantazii a téměř neomezené možnosti. Pominu oblast práce fyzické, kdy si na nejrůznějších časově omezených brigádách vydělají plánovaný obnos finančních prostředků, s nímž pak naloží předem určeným způsobem. Samozřejmě má každý zájem najít si takový zdroj podpory, ať už dočasný, nebo dlouhodobý, kde by pracovní povinnosti nějak souvisely s činností studenta, jeho oborem a dalšími plány. Aby zůstal co nejvíce pohroužen ve své odborné problematice a neztrácel čas zbytečnými aktivitami.

Finanční prostředky potřebuje každý, nejen student. Ale jak je nejlépe získat? Samozřejmě budeme hovořit o legální cestě, i když o dalších variantách by si každý rád také přečetl, alespoň ve formě jakési realistické detektivní povídky. K tomu však zde není prostor.

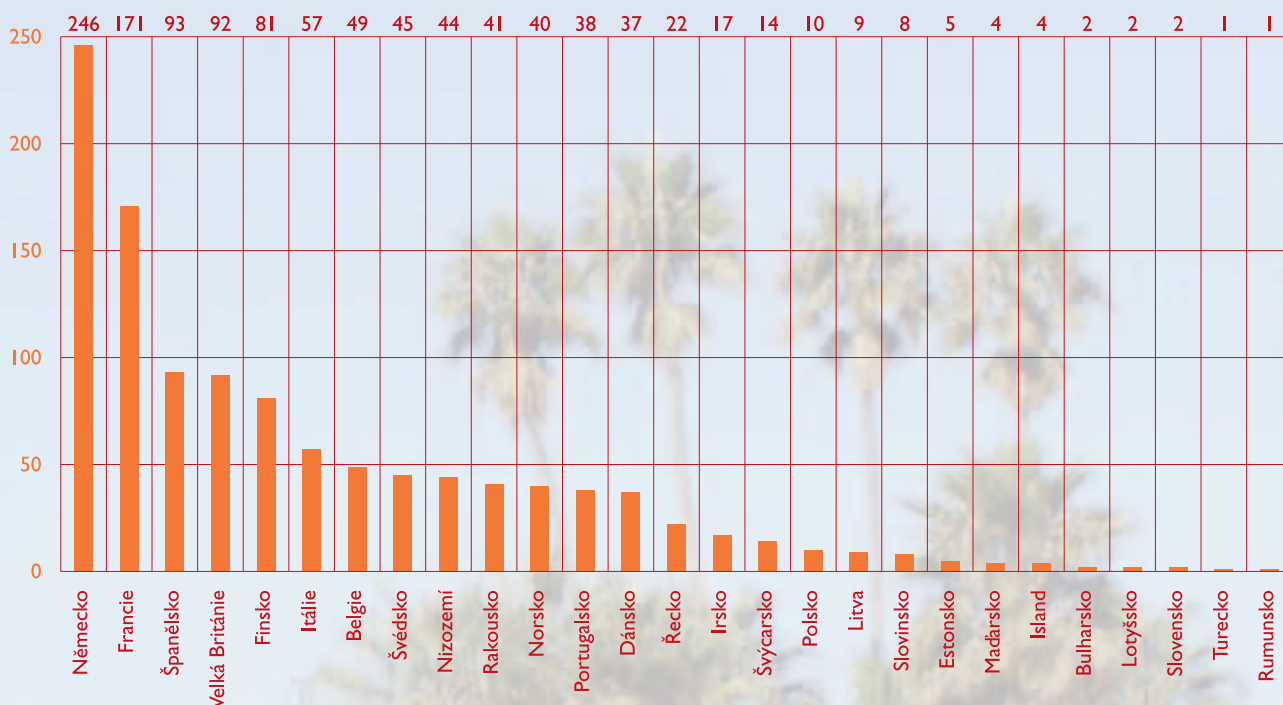
Pomineme-li zdroje rodinné či domácí, popř. vlastní úspory nebo bankovní

půjčky, dají se finanční prostředky získat jak v rámci univerzit, tak i vně těchto institucí, a také od nejrůznějších organizací doma i v zahraničí. Právě zde mají nezastupitelnou úlohu grantové agentury, nadace a další instituce, které nabízejí různá stipendia, ceny atd. buď všem zájemcům, nebo jen některým. Kritéria mohou být např. věková nebo odborná. Jak vůbec vypadají možnosti studenta, který by chtěl získat finanční prostředky navíc, aby se mohl více a hlouběji věnovat svému vědnímu oboru, ať už doma, anebo v zahraničí? Chci zdůraznit, že následující text bude nutně zjednodušen, že ani zdaleka nepostihne všechny náznaky možností, které v boji studenta o získání finančních prostředků přináší život. Bude to spíš lehce načrtnutá a velmi neúplná mozaika, která však může posloužit alespoň jako nezákladnější vodítko. Vždy bude zapotřebí úsilí, čas a dovednosti, aby se student nejprve potřebným způsobem zorientoval a pak začal jednat. A mohl se svobodně rozhodnout, že chce konkrétní cestu podniknout, že vytrvá, nenechá se odradit a dovede svou věc až do vítězného konce.

Zastavení první:

debata s kolegy stejného odborného zaměření. Našli totiž takové a takové informace, zjistili zajímavé možnosti, opatřili si důležité kontaktní adresy či telefonny. Potvrdili si, že jsou tyto kontakty funkční, a započali s jednáním a administrativním vyřizováním, jehož cílem bude získání kýženého obnosu či dalších nezanedbatelných výhod. O nabytém know-how se rozdělí možná nezištně (nebo třeba za velké pivo) a pár vašich kroků spolu s několika hodinami času je ušetřeno. I když na druhou stranu – informace mají vždy a všude cenu zlata a někteří lidé si mohou říci: proč bych měl podporovat budoucí konkurenci a třeba pak kvůli

Počty studentů UK na zahraničních univerzitách v ak. roce 2006/2007

tomu v cílové rovině neuspěl? Takže lze pochopit i možné vyhýbavé odpovědi. Z toho vyplývá, že zastavení první se může, či nemusí uskutečnit.

Zastavení druhé:

zamyšlení nad tím, co mi nabízí jako studentovi Univerzity Karlovy moje vlastní alma mater. Otevřou se příslušné webové stránky (www.cuni.cz) a tam lze nalézt např. u Odboru pro zahraniční styky RUK informace o Fondu mobility s podrobnými a velmi přehledně připravenými pokyny, jak postupovat, aby mohl student vycestovat do zahraničí.

Co když však nechci vycestovat, ale naopak bádát ve světlem zalité a správně vytopené laboratoři své fakulty (tedy v relativním bezpečí před okolním světem) pod vedením svého školitele či vedoucího diplomové práce? Pak je správný moment podívat se na stránky Odboru pro vědu a výzkum, kde najde zájemce informace o Grantové agentuře UK (www.cuni.cz/UK-33.html), tedy interním grantovém systému naší univerzity, který umožňuje za poměrně atraktivních podmínek získat finanční prostředky na výzkumnou činnost. A lze je získat i pro kolegu-spoluřešitele, lze si i zakoupit

odbornou literaturu, na niž není šance z kapesného či stipendia ušetřit. Ale pozor – až grant skončí, zůstane kniha vlastnictvím univerzity nebo fakulty!

GA UK má léty prověřená a postupně propracovaná pravidla i podobu; vznikla v dřevních grantových dobách v roce 1993. Jsou do ní se souhlasem AS UK pravidelně vkládány nemalé finanční prostředky; v roce 2007 to bylo už celkem 90 milionů Kč. Například tříletý projekt, pro nějž by přidělené finance mohly v součtu činit až 600 tisíc Kč, je již velmi optimistickou vizí pro studenta – budoucího vědce, protože při správném hospodaření by zde mohly být již skutečně hmatatelné výsledky.

To bylo také původním záměrem GA UK, který se nyní naplňuje v plné šíři: umožnit mladým nadějným studentům startovní odpích při zahájení badatelské činnosti. S ohledem na své mládí, a tedy dosavadní malou publikační činnost a nevelké odborné zkušenosti a výsledky výzkumu, by jen stěží mohli dosáhnout na projekty velkých grantových agentur jako hlavní řešitelé.

O GA UK se již mnohokrát psalo a hovořilo na nejrůznějších úrovních, a protože jsem ji spoluzakládala, mám k ní poněkud

mateřské vztahy. Jsem ráda, že zájemců o projekty přibývá, a to i ve vědních oborech, které dříve stály zcela stranou. Zastavení druhé naléhavě doporučuji všem studentům naší univerzity, pokud splňují potřebná kritéria. Získají poučnou zkušenost a mají možnost se v dobrém slova smyslu prezentovat na vlastní univerzitě. Tím spíše pokud uvažují o setrvávání v jejich zdech, ne už jako studenti, ale jako mladá posila pedagogického sboru.

Zastavení třetí:

jiné významné grantové možnosti takzvaně „poblíž UK“. A co je poblíž? GA ČR a Grantová agentura Akademie věd ČR. Obě nabízejí studentům doktorských studijních programů a postdokům zajímavé možnosti. Aby se neopakovaly informace skvěle zpracované a přehledně umístěné na webových stránkách obou těchto grantových agentur (www.gacr.cz a www.gaav.cz), doporučujeme zájemcům na weby nahlédnout. Dozvědí se zde spoustu informací a získají přehled o tom, jak je s podanými projekty nakládáno. U GA ČR se např. projekty doktorandů neposílají k oponenturám do zahraničí a celková úspěšnost žadatelů je kolem 25 %. U doktorandských projektů

FOTO: KATEŘINA KADLECOVÁ

Studenti státní Kalifornské univerzity v Santa Barbaře (šanghajský žebříček ji celosvětově řadí do čtvrté desítky) bydlí v kampusu na pláži a při pohledu do oken jejich bungalovů zjistíte, že myslí jen a jen na studia. Život studentský je náročný (a nákladný) všude na světě. Zažádejte si o grant a jeďte do USA studovat s nimi!

AV ČR se i juniorské projekty posuzují v zahraničí a úspěšnost podaných projektů se pohybuje kolem 20 %. Domnívám se, že tyto i další získané informace mohou pro studenty znít slibně a mnozí z nich se po splnění stanovených kritérií mohou do grantových soutěží úspěšně zapojit.

Již mimo problematiku obou zmíněných grantových agentur bych ještě podotkla, že u některých odborně i finančně významných typů projektů, jako byla výzkumná centra nebo výzkumné záměry, byla přímo podmínkou pro splnění zadání soutěže účast určitého počtu studentů doktorských studijních programů. Rovněž téměř u všech resortních i mimoresortních projektů pozorujeme hojnou účast doktorandů v řešitelských týmech. Tam

jsou však spíše vybírání vůdčími, slovními matadory vědy, než aby sami vše promýšleli a organizovali.

Zastavení čtvrté:

studenti a ostatní svět. Je veliká škála možností, odkud a jak získat finanční prostředky. Kdyby se ani po vyčerpání předchozích tří kroků student nikde nechtyl drápkem a žádná z možností by se mu z nejrůznějších důvodů nelíbila, lze začít brouzdat internetem. Pak je naděje, že v záplavě možných a častěji nemožných informací lze nalézt skvost.

Pro zájemce o mezinárodní grantové programy ještě doporučuji *Bulletin GA ČR* č. 6 z roku 2007, kde byl na stranách 6–8 přetištěn přehled užitečných internetových kontaktních adres, zaměřených na

zapojení se do mezinárodních projektů výzkumu a vývoje.

Dále bych všem ráda doporučila útlou knížku vydanou Národním vzdělávacím fondem, která se jmenuje *Grantové nabídky a české školy*. Mně samotné mnohokrát pomohla, když se na mě s důvěrou obrátil někdo z doktorandů o radu, jak a kdy se zapojit do vědecké či jiné činnosti a získat finanční podporu. Publikace sice není nejnovější, ale zájemce v ní nalezne přes 300 důležitých kontaktních internetových adres a pestrý mix údajů o fondech, nadacích, stipendiích, cenách atd. Nadacím a cenám se zde nevěnuji úmyslně, neboť o nich bude řeč v jiných materiálech tohoto čísla FORA UK. Domnívám se, že toto čtvrté zastavení poskytne pomoc i tomu nejnáročnějšímu a nejspecializovanějšímu studentovi. Je-li vůle, je i cesta.

Tímto stylisticky nevyhraněným útvarem (vzdáleně snad připomíná úvahu), který vyšel z mého pera a který právě dočítáte, je snaha dodat kuráž všem, kdo ji při vyhledávání jakýchkoli forem pomoci (zejména finanční) pro své studium či vědecké působení potřebují. Ti, kdo kuráž mají a sami intenzivně pátrali, získali jistě další a podrobnější informace, kdo, kde, kdy a co nabízí. Bylo by jistě pro všechny užitečné dát hlavy dohromady a vytvořit jakýsi aktuální nabídkový list, který by postupně mohl být i oborově či jinak členěn. Odborníci by jistě vymysleli něco uživatelsky vlídného až hladivého.

Ať tak či tak, bez úsilí a snažení to nepůjde, teď ani v budoucnu. Studenti to nemají jednoduché v žádné době. A tak zakončím svůj text stejnou otázkou a odpovědí, jakou jsem začala – je život studentský život radostný? Tak nevim.

JUDr. Jiřina Potočná

*Autorka článku pracuje jako vedoucí Odboru pro vědu a výzkum na rektorátě Univerzity Karlovy. Editovala s článkem související publikaci *Informace ke grantovým aktivitám na UK* (1999).*

PODPORA ZÁJMOVÉ ČINNOSTI STUDENTŮ: STUDENTSKÝ KLUB V CELETNÉ 20

Zuzana Vašáková

Není to dlouho, co byly v listopadu loňského roku zkolaudovány zrekonstruované prostory univerzity, konkrétně sklepení pod budovou v Celetné 20. Přesto se nápady na využití těchto prostor objevují rychlostí blesku. Vedení univerzity se rozhodlo nabídnout tento prostor studentům, aby jej mohli využívat ke svým aktivitám. S univerzitou jako první před několika lety začala spolupracovat Studentská rada Filozofické fakulty UK. Studentská rada je nezávislá organizace, jejími členy jsou pouze studenti a má vlastní financování. Na FF pořádá SR kulturní akce – koncerty, filmový klub, ples – a pomáhá uskutečňovat studentské aktivity a finančně je podporuje ve vlastním grantovém řízení.

V současné době se snažíme kontaktovat studentské spolky na ostatních fakultách a navázat s nimi spolupráci, aby se na projektu využití sklepů v Celetné 20 podíleli i studenti z dalších fakult. Spolupracujeme se spolkem Matfyzák, který působí na Matematicko-fyzikální fakultě, ale také jsme navázali kontakty s Humanitním klubem mediků. V budoucnu bychom díky spolupráci mohli pořádat společné akce pro více studentů a zároveň budeme mít možnost požádat o finanční podporu jednotlivých akcí v rámci Zásad pro poskytování podpory zájmové činnosti studentů, opatření rektora č. 23/2007 z června 07 (pro bližší informace vizte <http://www.cuni.cz/UK-2631.html>).

Doufáme, že během tohoto roku se vytvoří skupina studentů jednotlivých fakult, kteří budou mít na starost kulturní program ve sklepních prostorách. Studenti budou moci realizovat své projekty, jako např. festival Okultění, který zde budou pořádat studenti z Katedry teorie kultury FF UK 17. dubna 2008. Mezi studenty se jistě najdou zájemci, kteří by chtěli vystavit svá výtvarná díla; sklepní prostory jim poskytnou potřebné

zázemí a budou zde moci být umístěny i ucelené výstavy.

První akcí, která proběhla v prosinci 2007, byl koncert skupiny *Sdružení rodičů a přátel ropy*. Byl praktickou „zatežkávací“ zkouškou, která prověřila možnosti sklepení a dokázala nám, že kvalitní gotické zdivo vydrží i více než malé množství decibelů, takže se nemusíme omezovat jen na koncerty vážné hudby, ale můžeme pozvat i „trochu hlučnější“ kapely (včetně studentských).

V budově v Celetné 20 chybí studentům především zázemí. Nemají možnost si v klidu posedět, přečíst si knížku nebo si popovídat. Na chodbách je málo laviček, které bývají obsazené. Pokud se rozhodnete dojet si na oběd do bufetu, nejprve musíte vystát dlouhou frontu a pak se pokusit vybojovat si místo u stolu. Studentský klub, který bude zahrnovat také bufet či kavárničku, se ukázal být vhodným řešením. Spojí v sobě prostory pro práci i relaxaci.

Návrh na vytvoření studentského klubu a bufetu jsme předložili panu kvestorovi, který s naším nápadem souhlasil a slíbil nám podporu ze strany univerzity. Máme možnost se spolupodílet na vybavení místností tak, aby vyhovovaly potřebám klubu a bufetu. (Vybavení bude zahrnovat i datové zásuvky pro připojení notebooků, pohovky i klasické stoly a židle.) Studentský klub bude místem určeným pro studenty, čemuž přizpůsobíme otevírací dobu a ceny občerstvení. Kromě nápojů by mělo být časem k dostání i teplé jídlo. Původní plán začít provoz bufetu během letního semestru se však poněkud zkomplikoval. Sklepní prostory dosud nesplňují hygienické požadavky, které jsou stanovené zákonem. Během letních měsíců by měly proběhnout stavební úpravy, které umožní otevření bufetu v září 2008.

S otevřením souvisí také otázka provozova-

FOTO: JANA KRÉHENKOVÁ

Prosincový koncert skupiny *Sdružení rodičů a přátel ropy* v nově zrekonstruovaném sklepení, které se otevírá studentské veřejnosti.

vatele. Na toto místo bude vypsáno výběrové řízení, které by rovněž mělo proběhnout v létě. Budou nastaveny takové podmínky, aby se mohli účastnit zájemci z řad studentů a mohl tak vzniknout bufet od studentů pro studenty.

Studentskou radu už dokonce kontaktovalo několik studentů, kteří mají zájem o provozování bufetu či kavárničky. Dokazuje to zájem nás, členů akademické obce, o věci veřejné a snahu zapojit se aktivně do studentského života. Se zajímavými nápady na provoz bufetu mohou přijít i lidé bez zkušeností v oboru, kteří chtějí pomoci zlepšit studentský život. Pokud nás chcete inspirovat a pomoci svými podněty, kontaktujte nás na adrese sr@ff.cuni.cz.

Zuzana Vašáková

Autorka článku je tajemnicí Studentské rady Filozofické fakulty UK – stará se o oficiální dokumenty, zápisy, zprávy a projekt studentského klubu. Čtvrtým rokem studuje historii a český jazyk a literaturu.

FOTOSOUTĚŽ

Milí čtenáři,

v minulém čísle FORA jsme vyhlásili soutěž o tři knížky z Nakladatelství Karolinum. Měli jste nám poslat nejhezčí snímek ze své stáže na zahraniční vysoké škole. Doufáme, že vás obrázky naladí na vaši vlastní cestu za kopečky.

Publikace z Karolína získávají:

Radka Kunderová za snímek novověké řecké národní hrdosti (JAN ROYT: STŘEDOVĚKÉ MALÍŘSTVÍ V ČECHÁCH)

Tereza Brumovská za nesecesní, ale malebné švédské baráčky (PETR WITTLICH, JAN MALÝ: SECESNÍ PRAHOU)

Iva Přivřelová za oblé architektonické tvary jako z Pána prstenů (MOJMÍR HORYNA, VLADIMÍR UHER: CHVÁLA TVARU)

Iva Přivřelová

FSV UK

Glasgow University, Velká Británie

Místní Bradavice. Centrum univerzitního kampusu je opravdu kouzelné.

Tereza Kostová

PF UK

University College Cork, Irsko

Jedna z budov UCC. Do prváku se v Irsku nastupuje už v sedmnácti letech. Na přednáškách to pak s poštučováním a chechotem občas vypadá jako ve tercii okresního gymnázia.

Iva Viktorová

FSV + FF UK

Univerzita Oslo, Norsko

Zimy v Oslu se není třeba bát, je skoro stejná jako v Česku. Teplotně určitě, možná tam jen o něco víc sněží. Ovšem na Lofotách, to je jiná...

Tereza Brumovská
FHS UK

← ↑

Univerzita Göteborg, Švédsko

V zimě slunce na obloze nezahlednete a v létě bývá zase celou noc světlo. Když na jaře začne být hezky, studenti dokonce vylézají v plavkách na trávník před koleje, aby si ho pořádně užili.

„Neustálý stres a strašně málo času na strašně moc práce,“ popisuje svá švédská studia Tereza, která i přes studentské povinnosti našla čas vyfotit malebnou přírodu v okolí Göteborgu.

Eva Novotná
FF UK

←

Università degli Studi di Udine, Itálie

Hodinky nastavené podle rádia můžete při studijní cestě do Udine nechat doma. Dochvilnost mezi silné stránky italských profesorů rozhodně nepatří. Podle Evy, která v Udine studovala itálianistiku, se místo akademické čtvrthodinky potkáte spíše s akademickou půlhodkou.

Julie Urbišová →

FF UK

University of New Orleans, USA

I když se liberálnímu New Orleans přezdívá Big Easy (velká pohoda), můžou vás zabásnout, když čuráte za křovím. Alkohol za volantem naopak nikoho netankuje a z párty se podle Julie často odjíždí pod vlivem.

Radka Kunderová →

FF UK

National and Kapodistrian University of Athens (obor: divadelní věda), Řecko

Řeci jsou velcí patrioti – takto vypadá výloha aténského obchodního domu v předvečer národního svátku.

Tomáš Masař →

FF UK

Univerzita Tampere, Finsko

Infarkt? O čem to mluvíte? Ledový jezero po sauně je finskej národní sport!

BOLZANOVA A IBEROAMERICKÁ CENA

FOTO: IFORUM

10. prosince 2007 Rektor udělil jedenadvaceti úspěšným studentům Bolzanovu cenu

Bolzanova cena je prestižní ocenění Univerzity Karlovy, které každoročně zís-

kávají autoři odborných a vědeckých prací z řad studentů UK – ať už bakalářského, magisterského nebo doktorského programu. Smyslem je ocenit objevené a původní práce s kvalitním obsahem, v nichž se hodnotí originalita

myšlenky, přínos pro rozvoj poznání, kvalita provedení práce (obsahově i formálně) a metodická vyspělost. Udělení cen se osvědčuje diplomem. Hlavním účelem ceny je podpora vědecké činnosti studentů.

29. ledna 2008 Výsledky Iberoamerické ceny za rok 2007

Letošní soutěže se zúčastnili studenti sedmi fakult ze čtyř univerzit ČR. Laureátkou Iberoamerické ceny za rok 2007 se stala studentka Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně Milada Píchová s prací *Poutí do Santiaga včera a dnes* a její kolegyně Martina Harthová obsadila druhou cenu studií *Filozofické aspekty románu Zjevení Vergílie Ferreiry*. Na třetím místě se umístil student VŠE Jiří Beca prací *Nicomedes Santa Cruz: jízda jeho životem*. Čestné ocenění obdrželi z rukou Livie Klausové rovněž studenti FF UK Michal Zourek a Gabriela Šmaiclová.

FOTO: JAROSLAV TATEK

Přípraveno ve spolupráci s iforum.cuni.cz.

Milí čtenáři,

toto **FORUM**, věnované alternativním zdrojům financování vysokých škol a jejich mecenášům a sponzorům, v sobě spojuje dějiny a současnost univerzity i celé naší země. Peněz na umění a vzdělání nebylo, není a nebude nikdy dost – ale vždycky se nějak našly. Podívejme se, jak díky nim školství vzkvétalo a vzkvétá dodnes.

Tato univerzita, jejíž název jistě správně uhodnete v otázce č. 2, byla po většinu své historie známa jako Krakovská Akademie. V 19. století však byla přejmenována podle slavného polského královského rodu.

1) Dne 7. dubna 2008 oslaví naše alma mater, Univerzita Karlova v Praze, významné jubileum. Jaké?

- a) narozeniny; roku 1618, před 390 lety, byla protestantsky orientovaná univerzita zcela vypálena jezuiti
- b) kulaté narozeniny; právě před 660 lety založil Karel IV. univerzitu se čtyřmi fakultami
- c) žádné – 40. výročí událostí Pražského jara je přece o něco později, ne?
- d) desáté výročí vzniku 17. fakulty, Fakulty humanitních studií UK, která vznikla roku 2000

2) O historickém prvenství Univerzity Karlovy mezi středoevropskými vysokými školami se všeobecně ví. Která prestižní univerzita je však ve střední Evropě druhá nejstarší? Byla založena roku 1364 a jedná se o

- a) Jagellonskou univerzitu
- b) Vídeňskou univerzitu
- c) univerzitu v někdejší maďarské Pešti, dnešní Budapešti
- d) univerzitu v Heidelbergu

3) A která univerzita byla roku 1167 založena jako první v anglicky mluvícím světě? Samozřejmě se tak stalo dřív, než roku 1936 vznikla Harvardova univer-

zita, nejstarší na území USA. Malá nápověda: zatímco Harvard je v aktuálním žebříčku šanghajske univerzity Jiao Tong dlouhodobě nejlepší univerzitou na světě, ta, na jejíž název se ptáme, je již několik let desátá světově a druhá v evropském měřítku...

- a) jistěže je to Cambridge
- b) samozřejmě je to Oxford
- c) pochopitelně je to Káhira
- d) ovšemže je to Glasgow

4) Co přesně znamená spojení „alma mater“, tak často užívané hrdými absolventy univerzit?

- a) výraz je přejatý z názvu stejnojmenného románu české autorky Anny Marie Tilschové, kniha totiž byla o vysokých školách v 20. letech 20. století; dřív se výraz nepoužíval
- b) řecky „Matka nářků“ – studium je často bolestné
- c) v latině tak označují Matku Almu, patronku všech žebračů studentů
- d) latinsky „Matka živitelka“, sousloví kdysi označující boží matku, dnes metaforicky univerzitu nebo vysokou školu

5) V loňském roce se stal jedním ze tří laureátů prestižní Descartovy ceny Evropské komise i vědecký pro-

jekt HESS s dvěma českými zástupci, prof. Ladislavem Robem a Mgr. Daliborem Nedbalem. Čím si oba vědci z Univerzity Karlovy tuto poctu zasloužili?

- a) podařilo se jim potvrdit hypotézu, že zdrojem kosmického záření jsou výbuchy supernov
- b) v Ústavu částicové a jaderné fyziky MFF UK rozbíjeli atom
- c) zjistili, že ve vesmíru neexistuje gama záření
- d) navrhli zcela novou klasifikaci indoevropských jazyků, založenou na odlišnostech hláskových systémů

6) V soutěži Česká hlava, projektu na rozvoj technologické a vědecké inteligence, získali v roce 2007 velkou většinu cen pracovníci Akademie věd ČR a jejich kolegové z univerzit tentokrát vyšli naprázdno. Někteří z oceněných ale byli donedávna členy akademické obce UK; například laureát ceny Doctorandus Aleš Benda, vědec v oblasti mikroskopie, ukončil postgraduální studia na PřF UK roku 2006. Jak velká finanční dotace od vlády ČR je spojena s prestižním oceněním?

- a) 1 000 000 Kč
- b) 100 000 Kč
- c) 10 000 000 Kč
- d) žádná; kdo si dnes váží vědy?

7) V akademickém roce 2006/2007 se zvýšil počet studentů UK, kteří se vydali s programem Erasmus do zahraničí. Za celý rok jich vyjelo studovat na zahraniční univerzity hned 1 135. My se ptáme, které tři země studenty všech fakult UK loni lákaly nejvíce:

- a) Velká Británie (vyjelo tam 246 Erasmáků), Finsko (159 studentů), Itálie (69 studentů)
- b) Německo (246), Rakousko (203), Velká Británie (192)
- c) Velká Británie (365), Slovensko (150), Francie (148)
- d) Německo (246), Francie (171), Španělsko (93)

8) Největší počet studentů do světa přes síto Erasmu vypouští multilingvní Filozofická fakulta UK – loni z ní díky Erasmu vycestovalo na zahraniční univerzity hned 257 studentů. Která ze sedmnácti fakult Univerzity Karlovy však dlouhodobě přijímá mezi své zdi nejvíc zahraničních Erasmáků, jichž loni zavítalo na UK hned 863?

- a) také Filozofická fakulta UK (loni jich bylo 199)
- b) tradičně je to Fakulta sociálních věd UK (250 zahraničních Erasmáků)
- c) Právnická fakulta UK (101)
- d) I. lékařská fakulta (269)

9) Kterápak země se zajímá o studium na Univerzitě Karlově nejvíce? Slovenská menšina je na UK samo-

zřejmě zdaleka nejsilnější, ale konkrétně přes Erasmus přijelo jen 27 našich východněji položených bratří... Jakou národnost jsme tedy díky Erasmu potkávali na UK nejčastěji?

- a) naše sousedy Němce – přijelo jich hned 197
- b) kolegy z Francie – Erasmus jich na UK poslal 97
- c) Poláky, kterých loni díky Erasmu přijelo hned 306!
- d) Španěly – z jihu jich přiletělo 90

10) V rámci ČR program Erasmus funguje již deset let; studijní pobyt v zahraničí absolvovalo díky němu více než 25 tisíc českých studentů. V celoevropském měřítku však Erasmus loni oslavil už 20. výročí své existence. Za tuto dobu absolvovalo erasmovské zahraniční stáže

- a) přes 50 000 vysokoškolských studentů z celé Evropy
- b) přes 500 000 studentů
- c) přes 1,5 milionu studentů
- d) přes 5 milionů studentů

Správné odpovědi: 1b), 2a), 3b), 4d), 5a), 6a), 7d), 8b), 9a), 10c)

Autor: redakce

FOTO: ONDŘEJ SYSEL

V této budově nejstarší univerzity anglofonního světa (její jméno najdete ve správné odpovědi na třetí otázku) se natáčely interiérové záběry k několika filmům o kouzelníkovi Harrym Potterovi. Jako zdroj financí je kinematografie pro univerzity k nezaplacení.

SPOLEK ABSOLVENTŮ A PŘÁTEL UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE – CAROLINUM

● Ve dnech **27. a 28. listopadu 2007** se konala konference **URBES 2007** s podtitulem *Revitalizace měst v kontextu udržitelného rozvoje*. Uskutečnila se v konferenčním sále Masarykovy koleje Českého vysokého učení technického v Praze, které oslavilo třísté výročí svého založení. Konference navázala na předcházející ročník věnovaný rozvoji měst v odkazu přemyslovské tradice. Právě diskuse

Hojná účast na konferenci URBES 2007.

odborné obce i laické veřejnosti k současným problémům českých a moravských měst definovala zaměření konference v roce 2007. Příspěvky byly seřazeny do tematických bloků, které se věnovaly revitalizaci historických center a sídlišť, strategii regenerace *brownfields* (tedy pozemků a budov v urbanizovaném prostředí, které ztratily své původní využití), financování projektů revitalizace a také sportu jako impulsu rozvoje měst. Konferenci zahájil její prezident JUDr. Michal Illner ze Sociologického ústavu AV ČR.

Úkolem oživení měst či jen jejich částí, areálů a staveb se západní Evropa zabývá již desítky let. Na mnoha místech se daří najít nové využití pro opuštěné výrobní areály, sklady a další průmyslové stavby po utlumené výrobní činnosti. U nás se tento problém projevil až v 90. letech minulého století, ale o to naléhavěji. K rušení průmyslové výroby se připojují problémy z minulosti, stav městské infrastruktury, bytového fondu, historických center, výstavba monofunkčních sídlišť aj. Revitalizace se v různé intenzitě týká většiny našich měst, a to v mnoha oblastech jejich života, ekonomiky, demografického složení, kultury či životního prostředí. Oživení měst je komplexní úkol, který by měl vždy respektovat

čtyři aspekty udržitelného územního rozvoje – udržitelnost ekonomickou, ekologickou, sociální a kulturní.

● **5. prosince 2007 v 18:30** pozval SAP UK své členy na mikulášské setkání do Velké auly Karolína. Ve spolupráci s občanským sdružením

P.U.S.S.A (Podpora uměleckých startů a studijních aktivit) jsme zahájili novou tradici společných akcí, na kterých se karolínskému

publiku představí mladí umělci, kteří však již mají za sebou umělecké úspěchy doma i v zahraničí. Tentokrát posluchači vyslechli koncert komorního souboru posluchaček Royal Academy of Music z Londýna. Vedoucí souboru je česká studentka této prestižní umělecké školy Tereza Přívratská, na jejíž sólové vystoupení se můžeme těšit v programu letošního ročníku mezinárodního hudebního festivalu Pražské jaro. Pro své první vystoupení za hranicemi Velké Británie studentky nastudovaly zajímavý program z děl Johanna Sebastiana Bacha, Maurice Ravela a Antonína Dvořáka, jehož

smyčcový kvartet č. 13 G dur byl vrcholem koncertu. Večerem provázel PhDr. František Novotný, dobře známý všem posluchačům Českého rozhlasu 2 – Praha.

● **11. prosince 2007 v 19 hodin** jsme se ve Velké aule Karolína setkali společně s Ligou proti rakovině na vánočním koncertě. Při této příležitosti Liga proti rakovině udělila cenu za významnou práci v oboru onkologie dvěma mladým vědcům, MUDr. Janu Novotnému, Ph.D., z Onkologické kliniky VFN a I. LF UK a MUDr. Lukáši Smolejovi, pracovníku oddělení klinické hematologie 2. interní kliniky LF UK a FN v Hradci Králové. Novinářskou cenu za soustavnou propagaci nádorové prevence ve vysílání Českého rozhlasu získala Mgr. Světlana Popovičová. Vánoční skladby českých a světových autorů zazněly v podání Kühnova dětského sboru a harfenistky Jany Bouškové. Druhou část večera uvedl verš Rudyarda Kiplinga Otakar Brousek, po uměleckém přednesu aula zcela patřila hudbě Johanna Brahmsa v provedení Kaprova kvarteta.

● **26. prosince 2007 ve 14 hodin** naši členové i další hosté zcela zaplnili prostor

Koncert komorního souboru posluchaček Royal Academy of Music z Londýna.

Kontakt: Spolek absolventů a přátel
Univerzity Karlovy – Carolinum, I 16 36 Praha
I, Ovocný trh 3 (budova Nové Astorie, přizemí,
kancelář č. 10), tel.: +420 224 491 326,
fax: +420 224 811 878, Bankovní spojení:
KB Praha I, číslo účtu 510836300257/0100.
E-mail: sapuk@ruk.cuni.cz,
www: <http://www.sapuk.cuni.cz/>

kostela sv. Kateřiny v areálu Psychiatrické kliniky VFN. Svatoštěpánské setkání – prohlídka významných, méně přístupných pražských památek – již pevně zakotvila ve svátečním programu členů spolku Carolinum. Profesor Jan Royt, ředitel Ústavu pro dějiny umění FF UK, návštěvníky seznámil s historií a zejména s bohatou barokní výzdobou bývalého řeholního objektu. Z původního gotického kostela, který byl spolu s klášterem vystaven na přání Karla IV., se zachovala pouze věž. Barokní stavbu projektoval Kilián Ignác Dientzenhofer, na výzdobě interiéru se podíleli Václav Vavřinec Reiner, František Ignác Weiss a Bernardo Spinetti. Kostel se řadí k předním dílům pražského vrcholného a pozdního baroka. Krátká varhanní improvizace Marka Čihaře na původní barokní nástroj uzavřela příjemné svatoštěpánské odpoledne.

- **21. února 2008 v 18 hodin** se konala prohlídka výstavy Albrecht z Valdštejna a jeho doba za přítomnosti hlavní kurátorky výstavy PhDr. Elišky Fučíkové.
- **18. března 2008 v 17 hodin** se v Zelené posluchárně setkáme s MUDr. Radkinem Honzákem, CSc., na přednášce nazvané Emoce ve stáří.
- **9. dubna 2008 zveme v 16 hodin** do Malé auly Karolina na XVIII. valné shromáždění Spolku absolventů a přátel UK – Carolinum a **v 19 hodin** do Velké auly na slavnostní koncert.
- **17. května 2008** uspořádáme exkurzi do památníku Antonína Dvořáka ve Vysoké.

Ing. Iva Vančurová

Autorka článku je tajemnicí Spolku absolventů a přátel UK – Carolinum.

ZASEDÁNÍ AKADEMICKÉHO SENÁTU

Bronislav Kračmar

Krátká sdělení, informující váženého čtenáře FORA o průběhu jednání nejvyššího orgánu naší univerzity – AS UK – si nekladou za cíl suplovat velmi pracovní a svědomitý zápis našeho pracovitého tajemníka Mgr. Daniela Ferance. Snaží se spíše přiblížit atmosféru, náladu, dojmy, stíny, tóny a barvy na první pohled všední úřední události, řádného zasedání pléna AS UK.

Považuji za velmi důležité periodicky připomínat akademické obci poslání senátu vysoké školy, které vyplynulo z polistopadové geneze akademického života a je legislativně kodifikováno. AS disponuje především funkcí kontrolní. Mnoho našich kolegů se ve svých interpelacích obrací na senáty fakultní i univerzitní s představou, že senát „něco předělá“. Ale senát je zde proto, aby hlídal dodržování norem a předpisů, aby nové normy předkládal a tvořil, aby kontroloval práci vedení univerzity. S mnohem slabším akcentem můžeme formulovat funkci senátu jako strážce hodnot morálních a mravních. Ale přestože hodnoty mravní nemají podporu v právní kodifikaci, práce AS UK je dlouhodobě charakteristická tím, že členové senátu automaticky převzali morálně mravní hledisko jako nedílnou součást svého jednání a rozhodování. K udržení tohoto trendu práce senátorů pozitivně přispívá i časové uspořádání voleb do AS UK – vždy po jedné třetině volebního období jsou vypsány volby na jedné třetině fakult a součástí univerzity. V senátu tak zůstávají dvě třetiny senátorů, které zajišťují uchování a předání vysokého morálního standardu jednání nové třetině senátorů. Tento zdánlivý konzervativismus podpořený volebním schématem je ovšem bohatě vyvážen názorovým radikalem členů studentské komory senátu, kteří tvoří polovinu všech členů senátu.

A teď k některým zajímavostem z posledních jednání.

- Na zasedání AS UK 30. listopadu 2007 bylo možno slyšet zajímavý podtext již z úvodního vystoupení pana rektora, když informoval plénum senátu o tendencích k omezování univerzitních autonomií. Jedním z kroků by mohlo být snížení vlivu, funkce a vážnosti akademických senátů vysokých škol a fakult. Tyto názory naší politické scény byly na AS UK prezentovány již poněkolkáté a opět daly vzniknout podrážděnému šumu mezi přítomnými. Tyto nebezpečné protidemokratické ideje jsou o to provokativnější, že se dotýkají zárodečné tkáně současného společenského pokroku. Vždyť poslední velké společenské změny hnala kupředu akademická obec v čele se studenty doplněná obcí kulturní. V tuto chvíli se možná pamětníkům listopadu 89 vybavily vzpomínky na výjezdy se studenty do periferií tehdejšího Československa, pohotovosti v menzách a aulách, desítky probdělých nocí. Mluvme o snahách omezení akademických svobod, upozorňujme na ně, aby za nás zase nemuseli konat mladí!

- Senát velice pozorně sledoval vývoj událostí, které doprovázely záměr ministerstva zdravotnictví sloučit Ústav hematologie a krevní transfuze s I. interní klinikou I. LF UK a Všeobecnou fakultní nemocnicí. Toto propojení je logické, neboť obě pracoviště společně před-

stavují špičkové hematologické centrum. Senátoři odmítají stanovisko zpočybňující odbornou úroveň VFN a vytváření dojmu, že spojením ÚHKT a VFN budou poškozeni pacienti. Stanovisko I. LF UK našlo konsensuální senátorskou podporu. Ovšem podoba, v jaké je zákon dnes předkládán, vzbuzuje ve většině senátorů výrazný nesouhlas. Nálada až radikálního vzdoru se odrazila v plamenném příspěvku, jehož fragment citují: „...zákon v této podobě by měl likvidační dopad na univerzitu a je třeba vytáhnout všechny prostředky, byť by se mělo vytáhnout na magistrálu...“

● V dalším jednání byl AS UK seznámen s faktem, že v rozpočtu VŠ bude chybět asi půl miliardy korun, především na financování nárůstu počtu studentů. Pokud se nepodaří peníze sehnat, náklady na studenta klesnou asi o 2 000 Kč ročně. Letos mají VŠ na jednoho studenta v průměru přes 72 000 Kč ročně, což je o jedno procento méně než loni. AS UK tento problém samozřejmě nemá v kompetenci, nedokáže ho vyřešit. Senát však komunikuje s univerzitními zástupci v Radě vysokých škol (RVŠ) a J. M. rektor je členem konference Rady rektorů. Předseda AS UK prof. RNDr. Jan Hála, DrSc., je předsedou komise RVŠ, kterou tvoří předsedové AS jednotlivých VŠ. Z činnosti této komise, pracovně nazývané Velký chural, i komisí ostatních se tak závěry dostávají okamžitě na univerzitu. Tyto dvě organizace již přístup k jednání na celostátní úrovni mají. J. M. rektor informoval v této souvislosti o svých jednáních s premiérem Topolánkem a s novým ministrem školství.

● Konsensuálně přijali senátoři rovněž záměr univerzity a AV ČR vybudovat společné Biomedicínské a biotechnologické centrum (BIOCEV) v blízkosti hlavního města ve Vestci. Centrum soustředí nejlepší vědce biologických a biomedicínských oborů jako vědecko-výzkumný potenciál rozvíjejícího se domácího technologického průmyslu. Centrum usnadní zakladatelům odstra-

ňování problémů spojených s přenosem výsledků výzkumu základního do výzkumu aplikovaného, jehož výstupy bude možno komerčně uplatnit. Pro více informací o BIOCEV vizte rubriku *Stalo se* na str. 4 tohoto čísla FORA UK.

V této souvislosti dali senátoři zelenou i vytváření společností s ručením omezeným, které mají za úkol ekonomicky uplatňovat výsledky vývoje a výzkumu získané na akademické půdě mimo univerzitu. Tyto subjekty disponují daleko větší pružností a rychlostí reakce na požadavky tržního prostředí. Jejich podnikání je oproti veřejným korporacím (kterou je i naše univerzita) usnadněno legislativními předpisy pro s. r. o. Univerzita si ponechává v těchto společnostech procentuální podíl, zajišťující kontrolu podnikatelských záměrů a hospodaření.

● Senátoři schválili zprávu o činnosti AS UK za funkční období únor 2007 – leden 2008. Ve zprávě se uvádí, že na činnosti senátu se zásadním způsobem podílely následující pracovní komise:

1. Ekonomická s předsedou doc. MUDr. Bohuslavem Matoušem, CSc.,
2. Legislativní s předsedou JUDr. Ing. Josefem Stašou, CSc.,
3. Sociální s předsedou Oldřichem Řeháčkem,
4. Studijní s předsedkyní PhDr. Kateřinou Vaněčkovou a
5. Ediční s předsedkyní prof. PhDr. Marií Dohalskou, DrSc.

Práce komisí tvoří náročnou součást práce senátorů pro univerzitu. Komise totiž předjednáním jednotlivých bodů programu vůbec umožní přijetí závěrů a usnesení pléna senátu. Například komise Ekonomická a Legislativní mají v náplni svého působení projednávání těch okruhů témat, ve kterých senátoři nemají pevnou půdu pod nohama. Přijetí důležitých ekonomických a legislativních rozhodnutí senátu leží z velké části právě na přípravné činnosti těchto komisí. Senátoři dávají v drtivé převaze

své hlasy variantě doporučené komisemi. Činnost jmenovaných dvou komisí je zvýrazněna i posláním senátu – kontrolovat a v rámci vyšších právních norem vytvářet a inovovat univerzitní předpisy i předpisy součástí a fakult. V předcházejících obdobích vznikaly a často se měnily legislativní předpisy na základě změn zákonných norem vyšších, nebo si je prostě vyžádal univerzitní život. S tvorbou předpisů se za dlouhý čas nashromáždilo množství „hlušiny“, redundancí a alogismů. V univerzitních i fakultních předpisech univerzitní i fakultní senátoři naráželi stále častěji na obsahové i formální chyby.

A v tuto chvíli se Legislativní komise pustila do purifikace legislativních předpisů UK, do boje za čistotu, zprůhlednění a maximální možné zjednodušení univerzitní legislativní houštiny. Se vší úctou k práci ostatních senátních komisí, legislativci si vybrali úkol nejobtížnější. Jejich ostré mačety vysekávají legislativní plevel ve spolupráci s kancléřem RNDr. Tomášem Jelínkem (není členem AS UK). Za jejich práci jim může děkovat nejen senát, ale celá Univerzita Karlova.

Ještě si nemůžu odpustit jednu stručnou poznámku k práci „oddělení pro drogovou závislost senátorů“. Při jednáních pléna i komisí senátu se podává na typickém univerzitním bílém porcelánu se stříbrným okrajem nejlepší káva ve střední Evropě.

doc. PaedDr. Bronislav Kračmar, CSc.

Dopisovatel FORA UK ze senátních zasedání je učitelem na Oddělení vodních sportů Katedry sportů v přírodě Fakulty tělesné výchovy a sportu UK. Ve svých publikacích se věnuje zejména kineziologii a kanoistice.

TRIČKA

UNIVERZITY KARLOVY

ve čtyřech barvách a se znakem UK
si můžete zakoupit

v pražském Knihkupectví Karolinum
v Celetné ul. 18 (po-pá 9–19 h., so-ne 11–17 h.)
nebo prostřednictvím jeho internetového obchodu
na http://www.cupress.cuni.cz/ink_stat/
a také v **Informačně-poradenském centru**
v Celetné ul. 13 (po-čt 9–18 h., pá 9–16 h.)

Po předložení ISIC karty **sleva 20 %!**
Více informací na <http://iforum.cuni.cz>

Cena:
200,- Kč

Pomůcka: ajatin, le, ovoid, Tefin	divadelní jeviště	bílý mořský pták	domácky Ilona	sportovní klub (zkratka)	stát na kotvách	letadlo	kořisti		domácky Roland	SPZ Ústí nad Labem	hlavní denní jídlo	ovínout	4. díl tajenky	v hudbě „bouřlivé“
tisknout								jméno herce Hrušínského						
1. díl tajenky								jméno Hardyho udatný člověk						
epocha				nadpis zánět ucha (otitida)						doleji německy „čím“				
zápor			rotační těleso kladná elektroda						obec u Berouna 2. díl tajenky					
dezinfekční roztok							nájezdník domácky Orest					hle (nářečně) okázalá pocta		
	iniciály básníka Erbena	vlákno k šití domácky Kornel				stát se otlým římských 1101					anglicky „klobouk“ sůl k lizání			
ást svíčky					obyčej značka nitu					plavidla řecké písmeno				
3. díl tajenky								opilý člověk						
elastická tkanina								jezdecky						

Italská katolická pedagožka, medička a filozofka Maria Montessoriová (1870–1952) proslula zejména zavedením metodiky celkového zdokonalování jedince do školní a předškolní výuky. Montessoriovské vzdělávací instituce po celém světě v duchu jejich myšlenek vyznávají učení se zároveň teoretickým znalostem i praktickým dovednostem a vedou předškolní i školní děti k nezávislosti a sebeuvědomění, ale také poslušnosti a zodpovědnosti. Ačkoli doktorka Montessoriová svůj život věnovala zejména práci s velmi malými dětmi, její filozofii lze vztáhnout i na proces výchovy ducha na půdě akademické. Například toto povzdechnutí: „*Pokud bude proces vzdělávání nadále naplňován jen pomocí zastaralých metod pouhého přenosu znalostí, nelze příliš doufat v to, že by vzdělání zlepšilo budoucnost lidstva. Neboť k čemu je přenos znalostí, když...*“ Pointu citátu najdete v tajence.

Tajenku zasílejte na adresu
forum@cuni.cz do 1. 5. 2008

Jednoho výherce odměníme knihou
z Nakladatelství Karolinum.

Tajenka z čísla 3/07, doplnění výroku
T. G. Masaryka, zní: „*Vzdělání není
pouhým **NASHROMÁŽDĚNÍM
JEDNOTLIVÝCH VĚDOMOSTÍ,**
jako těstem není mouka, voda, sůl,
kvasnice atd. dohromady naházené.*“

Z úspěšných výherců byl vylosován
a výhru v podobě knihy z Nakladatelství
Karolinum obdrží pan **Karel Růžička
z Tábora**. Gratulujeme!

